

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

■ SOSIAALI- JA TERVEYSALA

PUHEENVUOROJA VARHAISEN TUEN MERKITYKSESTÄ

TOIMITTANEET **Pirjo Pehkonen, Kaija Rautaparta-Pennanen, Sanna Savela
ja Pirjo Turunen**

Puheenvuoroja varhaisen tuen merkityksestä

-artikkelikokoelma

Toimittaneet

Pirjo Pehkonen
Kaija Rautaparta-Pennanen
Sanna Savela
Pirjo Turunen

Kuopio 2023

Savonia-ammattikorkeakoulu
Julkaisutoiminta
PL 6
70201 KUOPIO
julkaisut@savonia.fi

Copyright © tekijät ja Savonia-ammattikorkeakoulu
Teksti, kuvat ja taulukot CC BY-SA 4.0

1. painos

ISBN 978-952-203-317-8 (PDF)
ISSN 2343-5496

Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja 8/2023

Kustantaja: Savonia-ammattikorkeakoulu
Taitto ja ulkoasu: Tapio Aalto
Kansikuva: Pixapay (children-g0092b01e4_1280)

SISÄLLYS

<i>Pirjo Pehkonen, Kaija Rautaparta–Pennanen, Sanna Savela ja Pirjo Turunen</i> Esipuhe	4
<i>Kaija Rautaparta–Pennanen ja Sari Varpula</i> Aito kohtaaminen syntyy luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa	6
<i>Mari Heikkinen, Annika Luokkanen ja Outi Pappi</i> Avoin varhaiskasvatus mahdollistaa monipuolista varhaista tukea	20
<i>Margit Hukkanen, Heta Malinen ja Sanna Savela</i> Early-stage support in Finnish middle school as a preventive act	28
<i>Mila Simonen</i> Eroperheiden -isiä etsimässä – eroperheiden -isät tunteidensa seisauttamina	34
<i>Minna Korpela</i> Kuuran tarina	41
<i>Saara Koskimies</i> Laku-perhekuntoutus osana varhaista tukea	47
<i>Virpi Lähde ja Jukka Sihlman</i> Mes® -ohjelman merkitys osana varhaista tukea	52
<i>Matleena Mäki-Kahma, Pirja Suorsa ja Susanna Vesikukka</i> Perheiden palveluohjaus varhaisen tuen näkökulmasta	60
<i>Räsänen Tuija</i> Sijaishuollosta kohti aikuisuutta – voiko sijaishuolto olla varhaista tukea?	70
<i>Sanna Kontturi ja Taru Sjöblom</i> Vanhemmuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa	76
<i>Kaisa Perhovaara</i> Varhaista tukea digitaalisesti	85
<i>Pirjo Pehkonen</i> Lapsiperhejärjestöt tuen tarjoajina perhekeskuksissa	92
<i>Seija Nenonen ja Sonja Sjelvgren</i> Varhaiskasvatus - sijoitus lapsen, perheen ja yhteiskunnan tulevaisuuteen	101
<i>Julia Lyytinen</i> Yhdenvertainen harrastustoiminta lasten ja nuorten varhaisena tukena	109

Esipuhe

Varhaisen tuen tavoitteena on tukea lapsia, nuoria, perhettä ja vanhempia ennen ongelmien ilmaantumista tai heti niiden alkuvaiheessa lisäämällä heidän voimavarojaan ja tarjoamalla riittävää tukea perheen arkeen. Tällöin asiakkaan osallisuuden kokemus omassa asiassaan korostuu, ja se onkin tärkeä varhaisen tuen toimintaperiaate. Asiakas on selvästi entistä tiiviimmin mukana sekä tuottamassa että kehittämässä palveluja läheistensä kanssa.

Lapsi-, nuori- ja perhelähtöisen näkökulman huomioiminen palveluiden tuottamisessa, johtamisessa, ammattilaisten yhteistoiminnassa ja asiakastyössä tarkoittaa lapsen, nuoren ja perheen elämäntilanteen kokonaisuuden huomioimista, tarpeisiin vastaamista ja heidän osallistumisestaan palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin.

Palveluun pääsyn viivästyminen voi aiheuttaa lapsille, nuorille ja perheille kohtuuttomia tilanteita. Sosiaalipalveluissa tarvitaan uudenlaista varhaisen tuen näkökulmaa painottavaa kehittämistä niin palvelujen tuottamisen kuin työmenetelmienkin suhteen. Varhaisen tuen vaikuttavuudesta on saatavilla jonkin verran tutkittua tietoa, mutta laajempaa analyysia asiasta tarvitaan.

Laadukkaat ja vaikuttavat varhaisen tuen palvelut eivät ole byrokraattisia eivätkä syrjiviä. Nykyisiä toimintakäytänteitä on mahdollista muuttaa ja vahvistaa sektori- ja organisaatiokeskeisestä tavasta toimia enemmän lapsia, nuoria ja perheitä palvelevaksi monitoimijaiseksi yhteistyöksi. Ammattilaisten yhteistyötaidot ja verkostotyön osaaminen korostuvat tässä muutoksessa.

Sosiaalialan arjessa varhainen tuki voidaan toteuttaa monin toimintatavoin ja erilaisin menetelmin. Viime aikoina varhaisen tuen työmenetelminä ovat olleet esimerkiksi *Ihmeelliset vuodet -ryhmänhallintamenetelmä* ja *Voimaperheet -menetelmä*. Varhaisen tuen menetelmien vaikuttavuudesta on saatavana tutkimusnäyttöä.

Tämän julkaisun idea syntyi, kun huomattiin, miten vähän varhaisen tuen merkityksestä ja vaikuttavuudesta löytyy ajankohtaista julkaistua materiaalia. Julkaisun nimi **Puheenvuoroja varhaisen tuen merkityksestä** pohjautuu ajatukseen varhaisen tuen merkityksellisyydestä, arvosta ja vaikuttavuudesta läpi ihmisen elämänkaaren. Julkaisun kirjoittajina ovat toimineet Savonia-ammattikorkeakoulun opettajat ja opiskelijat Varhaisen tuen asiantuntija, sosionomi (YAMK) -ryhmästä. Julkaisun artikkeleiden sisältöön on haettu työelämälähtöistä näkökulmaa.

Sosionomi YAMK -tutkinnon tavoitteena on tukea opiskelijaa ymmärtämään, soveltamaan, analysoimaan, arvioimaan ja luomaan uusia lähestymistapoja varhaisen tuen työkäytäntöihin. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden valmiuksia alan tutkitun tiedon hankkimisessa sekä tiedon analysoinnissa ja soveltamisessa.

YAMK-tutkintokoulutus painottaa varhaisen tuen merkitystä asiakkaan ja heidän läheistensä arjessa. Tämä näkökulma näkyy myös tässä julkaisussa. Varhaisen tuen tavoitteena on ennaltaehkäistä ja estää mahdollisten vaikeuksien kasautumista sosiaalipalvelurakenteita ja varhaisen tuen työprosesseja kehittämällä. Vanhemmuuden varhaisen tuen pitkän aikavälin vaikutuksia ja kustannusvaikuttavuutta tulisi tutkia Suomessa. Tämä sama pitkäjänteisen työn tarve on esillä myös tässä julkaisussa.

Kirjoittajat pohtivat artikkeleissaan erilaisia näkökulmia varhaisen tuen merkityksestä eri konteksteissa. Tämä julkaisu sisältää artikkeleita mm. seuraavista aiheista: perheiden ja vanhemmuuden tukeminen, varhainen tuki koulussa, järjestötoiminnassa, sijaishuollossa, varhaiskasvatuksessa ja matalan kynnyksen toiminnassa.

Artikkelien kirjoittaminen on edellyttänyt monipuolista työskentelyä eikä haasteiltakaan ole välttytty. Käsitteiden määrittelyn ja uudenlaisen ajattelutavan rakentamisen äärellä on käyty lukuisia asiantuntijakeskusteluja ja pohdintoja. Tärkeää koko prosessin ajan on ollut varhaisen tuen asiantuntijana kehittyminen, yhdessä oppiminen ja uusien oivalluksien löytäminen.

Toivomme tämän julkaisun innostavan kaikkia varhaisen tuen kehittämistä kiinnostuneita pohtimaan varhaista tuen merkitystä ja vaikuttavuutta. Ehkä julkaisu johtaa uusiin oivalluksiin, jotka edistävät varhaisen tuen monialaista työtä ja sen näkyväksi tekemistä.

Kiitämme kaikkia niitä, jotka ovat osallistuneet ja mahdollistaneet tämän julkaisun tekemisen.

Aito kohtaaminen syntyy luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa

Tiedämme, että asiakas on oman elämänsä asiantuntija, mutta saako hän äänensä ja toiveensa kuulluksi. Tuleeko hän aidosti ja oikeasti nähdyksi juuri sellaisena kuin hän on? Tasa-arvoisessa ja luottamukseen perustavassa vuorovaikutussuhteessa työntekijän on tärkeää kyetä tunnistamaan omia tunteita ja taitojaan sekä refleктоimaan omaa työtapaansa kohdatessaan asiakkaan. Sari Varpula (2023) tarkastelee tekeillä olevassa YAMK-opinnäytetyössään vuorovaikutuksen rakentumista työntekijän ja asiakkaan välillä varhaisen tuen työssä. Aihe herättää filosofointia. Pohdimme tässä artikkelissa, mitä on kohtaava vuorovaikutus ja mitä luottamuksen rakentuminen edellyttää työntekijältä. Sosiaali- ja kasvatusalalla työntekijöiden tehtävänä on muun muassa tukea vanhempia kasvatustyössään. Parhaimmillaan vanhemman tukeminen perustuu keskustelemaan, vastavuoroisessa ja kunnioittavassa vuorovaikutuksessa tapahtuvaan dialogiin.

Dialogisuus sosiaalipedagogisessa vanhemmuuden tuen työssä

Varhaisen tuen vuorovaikutustilanteissa on olennaista auttaa vanhempia tiedostamaan mahdollisuudet, joita heillä on omaan vanhemmuuteensa vaikuttaa, ja tukea heitä toimimaan sen mukaisesti. Asiakkaan kanssa työskentely perustuu luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Luottamus vaatii aikaa rakentua ja aika edellyttää resursseja, jotka tarkoittavat riittävästi henkilöstöä, joilla on tarvittava aika asiakkaalle. Riittävä aika tarkoittaa taas aikaa henkilöstölle perehtyä asiakkaan taustoihin ja tilanteeseen, mikä antaa asiakkaalle tunteen, että on turvallista tutustua ja oppia luottamaan työntekijään.

Vanhemmilla on tarve saada arvostusta, ymmärrystä sekä empaattisuutta, ei tuomitsevuutta työntekijältä eikä palveluntuottajilta. Toimiva ja avoin kommunikaatio vaatii työntekijältä tavoitettavissa olemista, helposti lähestyttävyyttä, aktiivista kuuntelua ja ymmärtämistä luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamiseksi. Asiakkaan ja työntekijän kohtaamisissa on mahdollista esittää ja tuoda vuorovaikutukseen omat käsityksensä, vaikka ne eriäisivät toisistaan. Dialogi on yhteiseen oppimiseen ja toimintaan pyrkivien ihmisten kohtaamista, jossa ollaan tasa-arvoisia. (Bulling 2017; Champine, Whitson & Kaufman 2018; Sanders, Galindo & DeTablan 2019.)

Dialogisuutta pidetään sosiaalipedagogisessa ihmistyössä ihanteellisena toisen ihmisen kohtaamisena, johon myös vanhemmuuden tuen työssä tulisi pyrkiä. Hämäläinen (2022) kuvaa sosiaalipedagogiikan erityisenä fokuksena ongelmia, joita ihmisillä on osallisuuden ja yhteiskunnallisen toimintakyvyn saavuttamisessa. Vanhempien kanssa tehtävässä asiakastyössä ihanteena olisi saada vanhemmat tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja vahvuutensa. Työntekijän olisi hyvä saada vanhemmat pohtimaan sekä rakentamaan heidän

omaa suhdettaan yhteiskuntaan sekä edistämään vanhempien toimintakykyä tämän yhteiskunnan jäsenenä (ks. Hämäläinen 2022).

Sosiaalipedagoginen tuki auttaa perheitä saavuttamaan aktiivisen ja kriittisenkin kansalaisuuden, kun vanhemmat saavat kokemuksia osallistumisesta, osallisuudesta ja apua uusien elämänhallinta- ja selviytymistaitojen oppimiseen esimerkiksi yhdessä keskustelemalla erilaisissa työntekijän ja asiakkaiden kohtaamistilanteissa sekä vertaisryhmissä. Tätä voidaan kutsua dialogiseksi kohtaamiseksi ja mahdollisuuksien etsimiseksi ja tukemiseksi sosiaalipedagogisessa toiminnassa. (Nivala, Hämäläinen & Pakarinen 2022; Nivala & Ryyänen 2019).

Luottamus asiakassuhteessa

Ihmisellä on universaali tarve tulla hyväksytyksi ja arvostetuksi. Asiakaslähtöinen vuorovaikutus on läsnä olevaa ja asiakkaan tarpeista lähtevää vuorovaikutusta. Yhtä lailla se perustuu luottamuksen rakentumiseen sekä avoimuuteen asiakkaan ja työntekijän välillä. Ihmiset luottavat aidoksi kokemaansa ihmiseen. Avoimuus ja luottamus liittyvä vahvasti toisiinsa. (Juuti 2015, 110–113.)

Sosiaalialan kentällä asiakkailla on tukea hakiessaan usein kuormittava elämänvaihe. Elämänvaiheet ja kriisit, monenlaiset vaikeudet voivat aiheuttaa häpeää ja syyllisyyttä. Huonommuuden ja alemmuuden tunteiden vallassa muiden elämä näyttää kepeämmälle ja sujuvammalle. Avun hakeminen ja vastaanottaminen voi olla vaikeaa. Kuormittuneena tilanne ei ole yksioikoinen. Pitkittynyt stressi ja ylivirittyneisyys voivat aiheuttaa jo lyhyellä aikavälillä haitallisia seurauksia kuten fyysisiä oireita, tunteiden säätelyn vaikeutta, yhteistyökyvyn heikkenemistä, vahvuudet jäävät piiloon ja itsetunto heikkenee, negatiivinen palaute saattaa lisääntyä ja negatiiviset kokemukset itsestä vahvistuvat, kyky omiin mahdollisuuksiin heikentyy (Särkikangas & Seppänen 2022, 134).

Pitkittyessään haittavaikutukset juurtuvat ja saattavat jäädä vahvemaksi osaksi ajattelutapaan ja käyttäytymiseen, jolloin poisoppiminen vaatii enemmän keinoja, resursseja ja aikaa. Avunsaannin pitkittyessä saattaa kehittyä liitännäissairauksia kuten ahdistusta, masennusta ja jopa itsetuhoisia ajatuksia. (Särkikangas & Seppänen 2022, 145.)

Kiire ja stressi voivat ajaa myös työntekijät suorittamaan työtään ja lokeroimaan asiakkaat tietyn tyyppisiksi ja tietyn tarpeisiksi. Asiakas voi kokea syyllisyyttä ja häpeää. Tuomitsevuus ja sen kokeminen vahvistavat häpeäntunnetta. Varhaisessa työssä on tärkeää rakentaa ja vahvistaa luottamusta työntekijöiden suunnasta. Asiakassuhteessa luottamuksen rakentumiseen vaikuttaa työntekijän tapa suhtautua asiakkaaseen ja tämän tilanteeseen. Rautaparta-Pennasen, Kekkosen, Böökin, Collinin ja Röngän (2022) tutkimuksen mukaan esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen, jossa korostui kokonaisvaltainen kohtaaminen, yhdessä tekeminen ja vanhempien elämäntilanteiden ymmärtäminen, lähestyi sosiaalipedagogista ymmärrystä vanhemmuuden tukemisesta. Työntekijän on

tärkeää tunnistaa oma arvomaailmansa sekä hierarkian vaikutukset omassa työssään. Valitettavan usein auttajatahot saatetaan kokea uhkana ja asioihin puuttujina, ylempitasoisina neuvojina, jotka eivät näe asiakkaan todellista hätää, jolloin luottamusta ei synny.

Lasten ja perheiden parissa työskennellessä lastensuojelulliset tukimuodot, vaikka ne olisivat varhaisen tuen tukea, voivat aiheuttaa hätäntymistä. Lastensuojelu-sanalla on jo itsessään pelottava kaiku. Lastensuojelu nähdään äärimmäisenä keinona, huostaanottona, vaikka kyseessä olisi varhaisen tuen muodot, joilla halutaan tukea lapsia ja heidän perheitään.

Case-tapaus perheen arvokkaasta kohtaamisesta

Luottamuksellisen suhteen myötä asiakkaalla on mahdollisuus avoimuuteen ja avun vastaanottamiseen sekä työskentelyyn sitoutumiseen. Sitoutumisen myötä työn vaikuttavuus vahvistuu ja kasvaa. Ilman luottamusta on vaikea rakentaa pohjaa yhteistyölle. Asiakaslähtöisessä vanhemmuutta tukevassa työskentelyssä keskeiseksi nousee asiakkaan oma näkemys. Asiakkaan kuuleminen ja osallisuuden vahvistaminen nähdään työskentelyn perustana. Särkikangas ja Seppälä (2022, 19) viittaavat Anne Waldenin (2006) tutkimukseen, jossa todetaan, ettei mikään ulkopuolinen toimija tai kuntoutusmuoto voi korvata vanhempien päivittäin tarjoamaa hoivaa tai tukea. Vanhemman hyvinvoinnin tulisi siis olla yksi tärkeimpiä tavoitteita perheiden palveluja suunniteltaessa ja toteuttaessa. Vanhempien jaksaminen ja oikeanlainen tukeminen on koko perheen hyvinvoinnin kulmakivi.

Esimerkki asiakasperheen kohtaamisesta:

Vanhempi oli jäänyt yksinhuoltajaksi kolmelle pienelle lapselle. Lapsista kaksi oli eron hetkellä leikki-ikäisiä ja yksi oli vastasyntynyt vauva. Leikki-ikäiset olivat ikänsäkin puolesta vauhdikkaita, lisäksi heillä molemmilla oli viitteitä neurokirjon haasteista. Traumakäyttäytymistä oli myös vaikeaan avioeroon ja toisen vanhemman hylkäämiseen liittyen molemmilla isommilla lapsella ja lähivanhempikin reagoi. Perheelle oli aloitettu lastensuojelun asiakkuus ja toinen isommista lapsista, joka oli voimakkaammin oireileva, oli ollut myös akuuttijaksolla sairaalaosastolla. Sairaalahakson jatkoksi perheelle suositeltiin perhekuntoutusta, jossa perhettä voitaisiin kohdennetummin tukea.

Vanhempi oli hyvin uupunut, mutta hänelle ei ollut tarjottu henkilökohtaista tukea muuta kuin mielialalääkityksen ja sairausloman muodossa. Sairausloman ajan hänen oli käytävä lapsen luona sairaalassa sekä pidettävä huolta kahdesta muusta lapsesta. Vanhempi oli usein turhautunut ja suhtautui tulevaisuuteen negatiivisesti ja epäilevästi. Myös luottamus avun saamiseen oli vaakalaudalla, ja kokemus omasta vanhemmuudesta oli järkkynyt. Perhekuntoutuksen perhetyöntekijät valoivat kuitenkin uskoa ja toivoa paremmasta.

Yhdellä perhetyöntekijöistä oli vahva näkemys omasta osaamisestaan ja näkemyksistään. Hän halusi tarjota vertaisuutta sekä kokemuksellisuutta oman tyttärensä elämään peilaten. Hän ei vain huomannut, ettei kyseisten perheiden välillä ollut muuta yhtäläisyyttä kuin perheenjäsenten iät. Hänen tyttärensä ei ollut läpikäynyt avioeroa eikä hänen lapsillaan ollut neurologisia tai traumaperäisiä, tunne-elämän vaikeuksia. Hänen taloudellinen tilanteensäkin oli aivan eri tasolla kuin asiakkaana olevan vanhemman. Asiakkaana oleva vanhempi pyrki olemaan ystävällinen perhetyöntekijälle ja vastaanotti työntekijän kertomukset. Hän ei osannut tai uskaltanut kyseenalaistaa työntekijää. Olihan työntekijä ammattilainen. Samalla vanhempi koki huonomuutta omasta jaksamattomuudestaan ja kokemuksestaan epäonnistuneena vanhempana, vaikeuksien keskellä.

Tuki ei tässä case-esimerkissä kohdentunut vanhempien voimavaroja vahvistavaksi, ennemmin niitä kuluttavaksi. Tärkeää on, että asiakkaat voivat luottaa ammattilaisten osaamiseen ja he voivat tarvittaessa tukeutua siihen. Ammattilaisen asettuminen hierarkkiseen asemaan suhteessa asiakkaaseensa voi rakentaa kuilun yhteistyöhön, jos ei ole ollut aikaa, mahdollisuuksia tai motivaatiota perehtyä asiakkaan tilanteeseen kokonaisuutena. Lasten levottomuus ja pulmat nähdään vanhempien aiheuttamina, koska ”vanhemmat ovat tietynlaisia”.

Arviointiin ja arvosteluun perustuva työskentely ei johda mitä todennäköisimmin kunnioittavaan ja luottamusta vahvistavaan vuorovaikutussuhteeseen. Vanhemmuuden tuen tulisi olla enemmänkin tukemista, ei vanhemmuuden arvioimista. Arviointia tulisi käyttää työmenetelmien räätälöintiin, jotta riittävän vaikuttavaa työtä voidaan tehdä. Särkikangas ja Seppänen (2022) viittaavat teoksessaan tutkielmaan, jossa on kuvattu vanhempien kokemuksia heidän ollessa tutkimusjaksolla perheosastolla. Vanhempien kokemus oli, että jaksolla arvioitiin heidän vanhemmuuttaan, eivätkä he kokeneet saaneensa konkreettista apua vanhemmuuteensa eikä arjen toimiin lapsen kanssa. Arvioinnin myötä järjestettiin lukuisia lisäpalavereja, joissa vanhemmat saivat palautetta vanhemmuudestaan. Vanhemmat kokivat palautteen puutteiden korostamisena. (Särkikangas & Seppänen 2022, 150–151.)

Erään kerran vanhempi oli kahdenkeskisessä keskustelussa perhetyöntekijän kanssa. Keskustelussa aiheena oli takaumat, miten ne voivat ilmetä sekä minkälaista oireilua ne voivat aiheuttaa. Vanhempi oli hyvin väsynyt ja turhautunut, keskustelu oli negatiivissävytteinen, joskaan ei millään tavalla hyökkäävä tai aggressiivinen. Vanhempi ei vain enää jaksanut työskentelyä tai kontakteja. ”Eikö kenelläkään olisi vastauksia tai tietoa mikä tilanteeseen auttaa ja helpottaisi perheen elämää.”

Työntekijä voi empaattisella kohtaamisella rauhoittaa vanhemman mieltä, vapauttaa vanhemman voimavaroja sekä vahvistaa vanhemman itseluottamusta vanhempana (Viinikka, Sourander & Oksanen 2014).

Esimerkkitapauksessa työntekijä ei asettunutkaan empaattiseen kohtaukseen, vaan yllättäen esitti vanhemmalle painokkaalla äänellä kysymyksen:

”Haluaako vanhempi todella edes olla näiden lasten vanhempi tuntiessaan niin suurta kiukkua ja vihaa?”

Hän kyseenalaisti vanhempaa, koska keskustelu oli negatiivinen, ja vanhempi kertoi tuntevansa vihaa ja suuttumusta. Kysymyksen kuultuaan vanhempi oli tyrmistynyt, hätäntynyt ja koki olonsa turvattomaksi. Hän koki, että työntekijä hyökkää häntä vastaan ja tuomitsee hänet vanhempana. Hän hämmentyi kokiessaan, ettei hänen tunteensa ollut hyväksytyt. Hän pelästyi, ettei olisikaan saanut kertoa olevansa kyllästynyt ja vihainen. Hän alkoi itkemään hysteerisesti ja täräsi kauttaaltaan. Kysymys kuulosti vanhemman korviin siltä suurimmalta uhalta, jota hän oli pelännyt: ”Nytkö työntekijä huomasi, ettei hän ole hyvä vanhempi ja lapset viedään häneltä.”

Vanhempi oli kuitenkin jo parin vuoden ajan hakenut ja pyytänyt apua. Vanhempi puolustautui ja vastasi säikähtäneenä, että juuri siksi hän on apua hakenut, lapsethan ovat hänelle kaikkein tärkeimmät. Hän oli pois tolaltaan, mutta työntekijä pysyi linjassaan, eikä pahoitellut kysymyksen asetteluaan tai mahdollisuutta pelästyttää vanhempi. Vanhempi jäi keskustelun jäljiltä pelokkaana kotiinsa ja oli varma, ettei enää uskaltaisi tai haluaisi osallistua perhekuntoutukseen tai mihinkään työskentelyyn. Eihän häneen enää kuukaan usko ja hänen kokemuksensa huonosta vanhemmuudesta vahvistui. Ja mitä pahaa hän oli tehnyt?

Asiakastyössä molemmilla osapuolilla, sekä auttajalla että asiakkaalla, on oma osuutensa vuorovaikutuksen onnistumisessa. Jokainen ihminen tuo kohtaamiseen oman historiansa, kulttuurinsa ja uskomukset, joiden avulla hän jäsentää maailmaa. Ihmisten väliset suhteet tarjoavat mahdollisuuden oivalluksille ja merkittäville kokemuksille. Näissä suhteissa olemme myös hyvin haavoittuvia, jos luottamus murtuu. Ihmisen tapa hahmottaa maailmaa on aina yksilöllinen, mutta sosiaaliset suhteet vaikuttavat myös jokaisen yksilölliseen maailmaan. (Mönkkönen 2018, 19–20.)

Gothoni (2020) kertoo, että kuuntelija saattaa valikoida kuulemastaan puheesta ne kohdat, jotka sopivat omaan ajatuksiin ja tukevat niitä. Tämä voi siis vaikuttaa siihen, kuinka ihmisinä suhtaudumme toiseen ihmiseen ja kuulemaamme asiaan omien ennakkokäsitystemme ja -asenteisiimme perustuen. Näkökulmien ja ajatustapojen eroavaisuudet voivat virittää puolustautumisen myös kuuntelijassa. Kategorisointi ja leimaaminen estävät kuuntelijaa kuulemasta, eikä kuuntelemisen taitoon sisälly toisen määrittäminen tai arvostelu. (Gothoni 2020, 23.)

Vanhempi oli uupunut ja hämmentynyt. Hän oli pyrkinyt huolehtimaan lapsista parhaalla mahdollisella tavalla. Hän vei lapset aamuisin päiväkotiin ja meni itse töihin. Työpäivän jälkeen lapset oli haettava kotiin ja huolehdittava ruuat, pyykki ja iltatoimet. Lasten oireilu ja toisen vanhemman katoaminen ja satunnaiset yhteydenottomensa lapsiin kuormittivat jo muutenkin työntäyteistä arkea. Kontaktit perheneuvolaan olivat jatkuneet jo pidempään. Vanhempi oli ihmeissään työntekijän kysymyksestä, olihan hän kuitenkin osoittanut kykyään huolehtia perheestään. Hän oli vain niin väsynyt, että päällimmäinen tunne oli vihaisuus.

Inhimillisyys kuuluu kaikkialle ihmisten väliseen toimintaan. Ammattilaisena työntekijällä on kuitenkin vastuu turvan tunteen muodostamisesta asiakassuhteessa. Työskentely on hienovaraista ja työntekijällä on suuri vastuu tunneilmapiirin muodostumisesta. Se, miten ihmiset kokevat hyvinvoinnin lähiympäristössä, riippuu Fernströmin, Vuorisen ja Uusitalon (2021) mukaan myös sosiaalisista tekijöistä, kuten yhteenkuuluvuuden tunteesta ja yksinäisyyden kokemusten välttämisestä.

Valitun näkökulman merkitys vuorovaikutustilanteissa

Vuorovaikutuksen ja vuorovaikutustaitojen merkitystä ei voi liikaa korostaa asiakastyössä. Koulutuksen myötä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaiset koulutetaan jo perusopinnoissa asiakastyöhön ja kohtaamaan asiakkaita erilaisissa, kuormittavissakin, elämäntilanteissa. Onko kohtaamisen ja kuuntelun käsite kaikille sama ja mitä se merkitsee? Mitä kohtaaminen merkitsee asiakkaalle, minkälaisena he sen kokevat tai haluaisivat kokea? Millä tavoin työntekijä voi välttää valta-asetelman syntymisen? Eriarvoisuuden korostaminen ei vahvista luottamusta, kuten esimerkkitapauksessa voitiin huomata. Mönkkönen ym. (2019) mukaan asiakaslähtöisessä työssä vuorovaikutusosaamista voidaan tarkastella saavutettavuuden kautta, saadaanko sen myötä asiakkaan tarpeisiin vastinetta. Lähtökohtana vuorovaikutusosaamiselle on se, kuinka suhtaudumme toiseen tasavertaisena toimijana ja kohtaamme hänet kunnioittavasti näkökulmineen. Jokaisen tulee voida kokea tullessaan arvostetuksi. Toteutuakseen hyvä, kohtaava vuorovaikutus edellyttää, että rakenteet, puitteet ja mahdollisuus hyvälle vuorovaikutukselle on kunnossa. (Mönkkönen ym. 2019, 50–51.)

Kauppi ja Takalo (2014, 24) kuvaavat osuvasti sitä, miten ihmiselle on melko tavanomaista tarkastella asioita yksittäisestä, hänelle tutusta näkökulmasta käsin, ja etenkin voimakkaiden tunteiden läsnä ollessa myös vuorovaikutuksen ammattilainen herkästi pitäytyy hänelle tutussa ja turvallisessa näkökulmassa. Myötäelävän ja rakentavan vuorovaikutuksen näkökulmasta elämästä vieraannuttavana vuorovaikutuksena nähdään moraalinen arviointi. Moraalinen arviointi tuomitsee, arvioi, määrittelee ja luokittelee ihmiset ja heidän tekonsa oikeiksi tai vääriksi. Toisten arvostelu on omien arvojen ja tarpeiden ilmaisemista. Syyttäminen, loukkaaminen, lannistaminen, leimaaminen, arvosteleminen, vertaaminen ja diagnosointi ovat kaikki moraalista arviointia. (Rosenberg 2021, 46.)

Rosenberg (2021) nostaa esiin moraalisen ja arvolähtöisen arvioinnin erottamisen. Arvolähtöinen arviointi heijastaa jokaisen yksilön henkilökohtaisia uskomuksia siitä, mikä palvelisi elämää parhaalla mahdollisella tavalla. Arvolähtöinen ajattelu ja arviointi perustuu jokaisen omiin arvoihin, joita arvostaa elämässä. Moraalinen arviointi korostuu silloin kun joku toimii vastoin omia arvojaan. (Rosenberg 2021, 47.)

Haasteet asiakkaiden kohtaamattomuuden taustalla

Tukimuotojen löytyminen ja työntekijöiden vaihtuminen, lasten tutkimuksiin pääsemisen ja vanhemman jatkuva reippaus sekä pärjäävyys, olivat varmas-ti estäneet haasteiden laajuuden näkemisen esimerkkitapauksen perheessä. Vanhempi yritti kaikkensa ja vakuutti eri tahoille jaksavansa, vaikka kotona kaikki tuntuikin romahtavan. Vanhemman syyllisyyden ja häpeän tunne es-tivät uupumisen myöntämisen. Suurin pelko oli myöntää jaksamattomuus, jonka myötä lapset voitaisiin viedä pois. Vanhempi ei tarkalleen tiennyt, mitä tukimuotoja oli saatavilla ja mihin kaikkeen tukeen hänellä olisi ollut oikeus. Hän päätti pärjätä päivän kerrallaan. Joskus tavoitteena oli selvitä iltaan ja taas seuraavaan aamuun.

Ehkä pienten lasten kanssa elämisen kuuluikin olla sellaista ja toki hän oli päättänyt selvitä. Eihän ollut muuta vaihtoehtoa.

Asiakkaille muotoillaan uusia palveluja mittavin uudistuksin, joiden tavoitteen-na on saavuttaa kustannustehokkuutta ja oikea-aikaisia kohdennettuja palve-luja. Saako asiakas tukea ja apua löydettyään palvelun piiriin? Uskaltaako hän antautua tuettavaksi ja autettavaksi? Mihin yhteistyössä ja -ymmärryksessä tapahtuva työskentely oikeastaan perustuu?

Hierarkia ja byrokratia voivat olla esteenä työskentelylle. Rajapinnat työsken-televien tahojen välillä, lait ja säädökset rajoittavat toimintaa sekä tiedonsaan-tia. Asiakas voi joutua todistamaan tilannettaan usealla työntekijälle. Monitoi-mijuudessa on mahdollisuus uusille erilaisille näkökulmille, mutta se voi olla myös turhauttavaa, asiakkaan voimia nakertavaa. Se voi lisätä myös asiakkaan kokemusta kyseenalaistetuksi tulemisesta, mikäli tahot eivät toimi yhdessä ja samansuuntaisesti.

Yksilöllisyyttä, pärjäämistä sekä selviytymistä omin avuin korostetaan nyky-päivänä. Perheet haluavat elää oman näköistä elämää yksilöllisesti. Se, mitä perheissä tapahtuu, ei välttämättä aina nouse esiin esimerkiksi neuvolan vas-taanotolla, eikä keskusteluissa muiden perhetyön ammattilaisten kanssa. Ih-miset haluavat rakentaa elämänsä vahvemmin oman näköiseksi ulkopuolelta tulevien normien ja valintojen sijaan sosiokulttuurista muutosta tutkivan tut-kimuksen mukaan (Viinikka ym. 2014).

Suomalaiset arvostavat kotikeskeistä elämää ja ydinperhekeskeinen ajattelu on vahvistunut. Vaikka valinnat elämäntapaan ja tyyliin lähtee ihmisen omista valinnoista, kokevat vanhemmat itsensä yksinäisiksi ja epävarmoiksi. He ko-kevat riittämättömyyttä, keinottomuutta sekä syyllisyyttä. Monien perheiden tukiverkostot saattavat olla heikot ja siteet sukulaisiin voivat olla etäiset. (Vii-nikka ym. 2014.)

Kohtaamisen haasteet tulevat esiin, jos vuorovaikutussuhde jää vältteleväk-si eikä luottamusta saavuteta. Asioita voidaan jättää kertomatta, niitä mitä-töidään tai ohitetaan, mutta myös kontaktiin tulemistä vältellään. Tällöin on vaarana, että asioita tulkitaan ja oletetaan. Asiakkaan tuen saaminen estyy,

mikäli asetelma on työntekijän puolelta asiakkaan asioita ja tilannetta tulkitseva. Työntekijän olettamuksiin ja tulkintaan saattaa vaikuttaa aiempi tieto ja kokemus, jotka määrittävät hänen työtään. Esimerkiksi määritelmät päihdeongelmasta tai lapsen neurologisista pulmista perheessä saattavat ohjata liikaa ajattelua ja työskentelyn tavoitteiden asettamista. Haasteen muodostaa se, jos työskentelyä ja tavoitteita suunnitellaan ainoastaan asiantuntijatiimissä, eikä oteta huomioon asiakasperheen näkemyksiä heidän elämäntilanteestaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 53.)

Filppa ja Hietanen (2013) nostavat esiin myös kohtaamiseen liittyviä haasteita. Kohtaamisessa ihminen joutuu aina laittamaan itsensä likoon, kohtaamaan itsensä ja altistamaan itsensä vuorovaikutustilanteen ennakoimattomuudelle. Kun kohtaaminen aiheuttaa epävarmuutta tai ihminen ei näe tarkoituksenmukaisuutta kohtaamisen syventämiselle, saatetaan kohtaamista vältellä keskittymällä järjestelyihin, osoittamalla kiirettä, käyttämällä ammattisanastoa tai kohdistamalla toimintaa johonkin tiettyyn ns. konkreettiseen toimintoon tai asiaan. Suorittava, konemainen tapa tehdä työtä sivuuttaa asiakkaan kohtaamisen. Vaikeassa elämäntilanteessa tai jopa kriisissä oleva ihminen ei välttämättä pysty ajattelemaan selkeästi ja pyytämään apua. (Filppa & Hietanen 2013.)

Kuunnellaan ei vaan kuulla

Vanhemmuuteen sekä perheen asioihin liittyvät tilanteet ja haasteet koetaan usein niin intiimeiksi ja henkilökohtaisiksi ja niistä on myös vanhempien vaikea puhua. Ilman vahvaa luottamusta keskustelu jää helposti pinnalliseksi. Juuti (2015) toteaa luottamuksen perustuvan siihen, että asioista voi ja uskalltaa puhua rehellisesti. Asiakasta palvelevan henkilön, työntekijän, tulee osata oma alansa niin hyvin, että hän kykenee ennalta aavistamaan, minkälaisia tarpeita asiakkaalla on. Ennakointi edellyttää, että asiakasta kuunnellaan ja hänen tarpeisiinsa pyritään löytämään ratkaisuja. Asiakkaan kunnioittaminen, hänestä pitäminen ja hänen tarpeidensa ymmärtäminen luovat pohjaa kannatavalle vuorovaikutussuhteelle. (Juuti 2015, 110–113.) Kokiessaan, että hänen osallisuuttaan ja toimijuuttaan kunnioitetaan, asiakas saa kokea, että hänen tuen- ja avuntarpeeseensa vastataan. Osallisena ja kuultuna, sekä ymmärrettynä, asiakas saa mahdollisuuden olla aktiivinen toimija, ei ainoastaan passiivinen vastaanottaja. Pelkkä kuuleminen ei enää riitä, vaan asiakkaan tarpeisiin on vastattava suunnitellen, toteuttaen sekä arvioiden tarpeellisiksi koetut tuki- ja apumuodot yhdessä asiakkaan kanssa. (Mönkkönen ym. 2019, 92–93.)

Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus aloittaa suhteen luominen asiakkaaseen tyhjältä pöydältä, ilman ennakoajatuksia, asennetta tai tietoja. Asiakkaasta voi olla taustatietoja, mutta on tärkeää, ettei niitä painoteta liikaa, vaan tavoitteena pitäisi olla, että jokainen työntekijä voisi muodostaa oman käsityksensä asiakkaasta. Näin toimien asiakas saisi uuden mahdollisuuden tulla kuulluksi. Asiakkaalle jokainen kohtaaminen on uusi mahdollisuus. (Mönkkönen 2018, 66.)

Esimerkkitapauksessa perheen ja vanhemman tueksi tulivat tiimin muut perihetyöntekijät, jotka tavoittelivat vuorovaikutukseen erilaisia sävyjä. Heidän avullaan vanhemmalla oli mahdollisuus rakentaa luottamusta uudestaan. Luottamus olisi voinut rakentua myös ensimmäiseen työntekijään, jos työntekijä olisi palannut aikaisempaan aiheeseen ja aihetta olisi käsitelty.

Vanhempi olisi halunnut saada osakseen selityksen, perustelut ja mahdollisesti pahoittelun. Sen sijaan hän koki perhekuntoutuksen ajan kyseiseen työntekijään välttelevää oloa sekä alemmuutta. Hänelle jäi tunne siitä, että työntekijä käytti valtaansa ja hän olisi asiakkaana heikompi ja ala-arvoisempi ihminen. Näin toimien valta-asetelma oli ilmeinen ja työntekijä olisi voinut palata keskusteluun uudelleen perustellen toimintaansa ja pahoitellen.

Case-tapauksen asiakkaan ja työntekijän keskustelussa saattoi kehkeytyä kuvaillun kaltainen ilmapiiri monen tekijän summana. Vanhempi oli varautunut, koska oli väsynyt. Ammattilainen olisi taas voinut sanoittaa tunteita ja tilannetta. Perustelujen myötä olisi ollut mahdollisuus rakentavaan, myönteiseen vuorovaikutukseen sekä inhimillisyyteen. Ammattilaiset voivat valita sanansa huonosti, tilanteeseen sopimattomalla tavalla.

Asiakkaan oman äänen kuuleminen on merkityksellinen. Asiakkaan mukaan saaminen edellyttää työntekijän kykyä vastata asiakkaan tarpeisiin. Miten sinä voit ja voinko auttaa, ovat kysymyksiä, joilla on hyvä aloittaa asian käsittely. Kuulemista auttaa, kun pysähdytään asiakkaan asian äärelle ja kohdataan hänet sellaisena kuin hän on. Rauhallinen, selkokiehinen, tarkentava vuorovaikutus ja riittävä aikaa edistävät asiakkaan asiaan perehtymistä. Vastauksia ei välttämättä tulisi antaa valmiina, vaan aiheiden pohdiskelu yhteisymmärryksessä voi tuottaa ratkaisuja, joihin on helpompi sitoutua. Näin ei muodostu tunnetta, että työntekijä tietäisi paremmin kuin asiakas itse. (Filppa & Hietanen 2013.)

Asiakkaan kuuntelua on kahdentasoista. Ensimmäisellä tasolla työntekijä kuuntelee asiakasta, mutta kuunnellessaan keskittyy miettimään esimerkiksi tarjolla olevia palvelumuotoja, joita voi asiakkaalle tarjota. Asiakkaan tarpeiden kuuleminen jää tällöin sivuseikaksi ja työntekijä toimii palvelulähtöisesti. Kuuntelemisen tai kuulemisen toinen vaihe on syvällisempi ja intensiivisempi, asiakaslähtöinen. Asiakaslähtöinen kuuntelu edellyttää dialogista suhdetta asiakkaan ja työntekijän välillä. Työntekijän tulisi Juutin (2015) mukaan osata ohjata vuorovaikutusta siihen suuntaan, että asiakkaan tarpeiden kannalta keskeiset seikat tulevat esille. (Juuti 2015, 110–113.)

Varhaisen tuen asiantuntija oppii uutta kohdatessaan asiakkaan

Mönkkösen (2018) mukaan vuorovaikutustilanne mahdollistaa käytännössä aina oppimisprosessin, jossa myös ammattilainen voi oppia. Oppimista tapahtuu kaikessa vuorovaikutuksessa, myös siinä tilanteessa, joka ei mene ammattilaisen suunnitelman ja tavoitteiden mukaisesti. Aiemmin auttamistyössä asiakas näyttäytyi toiminnan kohteena, jota pyrittiin eri tavoin selittämään ja

tulkitsemaan. Asiantuntijakeskeisyyden näkökulmasta kuuntelu nähtiin välineenä asiakkaan tilanteen määrittämisessä. Myöhemmin on alettu puhua empaattisesta, kohtaavasta kuuntelusta. Asiakkaan kokemukset ovat tulleet näkyvämmiksi ja asiakkaan osallisuus sekä rooli on vahvistunut. Kohtaava, aktiivinen, dialoginen kuuntelu tarjoaa molemmille osapuolille mahdollisuuden vuorovaikutukselliseen oppimisprosessiin. Kun työntekijä kykenee reflektimaan omaa työtään ja vuorovaikutustaitojaan, on hänellä mahdollisuus oppia työskentelystään lisää. (Mönkkönen 2018, 22.)

Ammattilaisilla on koulutuksen ja työkokemuksen myötä usein hyviä toimintamalleja, jotka perustuvat teorioihin, terapiamalleihin sekä hoito- ja kasvatustoppeihin. Nämä toimintamallit ja opit tarjoavat oivia työkaluja asiakkaan kohtaamiseen. Kaikkiin ihmisiin ei kuitenkaan voi soveltaa samoja menetelmiä, sillä jokainen vuorovaikutustilanne on erilainen ja vahvasti riippuvainen sen osapuolista. (Mönkkönen 2018, 19–20.) Vuorovaikutus koostuu monista tekijöistä. Työntekijä tietää ja osaa, mutta laajan ja kattavan koulutuksen myötä ymmärrys ja tietoisuus voivat kasvaa edelleen. Mikäli työntekijä on valmis reflektimaan omaan osaamistaan ja suhdettaan työhön, työn merkityksen ymmärtäminen vahvistaa reflektiokykyä ja joustavuutta työssä. Tiedostaessaan erilaisia näkökulmia asiakkaan vuorovaikutukselliseen kohtaamiseen sekä ymmärtäessään elämäntilanteiden ja mahdollisten kriisien vaikutuksia elämään, voi työntekijällä olla vahvempi pohja saavuttaa yhteys asiakkaaseen. (Mönkkönen 2018.)

Perheille suunnattujen palveluiden tarjoama sosiaalinen ja emotionaalinen tuki perheille on entistä merkityksellisempää. Työntekijän arvostava, hyväksyvä ja kiinnostunut kohtaaminen ovat keskeisessä osassa perheiden kanssa työskentelyssä (Viinikka ym. 2014). Dialogisessa vuorovaikutuksessa pyritään siihen, että asiakas voi puhua luottamuksellisesti asioistaan, omana itsenään. Tärkeintä on asiakkaan oma kokemus toimintojen merkityksellisyydestä ja hyödyllisyydestä. (Mönkkönen ym. 2019, 92–93.)

Asiakastyössä on positiivisten suhteiden vahvistamisesta hyötyä myös kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Tavoitteena ei pitäisi ollakaan vain ongelmien ehkäiseminen, vaan pikemminkin sosiaalisten suhteiden vahvistaminen. Työntekijöiden olisi hyvä vahvistaa vahvuuksia ja myönteisyyttä tekemällä näkyväksi vanhempien onnistumisia (Rautaparta-Pennanen ym. 2022). Sosiaalipedagogisessa toiminnassa tuetaan ihmisten asettumista suhteisiin ja aitoihin kohtaamisiin toistensa kanssa. Sosiaalipedagogiikkaan kuuluvaa sosiokulttuurista innostamista voidaan kuvata niin, että osallistumisen mahdollisuuksia luodaan aluksi ihmisten aloitteellisuutta herätellen, sitten verkostoja kehittäen ja liittymistä rohkaisten. Lopuksi tuetaan ihmisten ja yhteisöjen nykyisyyden ja tulevaisuuden rakentamista. (Kurki 2000; Marrengula 2010.)

Perheiden kuormitusta vähentääkseen ja tuen vaikuttavuutta lisätäkseen Särkikangas ja Seppälä (2022) esittävät perheille suunnattujen palvelukokonaisuuksien suunnittelemista ja järjestämistä niin, että ne integroituisivat osaksi perheiden elämää. Joustavasti muuttuvien elämänvaiheiden ja tilanteiden mukaan. Tulevaisuuden haasteeksi nähdään jäykkä ja byrokraattinen palvelujär-

jestelmä, jonka kehittäminen joustavammaksi, elämää tukevaksi toiminnoksi, mahdollistaisi ja helpottaisi perheiden tukemista palveluviidakossa selviytymisessä (Särkikangas & Seppälä 2022, 20–21). Joustava, elämäntilanteisiin sidonnaisella työskentelyllä, saavutettaisiin mahdollisuus kohdennetuimmille palveluille.

Kohtaamista ja vuorovaikutusta, niiden suhdetta ja merkitystä voidaan pohtia eri näkökulmista, mutta varhaisen tuen asiantuntijoina meillä kaikilla tulisi olla joustavaa asennoitumista ja suhtautumista asiakkaisiin, heidän tarpeisiinsa ja lähtökohtiinsa. Laajan osaamisen ja ymmärryksen myötä voimme soveltaa joustavammin tuen menetelmiä ja näkökulmia yhdessä asiakkaiden kanssa. Kohtaamisen ja vuorovaikutuksen merkitystä korostetaan usein puheen tasolla, mutta aidon kohtaamisen arviointia tulisi korostaa. Varhaisen tuen asiantuntijoina meidän on pohdittava erilaisissa kohtaamistilanteissa erityisesti sitä, uskaltaako asiakas luottaa juuri minun tarjoamaan tukeen. Työntekijänä on tärkeää pysähtyä ja tarkastella vuorovaikutusta asiakkaan kanssa. Meidän on arvioitava avoimesti ja rohkeasti myös vuorovaikutuksemme luottamuksen tilaa. Ammattilaisten ja asiantuntijoiden on mahdollistettava asiakkaalle turvan kokemus erityisesti silloin, kun asiakkaan olo vaikuttaa hankalalle ja varautuneelle. Läsnäolon, pysähtymisen ja avoimuuden vaikutusta ei voi liikaa korostaa luottamuksen rakentamisessa.

Lähteet

Bulling, Ingunn Skjesol 2017. Stepping through the door – exploring low-threshold services in Norwegian family centres. *Child and Family Social Work* 22 (3), 1264–1273. <https://doi.org/10.1111/cfs.12343>. Viitattu 25.4.2023.

Champine, Robey, Whitson, Melissa & Kaufman, Joy 2018. Service characteristics and family involvement in an early childhood system of care. *Journal of Child and Family Studies* 27 (1), 324–338. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0875-5>. Viitattu 25.4.2023.

Fernström, Niina, Vuorinen, Kaisa & Uusitalo, Lotta 2021. Hyvinvointi, kouluonnellisuus ja vahvuuksien käyttö kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisilla. *Sosiaalipedagogiikka* 22, 113–137. <https://doi.org/10.30675/sa.102943>. Viitattu 25.4.2023.

Filppa, Virpi & Hietanen, Suvi 2013. Sosiaali- ja terveystaluiden viidakossa: Yhdessä oppien, yhdessä kehittäen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino.

Gothoni, Raili 2020. *Kuuntelijan käsikirja*. Keuruu: PS-Kustannus.

Hämäläinen, Juha 1999. *Johdatus sosiaalipedagogiikkaan*. Kuopio: Kuopion Yliopisto.

Hämäläinen, Juha 2022. Suomalaista sosiaalipedagogiikkaa rakentamassa. *Sosiaalipedagogiikka* 23 (1), 5–12. <https://doi.org/10.30675/sa.121426>. Viitattu 25.4.2023.

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.

Juhila, Kirsi 2006. *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina*. Tampere: Vastapaino.

Juuti, Pauli 2015. *Johda henkilöstö asiakaskeskeisyyteen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kauppi, Antti & Takalo, Ari 2014. Mentalisaation psykoanalyttiset juuret. Teoksessa Viinikka, Anne (toim.) *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kurki, Leena 2000. *Sosiokulttuurinen innostaminen 2000-luvun Suomessa*. *Sosiaalipedagogiikka* 1 (1), 46–61. <https://doi.org/10.30675/sa.113793>. Viitattu 25.4.2023.

Marrengula, Miguel 2010. *Addressing Socio-cultural Animation as Community Based Social Work with Street Children in Maputo, Mozambique*. Academic Dissertation. University of Tampere Department of Social Work Research Finland. 250107991.pdf (core.ac.uk). Viitattu 25.4.2023.

Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Oy.

Mönkkönen, Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Mönkkönen, Kaarina, Leinonen, Leena, Arajärvi, Miina, Hovatta, Anna-Elina, Tusa, Nina & Salokangas, Katri 2019. Moniammatillisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Teoksessa Kaarina Mönkkönen, Taru Kekoni & Aini Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna. Gaudeamus Oy.

Nivala, Elina, Hämäläinen, Juha & Pakarinen, Eine 2022. A social pedagogical model for counselling immigrant students in non-formal adult education. IJSP 11 (1). DOI: 10.14324/111.444.ijsp.2022.v11.x.002. Viitattu 26.4.2023.

Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.

Pehkonen, Aini, Martikainen, Kaisa, Kinni, Riitta-Liisa & Mönkkönen, Kaarina 2019. Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kaarina Mönkkönen, Taru Kekoni & Aini Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna. Gaudeamus Oy.

Rautaparta-Pennanen, Kaija, Kekkonen, Marjatta, Böök, Marja Leena, Collin, Kaija & Rönkä, Anna 2022. Vanhemmuuden ja selviytymiskykyisyyden tukeminen ohjatussa äiti-lapsi-vertaisryhmässä. Sosiaalipedagogiikka 23 (1), 13–40. <https://doi.org/10.30675/sa.107618>. Viitattu 25.4.2023.

Rosenberg, Marshall B. 2021. Myötäelävä ja rakentava vuorovaikutus. Non violent communication. Helsinki: Viisas Elämä Oy.

Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Sanders, Mavis G., Galindo, Claudia & DeTablan, Dante 2019. Leadership for Collaboration: Exploring How Community School Coordinators Advance the Goals of Full-Service Community Schools. Children & Schools 41 (2), 89–100. <https://doi.org/10.1093/cs/cdz006>. Viitattu 25.4.2023.

Särkikangas, Ulla & Seppälä, Riikka 2022. Nähkää meidät. Miten vastata erityisperheiden hätähuutoon? EU: Basam Books.

Varpula, Sari 2023. Tekeillä oleva YAMK opinnäytetyö. Vuorovaikutuksellisuuden rakentuminen lapsiperheille suunnatussa varhaista tukea tarjoavassa matan kynnyksen kohtaamispaikassa. Savonia-ammattikorkeakoulu.

Viinikka, Anne, Sourander, Johanna & Oksanen, Eeva 2014. Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmä. Teoksessa Anne Viinikka (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Walden, Anne 2006. Muurinsärkijät. Tutkimus neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tukemisesta. Kuopion yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-27-0507-9>. Viitattu 25.4.2023.

Avoim varhaiskasvatus mahdollistaa monipuolista varhaista tukea

Johdanto

Viime syksynä Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi valtionavustushaun avoimen varhaiskasvatuksen kehittämiseen vuodelle 2023 kunnille tai kuntayhtymille, jotka järjestävät varhaiskasvatusta. Avustuksen tavoitteena on kehittää avoimen varhaiskasvatuksen toimintakäytäntöjä, suunnitelmallisuutta sekä toiminnan tavoitteellisuutta kunnissa, joissa toimintaa ei vielä ole tai toiminta on hyvin pienimuotoista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.) Useissa kunnissa on lähdetty kehittämään avustuksen myötä avointa varhaiskasvatusta.

Kiinnostuimme aiheesta, koska avoin varhaiskasvatus on mielestämme tärkeä varhaisen tuen toimintamuoto. Haluamme tuoda artikkelissamme esiin avoimen varhaiskasvatuksen monipuolista roolia osana lapsiperheiden palveluverkostoa. Avoimessa varhaiskasvatuksessa on pedagogista suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa, jossa tuetaan lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. Lisäksi vanhempia tuetaan heidän kasvatustehtävässään. Uskomme toiminnalla voitavan vähentää pienten lasten ja heidän vanhempiensa yksinäisyyden kokemuksia luomalla mahdollisuuksia sosiaalisiin kontakteihin ja tukemalla lasten vertaissuhdetaitojen oppimista. Toivomme lisäävämmekin tämän artikkelin myötä ymmärrystä siitä, mitä avoin varhaiskasvatus on matalan kynnyksen yhteisöllisenä toimintana ja monipuolisena lapsen ja vanhemman varhaisena tukena.

Avoim varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus tarkoittaa suunnitelmallista, tavoitteellista ja pedagogiikkaan painottuvaa lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta. Jokaisella alle oppivelvollisuusikäisellä lapsella on subjektiivinen oikeus saada varhaiskasvatusta päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lisäksi kunta voi järjestää paikalliseen tarpeeseen vastaavaa avointa varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, 1 luku.) Varhaiskasvatuksessa on erilaisia toimintamuotoja, joita ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatus. Varhaiskasvatustalaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat kaikkia toimintamuotoja, mutta avointa varhaiskasvatusta koskevat vain tietyt varhaiskasvatustalain kohdat. Varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa on eroavaisuuksia, jotka tulee huomioida paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita tulee täsmentää toimintamuodoittain. Huoltajia on tärkeä tiedottaa toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. (Opetushallitus 2022, 17–18.)

Avointa varhaiskasvatusta voidaan järjestää hyvin monella tapaa ja erilaisin painotuksin, mutta sen tulee olla ohjattua ja tavoitteellista toimintaa. Pedagogisen toiminnan lisäksi se voi tarjota ohjattua yhdessäoloa lapsille ja huoltajille sekä mahdollisuuden muihin sosiaalisiin kontakteihin. Sitä voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminnassa tulee huomioida varhaiskasvatustilain mukaiset tavoitteet sitä kattavammin, mitä säännöllisempää se on. Avoimessa varhaiskasvatuksessa voidaan leikkiä, ulkoilla, liikua ja toimintana voi olla taidekasvatusta. Huoltajille voidaan tarjota ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa ja muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen varhaiskasvatuksen pitää olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustilain tavoitteet voidaan huomioida. (Opetushallitus 2022, 17–19; Varhaiskasvatustilain 540/2018 1 luku, 3 §.)

Avointa varhaiskasvatusta on järjestetty Suomessa useiden vuosikymmenten ajan. Avointa varhaiskasvatusta tai leikkitoimintaa ovat järjestäneet seurakunnat, kunnat, järjestöt ja yksityiset palvelun tuottajat itsenäisesti tai yhteistyönä. Kesäleikkipuistotoiminta aloitettiin Suomessa 1900-luvun alussa. Myöhemmin toiminnasta tuli ympärivuotista. 1970-luvun alussa avoimesta varhaiskasvatuksesta käytettiin nimitystä leikkitoiminta. Avoin päiväkotitoiminta alkoi kokeiluna vuonna 1978, jolloin avattiin 11 avointa päiväkotia ympäri Suomea. Avointen päiväkotien tehtävänä oli kasvatustilain antaminen sekä lapsiperheiden eristäytyneisyyden vähentäminen. Toiminnassa lapsi oli oman aikuisen vastuulla, lapsille ja aikuisille oli omaa toimintaa sekä aikuisia rohkaistiin osallistumaan kasvatusta koskevaan keskusteluun ammattikasvattajien ja muiden aikuisten kanssa. Vanhemmat saivat vaikuttaa toiminnan sisältöihin ja toteutukseen. (Alila & Portell 2008, 12, 15, 17.)

Kunnat alkoivat lakkauttaa avointa varhaiskasvatustoimintaa 1990-luvun taloudellisessa tilassa. Myös subjektiivisen päivähoito-oikeuden säätäminen suuntasi kuntia kohdentamaan voimavarat lakisääteisten palveluiden tuottamiseen, jolloin leikkitoiminnan kehittämisen resurssit vähenivät. 2000-luvulla avoin varhaiskasvatus jälleen lisääntyi. Kuntia kannustettiin monipuolistamaan päivähoito- ja varhaiskasvatustilain tarjoamalla vaihtoehtoja päiväkotitoiminta- ja perhepäivähoitotoiminnan sekä kokopäivä- ja osapäivähoidon lisäksi. Kunnissa tehtiin asiakastarpeiden kartoittamista palvelun suunnittelua sekä toteuttamista varten, ja toimintamuodot ovat monipuolistuneet (perhekeskus, -kahvila ja -ryhmätoiminnot). (Alila & Portell 2008, 18.) Nyt useassa kunnassa perheiden on mahdollista valita varhaiskasvatustilain toimintamuodoista myös avoin varhaiskasvatus, joka voi olla monelle perheelle elämäntilanteeseen sopivin vaihtoehto.

Avoimen varhaiskasvatustilain pedagoginen toiminta

Pedagogiikka on erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa tavoitteellista sekä suunnitelmallista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteuttamiseksi. Pedagogiikka näkyy varhaiskasvatustilain toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä ja kasvatustilain, opetuksen sekä hoidon kokonai-

suudessa, joissa varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Se on esillä kaikissa arjen tilanteissa kuten leikkihetkissä, ulkoilussa, ruokailussa ja ohjatuissa tilanteissa. Toiminta ei ole ratkaisevaa, vaan se mitä toiminnassa tapahtuu. Kasvatus, opetus ja hoito näkyvät erilaisilla tavoilla eri-ikäisten lasten toiminnoissa ja varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. (Karila 2017, 10; Opetushallitus 2022, 22–23.)

Avoimessa varhaiskasvatuksessa lapsi saa osallistua pedagogisesti suunniteltuun tavoitteelliseen toimintaan, joka tuo vaihtelua lapsen arkeen. Toimintoja ohjaavat varhaiskasvatuksen ammattilaiset, jotka huomioivat työssään varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä varhaiskasvatuslain niiltä osin kuin se on toiminnassa tarpeellista. Henkilöstön tärkeänä tehtävänä onkin miettiä tarkasti, miten toimintojen säännöllisyys ja toistuvuus vaikuttavat tavoitteiden saavutettavuuteen. Toimintojen suunnittelussa huomioidaan lasten osallisuus ja lasten mielenkiinnon kohteet, jolloin lasten on helpompi sitoutua toimintoihin sekä oppia uutta. Mielestämme avoin varhaiskasvatus on lapsen oikeus, jolloin lapsella on oikeus osallistua pedagogisesti suunniteltuun toimintaan yhdessä huoltajan kanssa.

Arjen tilanteissa, kuten ruokailussa, pukemisessa ja siirtymissä, huoltajan ja lapsen tukena ovat varhaiskasvatusalan ammattilaiset. He voivat omalla toiminnallaan olla mallina huoltajille esimerkiksi ruokakasvatuksessa tai pukemisen kannustamisessa. Avoimen varhaiskasvatuksen rikkaus onkin siinä, että huoltaja saa uusia vinkkejä arjen tilanteisiin, jolloin toiminta on sekä lapselle että huoltajalle mieluisampaa. Arjen tilanteiden lisäksi henkilöstö suunnittelee pedagogisesti tavoitteellista toimintaa avoimeen varhaiskasvatukseen samalla tavalla kuin muussakin varhaiskasvatuksessa. Ryhmässä harjoitellaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, vertaissuhdetaitoja, tunnetaitoja, kuvallista ilmaisua, musiikkia, tutkimista ja liikunnan perustaitoja leikin keinoin. Leikin kautta harjoitellaan useita erilaisia taitoja.

Avoimella varhaiskasvatuksella monipuolista vanhemmuuden tukea

Jopa kolmannes neljävuotiaiden lasten vanhemmista tarvitsee tukea lapsen kehitykseen ja vanhempana jaksamiseen liittyen. Selvityksen mukaan lähes kaikki perheet kaipasivat tukea lapsiperhepalveluiden ammattilaisilta, mutta tuen tarvetta ei ollut useinkaan ilmaistu työntekijöille. Lapsen liittyvät asiat kerrottiin useimmiten, mutta vanhemmuuteen tai parisuhteeseen liittyviä tuen tarpeita ei. (Vuorenmaa 2019, 1.) Avoin varhaiskasvatus poikkeaa muusta varhaiskasvatustoiminnasta, koska sitä voidaan järjestää lapsille suunnatun toiminnan lisäksi lapsille ja vanhemmille kohdennettuna yhteisenä varhaiskasvatustoimintana. Tämä mahdollistaa monipuolista vanhemmuuden tukea, josta vähäisimpänä ei varmastikaan ole vertaistuen saaminen toisilta vanhemmilta.

Avoimella varhaiskasvatuksella voi olla merkityksellinen rooli vanhemmuuden tukemisessa varhaisessa vaiheessa. Selvityksissä nousseisiin vanhemmuuden tuen tarpeisiin on hyvinkin monella tapaa mahdollisuus vastata avoi-

nessa varhaiskasvatustoiminnassa. Esimerkiksi kasvatuksellista tukea on helpompi pyytää ja antaa, kun tehdään asioita yhdessä ja luottamus pääsee rakentumaan. Varhaiskasvatuksen ammattilainen voi omalla toiminnallaan näyttää mallia haastavissa kasvatustilanteissa ja toisaalta kannustaa ja rohkaista vanhempia. Työntekijän voi olla helpompi auttaa perhettä ratkaisujen keksimisessä, kun hän voi havainnoida lapsen vahvuuksia, tuen tarpeita sekä esimerkiksi lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Yhdessä perheen ja toisten vanhempien kanssa pohtimalla voi syntyä hyviä oivalluksia haastaviin kasvatustilanteisiin. Toisten perheiden malli ja keskustelut toisten vanhempien kanssa voi olla tärkeä tuki ja tuoda toivottua vaihtelua ja iloa arkeen.

Työntekijä voi tarvittaessa ohjata perheen muihin lapsiperhepalveluihin, ja toisaalta eri ammattilaiset voivat jalkautua avoimeen varhaiskasvatukseen. Tätä kautta perheet saavat monipuolista tietoa ja avun pyytäminen voi maldaltua. Näemmekin tärkeänä, että avoimen varhaiskasvatuksen työntekijöillä olisi hyvä olla pedagogisen osaamisen lisäksi hyvät kohtaamisen taidot ja palveluohjauksellista osaamista, jotta varhainen tuki mahdollistuisi hyvin.

Pienten lasten perheiden yksinäisyyden vähentäminen sekä vertaissuhteiden tukeminen

Yksinäisyys voidaan käsittää tunteena tai kokemuksena merkityksellisten sosiaalisten suhteiden puuttumisesta, johon yhdistyy kärsimystä (Tirkkonen 2019, 41; Saari 2016, 14). Sitä ei tule sekoittaa yksin olemiseen, sillä yksinoleminen voi olla toisille virkistävää ja mukavaa kun taas toisille se voi olla ahdistavaa yksinäisyyttä. Yksinäisyyden tunne on aina subjektiivinen kokemus. Joillekin yksinäisyyden tunne tulee muiden ihmisten keskellä ja se helpottaa, kun pääsee pois ihmisten lähettyviltä. Tutkijat ovat pitkään jakaneet yksinäisyyden sosiaaliseen ja emotionaaliseen yksinäisyyteen. Sosiaalisessa yksinäisyydessä yksilöltä puuttuu ympäriltään toimivia ja sosiaalisia tarpeita täyttäviä pinnallisiakin verkostoja. Hän voi kokea itsensä ulkopuoliseksi ja poissuljetuksi, jopa näkymättömäksi muille. Emotionaalinen yksinäisyys, jossa yksilöltä puuttuu läheisiä, merkityksellisiä ja luottamuksellisia ihmissuhteita, on pitkään jatkueessaan haitallisempaa. (Junttila 2016, 54–55.)

Avoimella varhaiskasvatuksella voidaan olla vähentämässä pienten lasten perheiden yksinäisyyttä. Toiminta voi tarjota matalalla kynnyksellä turvallisen tilan sosiaalisiin kontakteihin ja mahdollisuuden tutustua samassa elämäntilanteessa oleviin ihmisiin. Esimerkiksi kotihoidossa olevalle yhden lapsen perheen lapselle voi olla tärkeää päästä leikkimään, toimimaan ja oppimaan vertaissuhdetaitoja yhdessä toisten lasten kanssa. Kotoa opitut sosiaalisen käyttäytymisen mallit ovat merkityksellisiä, mutta niiden harjoitteluun ja vahvistamiseen lapsi tarvitsee ikäistensä tarjoamaa verkostoa (Tiilikainen 2016, 149). Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä vahvemmin yksin oleminen liittyy yksinäisyyden tunteeseen. Pienillä lapsilla kavereiden määrä saattaa vielä olla laatua tärkeämpää, mitä se ei enää myöhemmin ole. (Junttila 2010; Junttila 2016, 155.) Lapsilla yksinäisyyteen liittyy tunne, ettei ole ketään, joka kuuntelisi, ymmärtäisi, olisi tukena tai edes seurana. Oppiakseen välttämättömiä

sosiaalisia taito- ja, lapsi tarvitsee turvallisia ja toimivia kaveri- ja ystävyys-suhteita. Jopa alle kolmevuotias voi tuntea yksinäisyyttä. (Rubin 1982.)

Avoimessa varhaiskasvatuksessa jokaisen lapsen kohtaaminen on tärkeää myös yksinäisyyden vähentämisen näkökulmasta. Lapsi tarvitsee yhtä lailla näkyväksi ja kuulluksi tulemisen kokemusta ja sitä, että tulee hyväksytyksi juuri omana itsenään. Työntekijä voi omalla rohkaisevalla, kaikki kävijät huomioivalla ja lämpimällä työotteella helpottaa perheiden toisiinsa tutustumista. Keskittyminen yhteiseen mukavaan toimintaan voi viedä huomiota pois itsestä, jos huomion kohteena oleminen ahdistaa. Sensitiivisellä kohtamisella työntekijä voi toimia siltojenrakentajana perheiden välillä ja helpottaa esimerkiksi eri kulttuuristen perheiden kohtaamista ja tutustumista.

Varhaiskasvatus on monelle lapsen ensimmäinen laaja vertaisyhteisö, jossa muodostetaan erilaisia vuorovaikutussuhteita ikätovereihin ja opitaan hyödyntämään erilaisia vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutustilanteissa opitaan odottamaan omaa vuoroaan, ottamaan uusia kavereita mukaan leikkiin ja neuvottelemaan leikin säännöistä. Alle kouluikäisten lasten vertaissuhteissa harjoitellaan monia elämässä tarvittavia vuorovaikutustaitoja. Vertaisten kanssa toimiminen tukee lapsen sosioemotionaalista kehitystä ja mahdollistaa uusien kaverisuhteiden luomisen. (Laaksonen 2014, 11, 13.)

Lasten välille muodostuvat ihmissuhteet ovat tärkeitä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Vertaisryhmässä toimiessaan lapsi saa mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Tutkimusten mukaan sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat yhteydessä lapsen menestymiseen ja hyvinvointiin myöhemmin elämässä. Lasten hyvät vertaissuhdetaidot eivät rakennu itsestään. Aikuisten tehtävänä on tukea ja auttaa lasta solmimaan myönteisiä ja vastavuoroisia suhteita muiden lasten kanssa sekä huolehtia, että lapsi pystyy ylläpitämään vertaisverkostojaan. Lasten suhteiden tukeminen on pitkäjänteistä työtä. Jotta vertaissuhteista muodostuu lapselle hyvinvoinnin voimavara, tulee lapsen sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja vahvistaa läpi varhaiskasvatusajan. (Leskisenoja 2019, 124–126.)

Näemme avoimen varhaiskasvatuksen tarjoavan varhaisen mahdollisuuden vertaisryhmien muodostamiselle niin perheiden kuin lasten keskuudessa. Vertaissuhdetaitojen tukemisessa auttaa osaava työntekijä, jolla on tietoa ja taitoa varhaisen tuen työstä. Työntekijän avustamana perheet ja lapset opettelevat vertaissuhteiden kautta asenteita, tietoja ja taitoja saaden uusia kokemuksia, jotka vaikuttavat hyvinvointiin ja sopeutumiseen. Näemme avoimen varhaiskasvatuksen varhaisen tuen toimintana, jossa lapsilla on osaavan aikuisen kanssa mahdollisuus harjoitella vertaissuhdetaitojaan.

Pohdinta

Avoin varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsiperheiden palveluita, sillä siinä korostuu pedagogiikan lisäksi vanhemmuuden tukeminen, vertaissuhteiden vahvistaminen sekä yksinäisyyden vähentäminen. Artikkelilla halusimme tuoda esiin myös avoimen varhaiskasvatuksen roolia varhaisen tuen toimintona sekä lisätä ymmärrystä avoimesta varhaiskasvatuksesta toimintamuotona. Perheet voivat tulla toimintaan hyvin matalalla kynnyksellä ja ilman sitoutumista. Joillekin perheille toiminta voi olla hyvinkin tärkeää arjen jaksamista tukevaa toimintaa, kun taas toiselle perheelle avoimeen varhaiskasvatukseen tulo voi olla lähinnä harrastus. Avoimessa varhaiskasvatuksessa yksinäiseksi tunteva lapsi tai huoltaja voi löytää samassa tilanteessa olevia vertaisiaan, ja heidän vertaissuhdettaan voidaan tukea monipuolisilla toiminnoilla. Avoin varhaiskasvatus toimii myös varhaisessa vaiheessa vanhemmuuden tukemisen kysymysten äärellä.

Pohdimme artikkelissamme paljon avoimen varhaiskasvatuksen hyötyjä, joita jokainen perhe kokee yksilöllisesti. Perheiden kokemuksiin vaikuttavat ainakin toiminnan saavutettavuus, laatu sekä henkilöstön osaaminen. Toimintaympäristön sijainti sekä kulkuyhteydet vaikuttavat toimintojen saavutettavuuteen, ja oppimisympäristöt vaikuttavat viihtyvyyteen. Pedagoginen toiminta tuo esille varhaiskasvatuksen toiminnan laadukkuuden, ja avoimessa varhaiskasvatuksessa huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Näiden lisäksi avoimen varhaiskasvatuksen tunnettavuus varhaiskasvatuksen toimintamuotona lisää perheiden osallistumista varhaisen tuen toimintamuotoihin.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen toiminnalla on suuri merkitys perheiden kohtaamisessa sekä kuulemisessa. Suunniteltujen toimintojen tulee vastata perheiden ja lasten sen hetkisiin tarpeisiin. Koemme tärkeänä, että avoimessa varhaiskasvatuksessa työskentelisivät varhaiskasvatuksen ammattilaiset, joilla pedagogisen osaamisen lisäksi olisi erityisen hyvät vuorovaikutus- ja kohtaamisen taidot. Tällä hetkellä varhaiskasvatuslaki (1 §) ei määrittele avoimen varhaiskasvatuksen työntekijän ammatillista osaamista. Toivoisimme tähän muutosta, jotta avoimen varhaiskasvatuksen suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja vaikuttavuus toteutuisivat yhdenvertaisesti eri paikkakunnilla. Mielestämme avoimen varhaiskasvatuksen työntekijän työtehtävä vaatii hyvin monipuolista ja vahvaa osaamista.

Toivomme, että kunnissa lähdetään panostamaan avoimen varhaiskasvatuksen toimintoihin entistä enemmän. Mielestämme avoimen varhaiskasvatuksen toiminnasta voi tehdä monipuolisen ja aidosti tarpeisiin vastaavan kokonaisuuden, joka lisää perheiden vaihtoehtoja palveluiden valinnassa. Avoin varhaiskasvatus voi olla monelle perheelle juuri oikea palvelu sen hetkisessä elämäntilanteessa.

Lähteet

Alila, Kirsi & Portell, Tuija 2008. Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen. Avointen varhaiskasvatuspalveluiden nykytila ja kehittämistarpeet 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72270/Selv200814.pdf>. Viitattu 13.2.2023.

Junttila, Niina 2010. Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Junttila, Niina 2016. Yksinäisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Juho Saari (toim.) Yksinäisten Suomi. Tallinna: Gaudeamus Oy, 52–69.

Junttila, Niina 2016. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Teoksessa Juho Saari (toim.) Yksinäisten Suomi. Tallinna: Gaudeamus Oy, 149–163.

Karila, Kirsti 2017. Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Teoksessa Lastentarhanopettajaliitto 2017. Nyt on pedagogiikan aika. <https://www.vol.fi/uploads/2018/10/31eded03-pedagogiikanaikajulkaisu-6.pdf>. Viitattu 4.3.2023.

Laaksonen, Vilja 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 13.2.2023.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf. Viitattu 23.2.2023.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Kaksi miljoonaa euroa haettavissa avoimen varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseen. <https://okm.fi/-/kaksi-miljoonaa-euroa-haettavissa-avoimen-varhaiskasvatustoiminnan-kehittamiseen>. Viitattu 13.2.2023.

Leskisenoja, Eliisa 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tohtea käytännössä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Rubin, Zick 1982. Children without friends. Teoksessa Anne Letitia & Daniel Perlman (toim.) Loneliess. A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy. New York: Wiley-Interscience, 255–268.

Saari, Juho 2016. Yksinäisten Suomi. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Tiilikainen, Elisa 2016. Polkuja yksinäisyyteen. Teoksessa Juho Saari (toim.) Yksinäisten Suomi. Tallinna: Gaudeamus Oy, 129–148.

Tirkkonen, Sanna 2019. Yhteinen yksinäisyys: Koetun yksinäisyyden filosofia. Ajatus, 76 (1), 37–59. <https://journal.fi/ajatus/article/view/88141>. Viitattu 16.3.2023.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Viitattu 15.2.2023.

Vuorenmaa, Maaret 2019. Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. Tilastoraportti. 10/2019.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019050214035>. Viitattu 20.4.2023.

Early-stage support in Finnish middle school as a preventive act

There is a wide range of professionals who work to support young people in Finnish middle schools: teachers, school social workers, school counsellors, school assistants, school health nurses, psychologists, psychiatric nurses and youth workers. There are also many projects and project workers, who aim to help pupils with studying and other challenges in life. To prevent social challenges to emerge or escalate and provide pupils help early enough, it is clear that early-stage support is needed in middle schools in Finland. And crucial in this work is the cooperation between various professionals working in middle school, and that the cooperation and good practices will become established in schools and do not end when a project ends.

Early-stage support can be defined and understood in many ways in different contexts. In this article early-stage-support is viewed as a preventive act in the school community. For example, it can be creating a good and safe atmosphere for pupils and staff, grouping activities and teaching social skills. Early-stage support can also mean facing the individuals with their challenges before situations escalate and more heavy means are needed.

Multiprofessional cooperation is widely recognized and commonly discussed in social work, but in practice it is not so simple to carry out. Especially in schools cooperation is quite limited and appears at the information exchange level, and not so much at the level of doing together. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 35.) In this article, Finnish pupil welfare services and youth work in schools are discussed as examples of early-stage support that is carried out in multiprofessional cooperation as well as through various projects. Yet early-stage support could be further developed within the frameworks of pupil welfare service, school youth work and other educational partners to meet the challenges faced by young people today, such as school absences and mental health issues.

The viewpoint in this article arises in particular from the practical experience of two of the authors working to provide early-stage support in Finnish school. One of the authors, Margit Hukkanen, faces the question of early support as a school social worker in a middle school in Eastern Finland. Another author, Heta Malinen, focuses on early-stage support from the point of view of youth work, as she works as a regional coordinator of youth work in the eastern part of Finland. Her expertise lies in youth work methods, arrangements, and quality.

Finnish pupil welfare services in middle school

In Finland, at the age of thirteen and after six years of elementary school, pupils start middle school which takes three years. In middle school, there is no class teacher as in elementary school but various subject teachers to support pupils' learning and wellbeing. Besides support provided by teachers, Finnish schools also arrange pupil welfare services. The team providing welfare services usually consists of the principal, special education teacher, school nurse, study counsellor and school social worker. A psychologist could also be part of the team, but that is quite rare. These welfare services help pupils and staff in school, for example, in matters of learning, group dynamics and social relationships but also individual pupils in personal matters.

A study conducted by Hästbacka (2018, 58) studied Finnish pupils' thoughts about pupil welfare services. The study revealed that there should be more opportunities for pupils to solve challenging situations by themselves. It was also reported in the study that cooperating and multidisciplinary networking is badly coordinated at the school level. The problem is that legislation does not clearly define who should take the main responsibility, for example, for pupil welfare services. Well-coordinated and financially supported early-stage support could thus also provide pupils with means to interact and find solutions themselves to challenging situations.

Early-stage support needed to tackle school absences and other challenges

School absences in middle school are a challenge that schools face in increasing numbers. There are many reasons why pupils often skip classes. There can be challenges in social relationships or learning, integrating into the group, lack of friends or even being bullied, and challenges in mental health. Mental health problems can be consequences, for example of being bullied but also a reason for being absent from school or even a reason for bullying others.

Temporary feelings and emotions of anxiety experienced by young people alleviate or go away at some point, but serious psychological symptoms are quite common among Finnish young people. Approximately 4-11% of Finnish youth have been diagnosed with anxiety disorders, 5-10% suffer from depression and over 20% suffer from depressive symptoms (Finnish Institute for Health and Welfare 2022). School social workers meet weekly individuals who feel anxiety and also suffer from other psychological symptoms. These challenges hamper attending school. Often pupils experience inappropriate behavior by other pupils, and it can continue for quite a long time. It is important to face each individual and help them cope for example, with anxiety, but we as professionals should be able to prevent most of these kinds of problems by providing enough early-stage support also for developing group cohesion and communication skills within a group. Young people need support for dealing with emotions and interaction skills. It is often too late to try to teach them these skills in middle school, especially if it means a few random lectures here and there.

School absences, bullying and mental health issues are examples of challenges that can be discussed with an individual but concern the whole school community. In school, young people are viewed as individuals. They learn individually, and they are evaluated as individuals. But the school is also an environment for interaction between young people, and it can be seen at the group level and at the youth cultural level. In addition, intergenerational interaction takes place at school, which is relevant for the growth of young people. School must also be seen as an environment for communities, which cannot be reduced to activities between individuals alone. (Kiilakoski 2016, 29.) To strengthen social cohesion and a sense of belonging in a community, pupil welfare services as well as youth work in schools in collaboration with other professionals should be further developed and well-coordinated to be able to offer the much needed early-stage support.

Youth work in schools

Youth work in schools in Finland began to develop during the 2000s. Especially after launching the latest National Youth Work and Policy Program (VANUPO), youth work in school has intensified. (Jurvanen et al. 2021., Kolehmainen & Lahtinen 2014, 14.) After the outbreak of the coronavirus pandemic, the Finnish state has supported municipal youth work in schools and educational institutions with special subsidies. These subsidies promote young people's overall well-being and attachment to the school community, as well as support their life skills and prevent the social exclusion of young people. The aim of these subsidies is to reduce the negative impact of the corona pandemic on young people in Finland. (Regional State Administrative Agency 2022.) Also in eastern Finland dozens of development projects related to school youth work received state subsidies and were started. Most projects are targeted at middle schools.

Youth work in schools in Finland is carried out by the municipalities as a part of municipal youth work, in which case the youth worker works at school but also meets young people in their free time or works entirely at school. In addition, municipal youth work includes project-based school youth work. Schools themselves also have professionals whose work has some characteristics of youth work, but workers who are funded through a school or educational institution are not always called youth workers. The activities of school youth work projects are often well-planned and goal oriented. Project funding obligates youth work professionals to work more systematically, both in terms of everyday work description and activities, as well as in terms of the development of cooperation. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 15-16.)

Youth workers in schools as part of pupil welfare services

The need for youth work and youth workers emerges strongly from the need of the school because pupil welfare services often cannot provide enough early-stage support since the current resources are often limited. Youth workers wish to be recognized among school staff as educational partners. Youth work is of-

ten used in situations where problems are detected in young people and there is a need for quick reaction. When youth workers are informal actors in the school, school defines cooperation. On the other hand, youth work has adapted views from school staff on the work needed at school to support young people. Occasional responding and reacting to the needs can also mean unplanned and aimless cooperation for the benefit of young people. The effects on well-being of young people are seen through a well-planned operating culture, multidisciplinary cooperation, and preventive work. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 25.) This is what early-stage support in middle schools should aim at.

Youth workers and school staff work with the same young people, which is considered as one of the reasons for youth workers to cooperate and work in school. Youth workers see the objectives of their work similar to that of the school staff in supporting youth as early as possible. In addition to the shared target group, the role of youth work in schools is, for example, to support the diversity of young people in their growth, enable inclusion and provide young people with the knowledge and skills they need in life. From the perspective of municipal youth work, work at school can relieve young people to participate in youth work free time services. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 27.)

Youth work in schools to support the individual and the school community

Youth work in schools has two dimensions: individual-oriented work and community-based work. In school the role of the youth worker can be seen for example in supporting the studies of an individual young person and in developing the school community. A school youth work project worker, Roope Litmanen (2023) from the municipality of Lapinlahti in Eastern Finland says: “In school youth work, the focus is on community activities and especially on a preventive approach to work. But the youth worker is also available, as agreed, with young people for individual work. The project makes it possible to try different functions, and the activities can also be easily modified.”

Jurvanen et al. (2001) highlights the youth work school setting as interesting in terms of youth policy, and it is also so from the point of view of early-stage support. The role of youth work and the support that it provides is interesting and linked to the position of how youth work is placed as part of pupil welfare services. The view is: “Is the task of youth work to help individuals who have somehow fallen out of society’s support networks, or to build networks preventively so that no one falls?” (Jurvanen et al. 2021.)

Discussion

At the moment there are projects going on in Finnish schools concerning the wellbeing of youth, and often early-stage support measures are included in the project goals to prevent problems from escalating. For example, in spring 2023 Lapinlahti middle school in Eastern Finland got a school youth worker through project funding. The school youth worker is working three days a week in the

school, meeting pupils out of class and helping the school social worker with operating groups.

These projects are meant to help school staff solve challenges such as school absences with pupils but usually the problem is the timeframe. Projects last for a limited time and then activities end. Lack of resources, which means money and staff, is usually the biggest problem when implementing new ways to operate.

Finnish Youth Researcher Tomi Kiilakoski (2016, 23) has written about the criticism that project-based school youth work has encountered. Schools do not necessarily need new project-based or short-term activities outside the school's everyday activities, but the development should be aimed to adjust the school's everyday life in such a way that it supports young people and focuses on their life situations and enhances social cohesion as well as possible. This requires the will of those who are working at school to work with youth work, as well as commonly agreed goals, practices, and rules. (Kiilakoski 2016, 23.) The school youth worker Roope Litmanen (2023) sees that the requirement for success is that both the school and youth work have a common will to work. If there is a shared desire to cooperate, project-based work could become part of youth work and pupil welfare services, but it takes time and trust.

Youth workers play the role of trusted adults in young people's free time, and it is hoped that they would also have the same role as trusted adults in youth work in school. The work of a youth worker starts from a voluntary encounter with a young person. Youth work in school should establish its own role and place in multiprofessional cooperation through its own strengths. That way young people could receive seamless support they need for their schoolwork from all professionals working for the benefit of young people, including youth workers in school and those who work under the pupil welfare services, and support could also be provided at an early stage.

In Finnish schools today the resources of the statutory pupil welfare services are insufficient and focus mainly on the work with individuals. There is not enough early-stage support available for pupils. That is why it is so important that through youth work in schools there is a possibility for preventive activities and community work that could tackle individual challenges such as skipping and severe mental health problems to emerge. Multiprofessional cooperation between all professionals involved in supporting young in school plays a key role to prevent challenges from escalating and to enable early-stage support to take place at its best.

Sources

Hästbacka, Noora. 2018. Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen. Nuorisotutkimusseura.

Jurvanen, Susanna, Kauppinen Eila, Kiilakoski, Tomi, Kivijärvi, Antti, Laine, Sofia, Nyman-Kurkiala, Pia & Siegfrieds, Anna. 2021. Mitä koulunuorisotyö on? Tutkimuskatsaus koulunuorisotyön määritelmiin ja tavoitteisiin. Internet publication. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma75>. Accessed 4.3.2023.

Kiilakoski, Tomi. 2016. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 107. Internet publication. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulu_on_enemman.pdf. Accessed 4.3.2023.

Kolehmainen, Marjo & Lahtinen, Pauliina. 2014. Nuorisotyötä koulussa. Yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen. Sarja B 33. Projektiraportit ja selvitykset. Humak University of Applied Sciences.

Litmanen, Roope. 2023. Interview. Lapinlahti. 14.3.2023.

OKM. Ministry of education and culture. 2020. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. Pdf file. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162007>. Accessed 4.3.2023.

Regional State Administrative Agency. 2022. Erityisavustukset kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön vahvistamiseksi. Pdf file. <https://aviavustukset.fi/wpcontent/uploads/2022/08/Koulunuorisoty%C3%B62022hakuilm.o.pdf>. Accessed 4.3.2023.

THL. Finnish institute for health and welfare. 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Nuorten mielenterveyden häiriöt. Internet publication. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot>. Accessed 25.4.2023.

Eroperheiden-isiä etsimässä – eroperheiden-isät tunteidensa seisauttamina

Miehiä, eroperhe-isiä ja isyyttä sekä eroja on monenlaisia. Opinnäytetyötä tehdessä tuli esille, että perheohjaajia ja perheohjausta ohjaa ja muovaa monenlaiset kontekstit, joita en ole tullut edes ajatelleeksi tai ollut tietoinen niistä. Opinnäyteprosessissa huomioni kiinnittyi miesten ja isien vähäinen osallistuminen tutkimuksiin. Tämä on todettu kansainvälisesti yhteiseksi ilmiöksi. Eroperhe-isien mukaan saaminen tutkimuksiin on haastavaa, jopa ongelmallista ja miltei mahdotonta. Eroperhe-isät vieroksevat osallistumista haastatteluihin ja tutkimuksiin erityisesti, jos aihepiiriin liittyy voimakkaita tunteita. Eroperhe-isät kokevat aiheen erittäin sensitiiviseksi.

Kuhmonen & Simonen (2023) tutkivat ja kartoittivat opinnäytetyössään perheohjaajien ja eroperhe-isien näkemyksiä perheohjauksesta. Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa on käytetty laadullisia tiedonkeruumenetelmiä sekä lähestymistapana oli case-tutkimus. Tarkoituksena oli suunnitella ja kehittää perheohjaajien työn tueksi konkreettinen työväline eroperhe-isien kanssa tehtävään työskentelyyn. Tavoitteena oli, että *Huomaa isä* -kortti tukee perheohjaajia eroperhe-isien huomioimisessa perheohjauksessa. Kehittämistyössä käytettiin aineiston tiedonkeruumenetelminä kirjallisuutta, teoriaa, tutkimustietoa sekä perheohjaajille kohdennettua puolistrukturoitua Webropol-kyselyä. Kyselyn vastusten avulla muotoiltiin *Huomaa isä* -kortti. Suunnitelmissa oli toteuttaa eroperhe-isille puhelinhaastattelu, mutta se ei toteutunut. Työn tilaaja on Pohjois-Savon hyvinvointialueen lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö. Opinnäytetyö on toteutettu Kuopion kaupungin alueelle.

Opinnäytetyön alku on lähtöisin perheohjaajien havaitsemisissa työntekemisen. Perheohjauksessa oli havaittu, että eroperhe-isien huomioimiseen on syytä kiinnittää aikaisempaa enemmän huomioita. Opinnäytetyö oli käytännönläheinen, jossa kehitettiin uusi ja paranneltu tuotos, eli *Huomaa isä* -kortti. *Huomaa isä* -kortti on uusi työväline perheohjaajille eroperhe-isien kanssa tehtävään sekä toteuttavaan perheohjaukseen.

Eroperhe-isät tutkimuksissa

Opinnäytetyö on mahdollistanut mielenkiintoisen tavan tutkia, perehtyä ja ymmärtää eroperhe-isien haasteita, rooleja ja tunteita. Opinnäytetyön aihe "Eroperhe-isät lapsiperheiden kotipalvelussa ja perhetyössä, -eroperhe-isien huomioiminen perheohjauksessa" on sisällöltään ajankohtainen Suomessa ja kansainvälisesti. Empiirisiä tutkimuksia vanhemmuudesta on tehty Suomessa ja kansainvälisesti paljon sekä eron vaikutuksista lapseen ja vanhempiin, mutta lähinnä äitiin tai äiti-lapsisuhteeseen liittyen. (Baum 2017, 419, 425; Bastaitis ym. 2014, 1–5, 18; Eceiza & Smith-Etxeberria 2021; Lamb & Tamis-Lemonda 2010, 25–26; Äikäs 2021, 1, 42–43.) Uskallan todeta, että eron jälkeistä isyy-

destä ja siihen liittyvää isänäkökulmaa aiheeseen on tutkittu Suomessa ja kansainvälisesti vähän. On jopa sydäntä särkevää joutua toteamaan, että isät ja eritoten eroperhe-isät otetaan harvoin mukaan riittävässä väärin mukaan perheohjaukseen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Toisaalta on hienoa tuoda esille, että kiinnostus isiä ja heidän isänä onnistumistaan kohtaan on kasvanut. On herätty tosiasiaan että, eroperhe-isien aktiivinen arjen tukeminen edesauttaa hyvän isyyden rakentumista. Se vaatii kuitenkin perheohjaajilta eroperhe-isien tietoista huomioimista, konkreettista heidän arkeensa osallistumista ja voimakasta yhteistyöasennetta sekä tuen toteuttamista.

KUVA 1. Isä ja lapsi (piirtänyt Simonen 2023).

Eroperhe-isä tunteidensa kierteissä

Miesten ja eroperhe-isien on vaikea pyytää ja vastaanottaa apua. Tutkimuksissa, teoriassa ja kirjallisuudessa esitetään ja tuodaan selkeästi esille, että yleensäkin miesten on vaikeaa osallistua heitä koskeviin asioihin. Esimerkiksi avioero on miehille aikaisempia arvioita luultua enemmän tunnepuolta stressaava tekijä. Eroperhe-isät saattavat tuntea, että minun pitää itse selviä, minä selviän tästä tai en minä tarvitse muiden apua. He uskaltavat pyytää ja saavat apua lähinnä omilta vanhemmiltaan ja läheisiltään. (Bastaits, Ponnet, Van Peer & Mortelmas 2014, 1–5, 18; Eceiza & Smith-Etxeberria 2021; Hakovirta & Broberg 2014, 114–115; Katajisto, Laitinen, Lappeteläinen & Pitkänen 2020, 36.)

Avioero on yleensä isille äitiä stressaavampi elämänmuutostapahtuma. Se muokkaa isyyttä ja se muuttaa merkittävästi isän ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta. Eron jälkeen isän rooli ja isyys muotoutuvat uudestaan ja vääjäämättä. Tämä johtaa usein isä-lapsisuhteessa luottamuksen laskemiseen vieraantumisen kasvaessa. Lisäksi kommunikaatio heidän välillään heikentyy. Kokonaisuutta tarkasteltaessa isyyden näkökulmasta ja isä-lapsisuhteesta, voidaan eron jälkeisen ajan vaikuttavan negatiivisesti eroperhe-isään sekä isyyden jatkumiseen. (Bastaits ym. 2014, 1–5, 17–19; Eceiza & Smith-Etxeberria 2021; Hakovirta & Broberg 2014, 114–115; Katajisto ym. 2020, 36.)

Tutkimuksissa todetaan ja tuodaan esille, että isät kokevat usein huonoa itse- ja omaatuntoa sekä osaamattomuutta lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, vaikka näin ei olisi. Eroperhe-isä ja isät ovat kasvattajina helpommin vetäytyviä. On tärkeää, että he saavat ulkopuolista tukea, joka rohkaisee isiä kohti parempaan vanhemmuuttaan muutoksesta huolimatta. (Bastaits ym. 2014, 1–5, 17–19; Eceiza & Smith-Etxeberria 2021; Hakovirta & Broberg 2014, 114–115; Katajisto ym. 2020, 36.)

Eron seurauksena tapahtuu usein erityisesti isän kohdalla vieraantumista omasta lapsesta. Niin yhteiskuntamme kuin perheohjaajat voivat tietämättään toimia sitä lisäävästi, esimerkiksi jos eroperhe-isään ei olla yhteydessä, häntä ei oteta mukaan palavereihin tai häntä ei osata tukea kohtaamaan omia tunteita. Näin eroperhe-isä jää huomiotta. Perheohjaajana olen joskus pohtinut ja käynyt keskustelua työyhteisössä siitä, miksi ensisijaisesti eron jälkeen lapsi jää äidille ja isän resursseja toimia vanhempana ei edes selvitetä. Joskus eroperhe-isä voisi olla lapsen näkökulmasta tarkasteltuna paljon parempi vaihtoehto kasvattajana.

Tutkimuksista, teoriasta ja miesten kirjoittamista omakohtaisesta kokemuk kirjallisuudesta nousee esille, että isät tarvitsevat rohkaisua, tietoa tukea ja neuvoa sekä aikaa prosessoida asioita ja eritoten omia tunteitaan. Mitä tunnepitoisemmasta ja sensitiivisemmästä temasta on kyse, sitä enemmän he tarvitsevat aikaa tunteidensa ja asian prosessointiin sekä ulkopuolisen tukeen että näkökulman avartamiseen. (Baum 2017, 419–422; Parikka 2014, 84–86; Rajala 2019, 95–102.) Uskon, että monet eroperhe-isät tietävät itse haasteensa, mutta niistä puhuminen sekä niiden esille tuominen on vaikeaa. Yleisesti ottaen miehet käsittelevät haastavia tunteitaan yksin ja syvällä omassa itsessään.

KUVA 2. Auringon lasku (Pixabay, 2023).

Perheohjaajien on tuettava, annettava aikaa sekä rohkaistava eroperhe-isiä löytämään omat sensitiiviset tunteensa ja tunteidensa kokemusmaailma. Ne auttavat eroperhe-isiä huomaamaan omat vahvuutensa ja voimavaransa, isänä ja miehenä. Perheohjaajan on kohdattava eroperhe-isät omana itsenään, isää kuunnellen, isän asioista aidosti kiinnostuneena.

Perheohjaajan uskallus

Perheohjaajan on uskaltauduttava kysymään ja tuomaan esille eroon, kasvatukseen sekä tunteisiin liittyviä teemoja. Luottamuksen muodostuttua perheohjaajan ja eroperhe-isän dialoginen vuorovaikutus auttaa ja lisää eroperhe-isiä toteuttamaan sekä tuomaan hänen arjessaan isyyden ja vanhemmuuden voimavarakeskeisyyttä. Voimavarakeskeisyydellä tarkoitan perheohjaajan selvittävän ja hyödyntävän eroperhe-isän kykyjä, taitoja ja osaamista meneillään olevan ongelman ja esteen ratkaisemiseksi tai tavoitteiden saavuttamiseksi. (Baum 2017, 419–423; Harju & Huhtamella 2015; Katajisto ym. 2020 46, 50.)

Itselle nousee ammatillisena esille, että isyys ja ero ovat miehelle ajattelemaani paljon raskaampia asioita. Lisäksi he prosessoivat eroon liittyviä asioita hitaammin ja kokevat yllättävästi enemmän eroon liittyvää eroahdistusta kuin naiset. Yleisesti tiedetään, että eroperhe-isät voivat reagoivat eroon negatiivisella tavalla, kuten käyttämällä paljon alkoholia tai heittäytymällä harkitsemattomasti seksuaalisiin suhteisiin. Edellä mainitut ovat tutkimusten mukaan

tyypillisiä tapoja miehille tuoda esille omaa tuskaa ja todellisia tunteita, joita he eivät välttämättä tunnista. (Baum 2017, 420–422; Rajala 2019, 95–102.) Perheohjaajien on uskaltauduttava keskustella eroperhe-isän kanssa edellä mainituista sensitiivisistä ja voimakkaista tunteiden ilmaisuun liittyvistä asioista, koska se voi viedä isyyttä ja eron käsittelyä eteenpäin. Perheohjaajien on niin ikään huomattava perheohjauksessa, ettei mitään isien tai miehen tunteiden ilmaisuja tai niiden voimakkuutta tule ala-arvioida vain siksi, ettei isä niitä näytä, nimeä tai kerro niistä suoraan. Oheisten seikkojen vuoksi perheohjaajan tuki sekä tunteiden nimeämisen toteuttaminen yhdessä voivat olla keskeisen luottamuksen alkua. Luottamuksen rakentuessa kehittyvät yhteistyökäytännöt ja eroperhe-isä voi kokea isyyden voimavarana.

Perheohjaajien on mielestäni tiedostettava työssään isien ja miesten asioiden ja tunteiden prosessoimisen eritahtisuus naisiin eroa peilattaessa (Baum 2017, 423–426). Aikataulullisesti se haastaa yhteistyötä, koska perheohjauksen kokonaiskesto on määritelty kuuteen kuukauteen. Tämä liian nopea aikataulutus sekä liian aikaiset perheohjaajan tekemät tulokset voivat johtaa eroperhe-isän näkökulmasta katsottuna epäonnistumiseen isänä ja miehenä, samalla sen vähentävän voimakkaasti isyyttä. Minusta on musertavaa ajatella, että eroperheisien kanssa tehty yhteistyö loppahtaa ja loppuu ulkopuolisen määrittelyyn aikaan, vaikka tarvetta jatkolle vielä olisi. Eli jos asiakkuus kestää enintään kuusi kuukautta ja ero on tuore niin eroperhe-isä ei ehdi käsittelemään tuona paljoakaan niitä haasteita, joita hänellä on saamastaan perheohjauksen tuesta huolimatta. Tämä herättääkin seuraavaksi kysymyksen siitä, miten moni ammattilainen todella ymmärtää mitä eroperhe-isä tarvitsee yksilönä ja isänä, jotta isyys menetettyyn lapseen pysyisi samana?

Oma havahtuminen

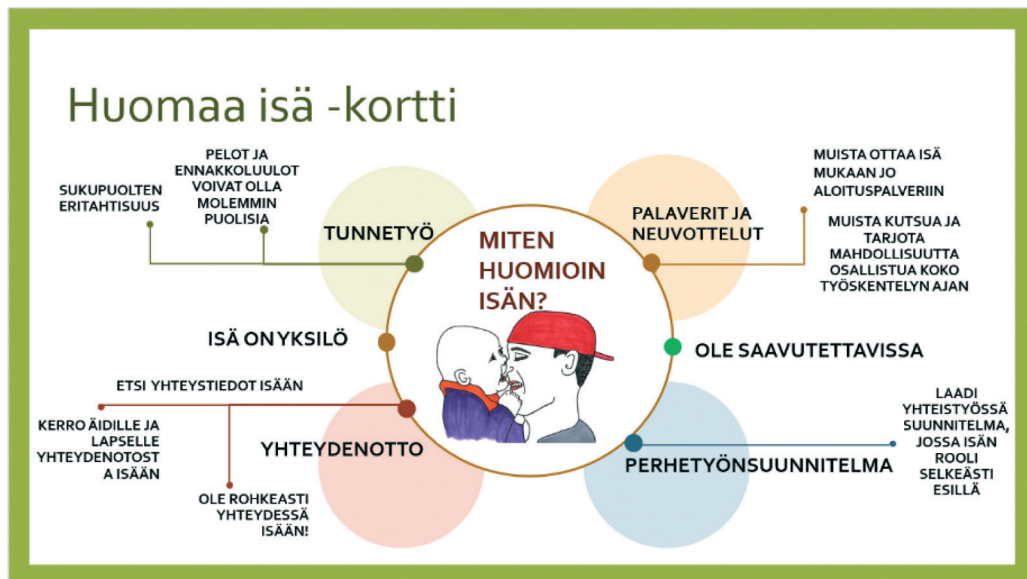
Oma kokemukseni on ettei, meillä ole tarpeeksi saatavissa koulutusta isyyteen, eroperhe-isien, tai miehen kokemusmaailmaan liittyvissä asioissa. Tähän vaikuttaa todennäköisesti se, ettei eroperhe-isien ja miesten kanssa tehtävään työskentelyyn ole riittävästi resursseja, menetelmiä tai todellista tietoa siitä, että perheohjauksessa tarvitaan lisää osaamista teemaan liittyen. Saman suuntaisia huomioita on tehty kansainvälisesti ja Suomessa. Joissakin maissa on jo havahduttu asiaan ja miesten sekä isien kanssa työskenteleville on järjestetty kursseja sekä koulutusta. (Baum 2017, 419–420; Harju & Huhtamella 2015.) Etsin kehittämistyötä tehdessäni ammattilaisille suunnattua koulutusta ja koulutusmahdollisuuksia eroperhe-isien tukemiseen, isätyöhön ja miestyöhön liittyen. Jouduin toteamaan, että hakutulokset tarjosivat muita vaihtoehtoja kuin erotilanteessa olevan isän tunnekohtaamiseen tai tukemiseen liittyviä koulutuksia. Erittäin suotuisana asiana koen, että miehille, isille ja eroperheisille on tarjolla somen ja eri yhdistysten kautta ryhmiä. Mutta löytävätkö isät tai ammattilaiset ne? Minusta isille ja eroperheisille suunnattu toiminta on edelleen liian piilossa olevaa. Uskon, että tilanne muuttuu ajan kanssa isyyden, isien ja sukupolven muuttumisen seurattessa toisiaan.

Kehittämistyön edetessä miehet ovat kertoneet omista kokemuksistaan innostuen pohtimaan isyyttä, mieheyttä ja eroperhe-isyyttä syvällisesti kanssani. Uskon, että tästä aiheesta on syytä puhua, jotta miehet ja isät rohkaistuvat puhumaan aiheesta itse lisää. Toivottavaa olisi, että he itse ottavat ja tuovat esille asioitaan mediassa ja kirjallisuudessa. Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan haastava prosessi. Se tarjosi minulle useita oppimisen ja oivaltamisen kokemuksia. Perheohjaajan roolissa se herätteli minua pohtimaan eroja miehiisyyden ja isyyden näkökulmasta.

Nopealla silmäyksellä

Kuhmosen & Simosen (2023) kehittämisprosessin tuotoksena toteutui Huomaa isä-kortti (kuva 3), jonka toteutusprosessiin on osallistunut aktiivisesti perheohjaajia ja opinnäytetyön toimeksiantaja. Uskon sen helpottavan ja parantavan laadullisesti eroperhe-isien kohtaamista. *Huomaa isä*-kortti toimii työvälineenä perheohjaajille perheohjauksessa lisäten eroperhe-isien mukaan ottamista ja huomioimista perhetyössä.

Kuhmosen & Simosen (2023) opinnäytetyön tulokset näyttävät toteen, että eroperhe-isien huomaamiseen perheohjauksessa on syytä kiinnittää enemmän huomioita tulevaisuudessakin. Perheohjaajien on oltava rohkeasti yhteydessä eroperhe-isiin ja tarvittaessa syvennettävä omaa ammatillista osaamistaan. *Huomaa isä*-kortti tukee ja auttaa perheohjaajia nopealla silmäyksellä huomioimaan eroperhe-isän näkökulmasta oleelliset asiat yhteydenoton ja perheohjauksen hetkellä.

KUVA 3. Huomaa isä -kortti (Kuhmonen & Simonen 2023).

Lähteet

Auringonlasku 2023. Valokuva. Pixabay. Julkaisu 4.3.2023. <https://pixabay.com/fi/illustrations/yksinhuoltaja-vuori-auringonlasku-7822442/>. Viitattu 9.4.2023.

Bastaits, Kim, Ponnet, Koen, Van Peer, Christine & Mortelmans, Dimitri 2014. The parenting of divorced fathers and their predictors. *Journal Of Social and Personal Relationship*, 1–23. Verkkojulkaisu. Julkaistu: 14.7.2014. Published by: SAGE. <https://doi.org/10.1177/0265407514541070>. Viitattu 18.12.2022.

Baum, Nehami 2017. Gender-sensitive intervention to improve work with fathers in child welfare services. *Julkaisussa Child & family social work 2017, Vol.22 (1), p.419–427. The Louis and Gabi Weisfeld School of Social Work, Bar Ilan University, Ramt Gan, Israel. Child & Family Social Work. Verkkojul-kaisu. https://doi.org/10.1111/cfs.12259. Viitattu 30.1.2023.*

Eceiza, Amaia & Smith-Etxeberria Klara 2021. Mother-Child and Father-Child Relationships in Emerging Adults from Divorced and Non-Divorced Families. *Verkkojulkaisu. Julkaistu 13.10.2021. https://www.mdpi.com/2076-0760/10/10/382. Viitattu 4.1.2023.*

Harju, Jari & Huhtamella, Petteri 2015. Miehen kohtaaminen asiakastyössä. *Miestyön abc. Osa 1/5. Lapin ensi- ja turvakoti Ry. Miestyön keskus. Julkaistu 10.9.2015. Pdf-tiedosto. http://www.lpshp.fi/media/miesty-f6n-abc.pdf. Viitattu 26.1.2023.*

Kuhmonen, Anni & Simonen, Mila 2023. Eroperhe-isät lapsiperheiden koti-palvelussa ja perhetyössä. Eroperhe-isien huomioiminen perheohjauksessa. YAMK-opinnäytetyö. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Savonia-ammattikor-keakoulu.

Katajisto, Kari, Laitinen, Antti, Lappeteläinen, Heli & Pitkänen, Ismo 2020. *Isätyökirja. Isän näköinen. Setlementti, Miessakit ry, ESR-hanke 2018–2020.*

Kuhmonen, Anni & Simonen, Mila 2023. *Huomaa isä-kortti. Valokuva 2023. Kuopio.*

Lamb, Michael, E. & Tamis-Lemonda, Catherine, S. The Role of the Father. An Introduction. Pdf-tiedosto. Verkkojulkaisu. https://www.researchgate.net/profile/Michael-Lamb-8/publication/31670039_The_Role_of_the_Father_in_Child_Development_M_R_Lamb/links/00b4952399d43485f1000000/The-Role-of-the-Father-in-Child-Development-M-R-Lamb.pdf. Viitattu 18.12.2022.

Rajala, Tuomas 2019. *Isävuoro. Miehekäs selviytymisopas eroon. Atena Kus-tannus Oy.*

Simonen, Mila 2023. *Isä ja Lapsi. Valokuva 2023. Kuopio.*

Äikäs, Liisa 2021. Pysähtymistä isyyden äärelle: isätyö työntekijöiden näkökulmasta tarkasteltuna. Maisterintutkielma. Sosiaalityö. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202104262486>. Viitattu 20.1.2023.

Kuuran tarina

Kuura on 17-vuotias. Hänen nimensä ja tarinansa on muutettu niin, että häntä ei pystytä tunnistamaan. Kuura sijoitettiin lastensuojelulaitokseen kotona esiintyvän aggressiivisen käytöksen takia. Kuuralla oli paljon poissaoloja koulusta, eikä hänellä ole päättötodistusta. Kotona asuessaan Kuura pelasi paljon tietokoneella, eikä asettunut äidin asettamiin rajoihin. Äidin yrittäessä rajoittaa pelaamista tai kehottaessa suihkuun, Kuura oli vihainen ja uhkaili äitiä. Lastenkotiin Kuura tuotiin poliisin saattamana. Äidin toive oli, että lastensuojelun avulla Kuura itsenäistyisi omaan kotiin.

Varhaislapsuudessa Kuura kävi neuvolassa harvoin, koska äiti ei pitänyt neuvolakäyntejä tärkeinä. Neuvolatarkastuksissa ei tullut esille mitään erityistä huolta Kuuran kehityksessä. Päiväkoti-ikäisenä Kuura oli päiväkodissa 4-vuotiaana vain muutaman kuukauden. Kuuralla oli päiväkodissa vaikeuksia muiden lasten kanssa. Hän oli aggressiivinen ja tästä syystä perheelle oli tarjottu mahdollisuutta tutkimuksiin. Äiti ei nähnyt niitä tarpeellisiksi ja otti Kuuran päiväkodista pois. Äiti hoiti Kuuraa kotona koulun alkamiseen asti. Kuuralla ei ollut kavereita.

Kuuralla oli koko kouluajan runsaasti poissaoloja. Hänen oli vaikea ylläpitää kaverisuhteita, hän oli aggressiivinen ja oppiminen oli hankalaa. Kouluikäisenä Kuura aloitti tietokoneella pelaamisen. Äiti oli tästä hyvin huolissaan. Tilanteiden kriisiytyttyä koulussa, Kuura oli useita päiviä pois. Kuura ei koskaan saanut peruskoulun päättötodistusta. Kuuran täyttäessä 17, äiti ei enää pärjännyt Kuuran kanssa kotona. Äiti otti yhteyttä lastensuojeluun ja toivoi, että Kuura sijoitettaisiin lastensuojelulaitokseen. Äiti ei halunnut, että Kuura jää 18 vuotta täytettyään asumaan äidin kotiin.

Kuuran tullessa sijoitukseen hänelle ei ollut tehty tutkimuksia, hänellä ei ollut diagnooseja, eikä hän ollut saanut minkäänlaista kuntoutusta. Diagnooseja Suomessa tarvitaan, jotta kuntoutusta voi hakea. Sijoituksen alusta alkaen henkilökunnalle tuli vaikutelma, että Kuura tulee tarvitsemaan vahvaa tukea, muutakin kuin lastensuojelun apua. Huolta lisäsi ajan vähyyys. Aikaa oli vajaa vuosi. Sijoituksen aikana ei ehditty käynnistämään tutkimuksia, eikä saatu luotua hoitokontaktia Kuuran auttamiseksi. Arjessa Kuuralla oli suuria haasteita peseytymisessä, ruokailuissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Kuura ei halunnut syödä eikä mennä suihkuun, hän halusi vaan pelata

Kun Kuura täytti 18 vuotta, hän muutti lastenkodista omaan asuntoon. Hän ei päässyt tukiasuntoon, koska tutkimusten ja diagnoosien puuttuessa, kriteerit eivät täyttyneet. Kuuran tapauksessa moniammatillista yhteistyötä ei saatu toimimaan talon sisällä eikä talon ulkopuolisten tahojen kanssa. Omaohjaajatyöskentelyyn aikaa oli liian vähän ja Kuuraa ei saatu motivoitua kouluun. Kuura ei saanut ennen sijoitusta tarvitsemaansa varhaista tukea eikä myöskään sijoituksen aikana onnistuttu häntä auttamaan.

Sijaishuolto Suomessa

”Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitettua väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla.” (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §). Vuonna 2021 Suomessa oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle lähes 18 000 lasta (THL 2022, 1).

Suomessa lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on kallista (THL 2022, 23–24). Usein lapset sijoitetaan liian myöhään ja aikaa korjaavalle työlle jää liian vähän. Sijoitetut lapset tarvitsevat enemmän tukea kuin aikaisemmin. Heillä on enemmän pulmia ja avun saannin viivästyessä tuen tarve kasvaa. Sijoituksen alkaessa lapset ovat usein jo neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa tavanneet eri alojen ammattilaisia. Meillä on mahdollisuuksia seuloa apua tarvitsevat lapset ajoissa monessa kohtaa järjestelmäämme. Silti varhainen tuki tavoittaa vain osan apua tarvitsevista lapsista ja avun tarpeen kasaantuessa yhä useammin joudutaan turvautumaan lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen. Sijoitus on usein lapsen ensimmäinen todellinen mahdollisuus saada apua. Se on samalla myös viimeinen mahdollisuus vaikuttaa lapsen aikuisuuteen ja estää syrjäytyminen.

Suomessa lastensuojelun varhaisen tuen käsitettä ei ole määritelty yksiselitteisesti. Lastensuojelulaissa (417/2007, 2 §) sanotaan, että “Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin.” Lapselle ja perheelle on siis tarjottava apua riittävän varhain, mutta muuten laissa ei ole määritelty varhaista tukea.

Kuuran tapauksessa varhainen tuki ei tavoittanut häntä, koska Kuuran äiti ei ollut halukas ottamaan apua vastaan. Avun saantiin vaikutti myös päiväkotiyössä se, että Kuura oli kotihoidossa. Päiväkodissa ammattilaiset näkevät lasta päivittäin ja osaavat tarttua lapsen tuen tarpeeseen. Kouluaikana Kuura oli paljon pois koulusta. Jos ongelmia esiintyi, Kuura jäi kotiin. Koululta yritettiin käynnistää tutkimuksia ja tarjottiin apua, mutta äiti sekä Kuura kieltäytyivät siitä. Tämä on laajempi ongelma kentällä. Kuinka saadaan avun piiriin ne perheet ja lapset, jotka eniten apua tarvitsevat ja siitä kieltäytyvät?

Savonia-ammattikorkeakoulu kouluttaa Varhaisen tuen asiantuntijoita YAMK-koulutuksessa. Savonia määrittelee, että varhaisen tuen tavoitteena on sosiaalipalvelurakenteita ja varhaisen tuen prosesseja kehittämällä ennaltaehkäistä ja estää pulmien kasautumista. Savonian mukaan varhaisen tuen asiantuntija analysoi, soveltaa ja kehittää tutkitun tiedon pohjalta uusia varhaisen tuen työkäytäntöjä. (Savonia, 2023).

Kananoja ja Ruuskasen (2019, 36) mukaan lastensuojelun sisälle tulisi tuoda asiantuntijoita ja ottaa käyttöön uudenlainen moniammatillinen tiimi. Näin auttamisen kokonaisuus eheytyisi ja tukisi asiakkaita. Varhaisen tuen asiantuntija sopisi tällaiseksi asiantuntijaksi lastensuojelun sisälle.

Ajatuksia sijaishuollon kehittämisestä

Jos varhaisesta tuesta huolimatta päädytään lapsen sijoittamiseen, sijoitukset tulisi tehdä paljon aikaisemmin, jotta aikaa lapsen kuntoutumiselle ja syrjäytymisen ehkäisemiselle jäisi enemmän. Sijaishuoltoa kehittämällä ja prosesseja yhtenäistämällä saadaan lisättyä sijaishuollon vaikuttavuutta. Syrjäytymisen ehkäisy tuo myöhemmin merkittäviä säästöjä yhteiskunnalle. Hilli, Ståhl, Merikukka ja Ristikari (2017, 663) toteavat tutkimuksessaan, että tukemalla lasten ja nuorten hyvinvointia ja arjen sujuvuutta, voidaan estää ongelmien ilmaantumista ja edistää niistä selviämistä. Kuuran tapauksessa Kuura olisi tarvinnut varhaista tukea jo päiväkodissa. Ongelmat kasvoivat läpi kouluajan. Koska varhainen tuki ei tavoittanut Kuuraa missään vaiheessa, Kuura olisi pitänyt sijoittaa paljon aikaisemmin.

Sijaishuollossa tarvitaan paljon enemmän konkreettista, moniammatillista työskentelyä sekä yksiköiden sisällä että yksiköiden ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Alusta asti lapsen sijoituksen aikana koulu ja hoitotahot tulee ottaa konkreettisesti mukaan ja lapsen itsenäistyessä niiden jatkuvuus tulee turvata. Kuuran sijoituspaikassa moniammatillista työskentelyä ei nähty tärkeänä ja siksi sijoituksen päättyessä Kuuralla ei ollut toimivaa hoitosuhdetta terveydenhuollossa eikä hänen kouluasiansa edistyneet mitenkään. Jotta pystymme vastaamaan paremmin sijoitettujen lasten tarpeisiin, meidän täytyy pystyä ammatillisia rajoja ylittävään yhteistyöhön.

Moniammatillinen yhteistyö on ammattilaisten välistä, tavoitteellista toimintaa, jonka seurauksena syntyy uutta osaamista ja uusia toimintamalleja. Lähtökohta moniammatilliselle yhteistyölle on valmiin tiedon sijaan yhteisen tiedon rakentaminen. (Heino ym. 2018, 6.) Moniammatillista yhteistyötä tehdessä ryhmää tulisi yhdistää yhteinen tavoite. Tavoitteen päämäärästä ja keinoista pitäisi löytyä yhteinen ymmärrys. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen, 2019, luku 2.1.)

Phillips ym. (2019) tutkimuksessa lastensuojelun moniammatillisessa yhteistyössä tärkeiksi komponenteiksi nousivat jaettu vastuu ja yhteisten tavoitteiden asettaminen, ideoiden ja näkemysten jakaminen, viestintä ja tiedon jakaminen, ongelmanratkaisu, yhteinen päätöksenteko, roolien, vastuiden ja odotusten selkeyttäminen, kunnioitus ja arvostus ja molemminpuolinen luottamus. Moniammatillinen yhteistyö sijaishuollossa tarkoittaa, että lapsen tilannetta tarkastellaan kokonaisuutena yhdessä perheen ja monen eri ammattilaisen näkökulmasta. Yhteisten tavoitteiden ja työnjaon tekeminen nopeuttaa avun saamista ja apu ohjautuu oikeisiin asioihin. Lapsen tilannetta yhdessä arvioimalla löydetään nopeammin lapselle sopivat tukimuodot ja päästään heti aloittamaan lapsen tarvitsema hoito ja kuntoutus.

Sijaishuollossa pitäisi nähdä, että lapsi ei tule autetuksi yksin lastensuojelun avulla. Lastensuojelussa pitäisi olla jo valmiina toimivat verkostot ja yhteistyötahot, että moniammatillinen yhteistyö saataisiin käynnistettyä heti lapsen sijoituksen alussa. Moniammatillinen yhteistyö vähentää päällekkäistä työtä ja vapauttaa ammattilaisten resursseja. Merkittävin asia moniammatillisen

yhteistyön onnistumiseen on ammattilaisten myönteinen asenne yhteiseen tekemiseen. Tätä tarvitaan sijaishuollon arjessa yhteistyössä koulujen ja terveydenhuollon kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillista yhteistyötä tulisi harjoitella jo opiskelujen aikana. Näin yhteistyöhön kasvatettaisiin jo ennen työelämää, eikä korkeita ammatillisia raja-aitoja pääsisi syntymään. Olen hyvin innoissani suorittamassa sairaanhoitajana sosionomin Varhaisen tuen asiantuntija YAMK-tutkintoa yhdessä sosionomien kanssa.

Nykyisin lapset sijoitetaan yleensä vasta 16–17-vuotiaana. On tärkeää, että tavoitteet suunnataan sijoituksen alusta asti kohti itsenäistymistä. Aikaa lapsen auttamiselle ja kuntoutumiselle on vähän. Lastensuojelun arkeen tarvitaan tutkittuun tietoon perustuvaa menetelmäosaamista paljon nykyistä enemmän. Sijoitettujen lasten perheitä tulee tukea siltä osin, mitä perheet pystyvät vastaanottamaan.

On todettu, että lastensuojelulasten traumaattisten kokemusten ja mielen-terveyshäiriöiden välillä on kiistaton yhteys. Tästä syystä mielenterveyspalveluiden tulisi olla helposti saatavilla. Lastensuojelulasten mielenterveyden systemaattinen seuranta ja sosiaali- ja terveyspuolen yhteinen palvelujen suunnittelu ja arvio voisivat tehostaa mielenterveyspalvelujen saatavuutta. Organisaatioiden yhteistyö voisi myös lisätä mielenterveyspalvelujen vaikuttavuutta ja käyttöä. (Huikko ym. 2018, 1834.)

Sijaishuollon arjesta puuttuu usein mielenterveys- ja traumaosaaminen. Liäsäksi lasten pääsy hoitoon viivästyy pitkien tutkimusjonojen vuoksi. Näistä syistä lasten huonovointisuus ja ongelmat voivat syventyä sijaishuollon aikana. Lapsi voi joutua odottamaan jonossa hoitoon pääsyä koko sijoituksensa ajan. Lisäämällä mielenterveysosaamista sijaishuoltoon, pystymme auttamaan lapsia jo, kun he odottavat hoitoon- ja tutkimuksiin pääsyä.

Omaohjaaja on lapselle tärkeä, korjaava ihmissuhde. Omaohjaatyöskentelyn pitäisi olla tavoitteellista, sen pitäisi perustua tutkittuun menetelmäosaamiseen ja sitä pitäisi pystyä arvioimaan. Tärkein asia on lapsen kohtaaminen ja luottamuksen kypsyminen omaohjaajan ja lapsen välille. Kaikille ammattilaisille tämä ei ole itsestäänselvyys ja ohjaajilla tulisikin olla työnantajan vahva työohjauksellinen tuki. Kuuran tapauksessa omaohjaajatyölle jäi liian vähän aikaa, koska Kuura oli jo 17-vuotias, kun hänet sijoitettiin.

Sijoitetun lapsen pitäisi saada tuntea kuuluvansa johonkin. Yhteisöllisyyttä ja yhteistä tekemistä tulisi lastensuojelulaitoksissa korostaa enemmän. Lapsen arkeen tärkeimpänä asiana pitäisi kuulua koulu ja oppiminen. Sijoitetun lapsen koulunkäyntiin ja koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön pitäisi panostaa enemmän. Meillä pitäisi olla valmiit verkostot koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Halusin kertoa Kuuran tarinan, koska se kuvaa hyvin sijaishuollon arjen haasteita. Sijoituksen jälkeen Kuura istuu omassa asunnossaan ja pelaa. Hän ei käy suihkussa, koska ei halua ja hän syö, jos muistaa. Jälkihuollon ohjaaja soittaa Kuuralle kerran kuukaudessa. Äiti on vielä enemmän huolissaan kuin ennen sijoitusta. Kehittämällä varhaista tukea pystymme varmasti parempaan.

Lähteet

Heino, Tarja, Forsell, Martta, Eriksson Pia, Känkänen, Päivi, Santalahti, Päivi, Tapiola, Mia 2018. Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteiset asiakkaat - yhteinen vastuu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päätösten tueksi 50/2018. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137068/THL_PT_50_2018_verkkoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 28.4.2023.

Hilli, Petri, Ståhl, Timo, Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina 2017. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 82. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017121455844>. Viitattu 28.4.2023.

Huikko, Eeva, Santalahti, Päivi, Torniainen-Holm, Minna, Vuori, Miika, Kovanen, Leena, Lämsä Riikka & Tuulio-Henriksson, Annamari 2018. Lastenpsykiatrisen erikoissairaanhoidon yhteistyö kuntien mielenterveyspalvelujen ja lastensuojelun kanssa. Duodecim 2018. 134:1827–36. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo14504.pdf>. Viitattu 20.4.2023.

Kananoja, Aulikki & Ruuskanen, Kristiina 2019. Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi: Loppuraportti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4026-0>. Viitattu 28.4.2023.

Kekoni, Taru, Mönkkönen, Kaarina, Hujala, Anneli, Laulainen, Sanna & Hirvonen, Jukka 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Verkkokirja. Viitattu 28.4.2023.

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10>. Viitattu 30.4.2023.

Phillips, Jon D & Walsh, Matthew A 2019. Teaming up in child welfare: The perspective of guardians ad litem on the components of interprofessional collaboration. Children and youth services review. Volume 96. Pages 17–26. <https://doi-org.ezproxy.savonia.fi/10.1016/j.childyouth.2018.11.016>. Viitattu 30.4.2023.

Savonia 2023. Sosiaaliala, varhaisen tuen asiantuntija (YAMK). Opinto-opas. Verkkojulkaisu. <https://opinto-opas.peppi.savonia.fi/10895/fi/10887/17843/843>. Viitattu 30.4.2023.

THL 2022. Lastensuojelu 2021. Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Tilastoraportti 22/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Viitattu 30.4.2023.

LAKU-perhekuntoutus osana varhaista tukea

Tässä artikkelissa kerron LAKU-perhekuntoutuksesta sekä sen näkökulmasta osana nepsy-perheiden varhaista tukea. Millaisia tavoitteita LAKU-perhekuntoutuksessa on ja milloin se voisi olla oikean aikaista palvelua nepsy-perheiden palvelunkaareissa peilaten varhaiseen tukeen. Nepsy-perheellä tarkoitetaan neuropsykiatrisen diagnoosin saaneita lapsia tai nuoria ja heidän perheitänsä. Suomessa autismikirjon häiriön diagnoosin sekä hoidon piirissä olevien lasten sekä nuorten määrä on kasvanut viime vuosina. Kasvun arvellaan johtuvan suurimmaksi osaksi ulkoisista tekijöistä, esimerkiksi tiedon lisääntymisestä, tunnistamisen kohenemisesta, palvelujen saatavuuden parantumisesta sekä diagnostisten kriteerien muutoksista. (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito – suositus 2023)

LAKU-perhekuntoutus on yksilöllistä kuntoutusta 5–15-vuotiaille ADHD-, autismikirjon tai Touretten diagnoosin saaneelle lapselle tai nuorelle sekä hänen perheelleen. Laku perhekuntoutus toteutetaan lapsen tai nuoren arjessa, niin kotona kuin päiväkodissa tai koulussa, ja kuntoutuksen pohjana on tiivis yhteistyö perheen kanssa. (Coronaria julkaisu aika tuntematon)

Haluan rohkaista kaikkia perheitä hakemaan rohkeasti apua ja sanomaan avun tarvetta ääneen. Kenenkään ei tarvitse pärjätä yksin haasteiden kanssa, varsinkin kun palveluita on saatavilla. Yhdessä olemme enemmän!

Tavoitteena toimivampi arki

LAKU-perhekuntoutus on Kelan harkinnanvaraista kuntoutusta 5–15-vuotiaille, joille on diagnosoitu neuropsykiatrisen oireyhtymä. Kuntoutus on niimensä mukaan perhekuntoutusta, johon osallistuu lapsen tai nuoren omaiset sekä läheiset henkilöt. Kuntoutus toteutetaan lapsen tai nuoren arkisissa ympäristöissä. (Coronaria julkaisu aika tuntematon.)

LAKU-perhekuntoutuksen tavoitteena on, että perhe saa lapsen tai nuoren kasvuun ja kehitykseen liittyvää tietoa ja konkreettisia ohjeita helpottamaan perheen arjen sujumista haastavissa tilanteissa. Perhe, päiväkotiki tai koulu saavat konkreettisia keinoja, joiden avulla tukea lasta tai nuorta päiväkodin tai koulun arjessa ja hänen toimiessaan kavereiden kanssa. Kuntoutuksella pyritään myös vahvistamaan perheen myönteistä vuorovaikutusta sekä tuetaan vanhemmuutta. (Coronaria julkaisu aika tuntematon.)

LAKU-perhekuntoutukseen kuuluu yhteensä 38 tapaamista, joista kaksi tapaamista on kuntoutuksen loppupuolella seurantakäyntejä ja näiden lisäksi perhe voi osallistua kahdelle kuntoutusviikonlopulle. Kuntoutus kestää kokonaisuudessaan puolitoista vuotta. Kuntoutus on tavoitteellista. Kuntoutuksen alussa laadimme yhdessä asiakasperheen kanssa tavoitteet tapaamisille. (Coronaria julkaisu aika tuntematon.)

LAKU-perhekuntoutuksessa työskentelee moniammatillinen työryhmä. Työryhmä koostuu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista; sairaanhoitajista, sosionomeista, toimintaterapeuteista ja perheterapeuteista. (Coronaria julkaisu aika tuntematon.)

Tapaamisilla harjoitellaan lapsen tai nuoren kanssa muun muassa toiminnallisin keinoin tunteiden säätelyä ja tunteiden tunnistamista (kuva 1), perheen yhteisen tekemisen ja vuorovaikutuksen lisäämistä, oman toiminnanohjauksen- ja itsetunnon kehittämistä sekä tutustumista omaan oireyhtymään ja tiedon lisäämistä. Vanhempien kanssa työskennellään usein vanhemmuuden sekä lapsen toiminnanohjauksen tukemiseen liittyvien teemojen äärellä.

KUVA 1. LAKU-perhekuntoutus (Koskimies 2023, omat kuvat).

“LAKUn ideana oli räätälöidä kuntoutus kunkin perheen tarpeisiin.”

Laura Koljonen (2020) tuo kirjoittamassaan artikkelissaan esille, kuinka perheet ovat kokeneet saavansa konkreettisia apukeinoja arkeen ja sen sujuvuuteen Kelan tarjoamasta LAKU-perhekuntoutuksesta. LAKU-perhekuntoutuksen pilotti järjestettiin vuosina 2012–2018 ja siihen osallistui 1 366 henkilöä.

Kelan LAKU-perhekuntoutuksen suunnittelija Ville Rätty kertoo, että tilastollisesti lasten sekä nuorten neuropsykiatriset häiriöt ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Tilastoissa nousee esille, että eniten on diagnosoitu ADHD:tä, joka on aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö. (Koljonen 2020.)

Kuntoutuksen alussa kartoitetaan perheen tilanne. Tämän jälkeen asiantuntijat järjestävät tapaamisia, joissa on perheen lisäksi mukana koulu tai päiväkotiki sekä usein hoitava tahok. Asiantuntijat tulevat myös käymään usein perheen kotona, jossa selvitetään millaisiin asioihin perhe kaipaa tukea. (Koljonen 2020.)

Aiemmin Kela on tukenut neuropsykiatrisista häiriöistä kärsiviä lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään sopeutumisvalmennuksilla. Sopeutumisvalmennukset ovat tarkoitettu tueksi perheille sen jälkeen, kun lapsi on saanut diagnoosin. LAKU-perhekuntoutus tarjoaa tämän lisäksi tukea ja keinoja käytännön asioiden helpottamiseen perheessä. Rätty kertoo artikkelissa, että sopeutumisvalmennukset ovat olleet suosittuja. Tämän tiimoilta Kela on selvittänyt mitä muuta tukea nepsy-perheille voisi tarjota valmennusten lisäksi. (Koljonen 2020.)

Lotta Laaksonen (2022) pohtii blogitekstissään, miten “Nepsy-lasten varhainen tukeminen voi muuttaa nuorten pahoinvointitilastot pysyvästi!” Nepsy-oireita tulisi seuloa jo alakouluissa, sillä ne ovat yleistyneet ja niitä esiintyy yhä enemmän lapsilla. Laaksonen (2022) tuo esille myös sitä, että lapsen auttaminen vaatii ensin diagnoosin. LAKU-perhekuntoutus työssä olen kohdannut myös, että koulujen ja opettajien tietotaidot nepsy-lapsien kanssa toimimisessa ovat puutteelliset. Valitettavan usein lasten tuen tarvetta ei nähdä riittävästi kouluissa sekä tuen tarpeisiin vastaaminen on usein hyvin heikkoa.

LAKU-perhekuntoutuksessa kohdataan kokonaisvaltaisesti koko perhe. Lapsen saaman tuen lisäksi myös vanhemmat saavat tukea ja konkreettisia apuja arjen haasteisiin. Varsinkin pienempien lasten kohdalla vanhemmat ja heidän tuen saaminen on erityisen tärkeää. Jotta vanhemmat voivat hyvin ja tietävät miten lapsen kanssa toimia ja mitä lapselta voi vaatia ja odottaa, on myös lapsen helpompi kasvaa ja kehittyä sekä opetella erityisen tuen tarpeiden turvin elämää.

Usein neuropsykiatriset ongelmat ovat geneettisiä, näin ollen perheessä muillakin on hyvin todennäköisesti nepsy haasteita eikä vaan lapsella. Toiset perheet kaipaavat enemmän tukea arkeen sekä apua opettelemaan elämää nepsylapsen kanssa. Haasteet voivat olla suuria ja vanhemmat väsyneitä ainaiseen riitelyyn ja asioiden muistuttamiseen. Vanhemmilta vaaditaan kärsivällisyyttä ja jaksamista toistaa samoja asioita useita kertoja. Nepsy-lapsi tarvitsee paljon toistoja samojen asioiden kanssa, myös aikuisen tuki asioiden opetteluun on suurempi kuin toisilla lapsilla. (Laaksonen 2022.)

Olen pohtinut paljon vanhempien roolia olla tukena ja apuna nepsy-lapsen arjessa. LAKU-perhekuntoutuksen tarkoituksena on, että vanhemmat osallistuvat kuntoutukseen ja yhdessä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen lapsen kanssa kotona työntekijän tapaamisten välillä. Olen kohdannut työssäni, että usein vanhemmat eivät jaksata tai ole edes ajatelleet, että hekin osallistuvat kuntoutukseen ja toteuttavat niin sanottuja kotitehtäviä lapsen kanssa. Vanhempien jaksamisen ja vanhemmuuden tuen sekä vanhempien voimavarojen mietiskely ovatkin silloin ensi arvoisessa asemassa. Kun lapsen työskentelyn ja tapaamisten rinnalla työskennellään myös vanhempien kanssa, sieltä avautuu sellaisia lukkoja mitä vanhempi ei ole välttämättä edes tiedostanut olevan. Myös vanhempien jaksaminen ja parisuhde ovat teemoja, joita käsitellään usein perheterapeuttien avulla.

Pääsääntöisesti vanhemmat ovat pitäneet moniammatillisesta työryhmästä ja sen tuomista mahdollisuuksista. Usein verkostopalaveriinkin saadaan uusia näkökulmia lapsen tai nuoren tilanteisiin LAKU-kuntoutuksen ansiosta. Tiivis yhteistyö myös koulujen ja päiväkotien kanssa antaa mahdollisuuksia kehittää ja viedä lapsen tai nuoren opiskeluun liittyviä haasteita eteenpäin yhdessä kodin kanssa.

Taina Alanen (julkaisuaika tuntematon) kertoo artikkelissaan nepsy-perheiden hädästä sekä tuen tarpeen saatavuudesta arkeen. Taina nostaa esille artikkelissa palvelutarpeenarvioinnin kehittämistä vastaamaan nepsy-lasten tarpeita ja, että haasteita tarkasteltaisiin yksilöllisesti. Alanen (julkaisuaika

tuntematon) tuo myös esille, että kunnissa kukaan ei ole valmis ottamaan perheiden asioita hoitaakseen. LAKU-perhekuntoutusta Pohjois-Savon alueella tehtäessä olen huomannut, että LAKU-kuntoutusta suositellaan perheille hoitavan tahon toimesta. Hakemuksia on tehty perheen puolesta sekä suosituksia kuntoutukseen annetaan jopa perheille, joissa tilanne vaatisi jopa syvempää apua. Työntekijänä on tullut eteen tilanteita, joissa palveluohjausta on tehty oikean palvelun piiriin. Näihin tilanteisiin vaikuttaa myös perheiden tilanteiden nopeat muutokset sekä kasvavat avun tarpeet.

Varhaisen tuen merkitys korostuu perheissä, joissa haasteita on useammalla lapsella. Usein vanhempien uupumus ja vähäinen jaksaminen näkyy avun hakemisessa. Usein vanhemmat kaipaavat konkreettista apua työntekijöiltä esimerkiksi Kelan tukihakemuksen tekemisessä. Tuki vanhemmille tulisi mielestäni olla samassa linjassa kuin tuki lapselle ja nuorelle. Lapsi ja nuori on kuitenkin vanhemman vastuulla aina 18 ikävuoteen asti. (Alanen julkaisu aika tuntematon.)

LAKU-perhekuntoutustyötä tehneenä koen kuntoutuksen tärkeänä osana varhaista tukea nepsy-perheiden palvelun kaaressa. Nimenomaan varhaista tukea, mutta missä vaiheessa se on oikean aikaista? Jos ajattelemme palveluita ja niiden syvyyttä, on LAKU-kuntoutus kevyttä palvelua ja tukea perheelle verrattuna esimerkiksi yleiseen sosiaalipalvelun tuottamaan perhetyöhön. Usein valitettavasti kohtaan asiakasperheitä, joilla käsitys saadusta palvelusta ei kohtaa palveluntuottajan asettamiin raameihin. Usein myös muut palvelut, kuten LANU-työryhmä jättäytyy pois perheen kanssa työskentelystä, kun LAKU-perhekuntoutus alkaa. Palveluita ei siis toteuteta mielellään yhdenaikaisesti. Tämä asettaa painetta palveluntuottajalle ja ruohonjuuren tasolle mentäessä erityisesti työntekijöille. Työntekijälle voi tulla helposti olo, että koko kenttä on hänen vastuullansa. Tällöin kuitenkin yhteistyö moniammatillisesti yhdessä esimerkiksi terveydenhuollon kanssa on tärkeä nostaa esille ja lähteä kartoittamaan tekijöitä ja ohjata perhettä oikeiden palveluiden piiriin suhteessa avun tarpeeseen. LAKU-perhekuntoutuksen avulla voidaan löytää vanhempien, lasten ja nuorten piilossa olevat voimavarat ja näin löydetään yhdessä keinoja toimivampaan arkeen.

Lähteet

Alanen, Taina julkaisu aika tuntematon. Haastavan arjen riittämätön tuki. Näe nepsy blogi. <https://naenepsy.fi/vieraskyna/haastavan-arjen-riittamaton-tuki/>. Viitattu 19.2.2023.

Autismikirjon häiriö. Käypä hoito –suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2023. Viitattu 25.3.2023. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50131>.

Coronaria julkaisu aika tuntematon. LAKU-perhekuntoutus. Verkkosivu. Mitä on LAKU-perhekuntoutus? LAKU-perhekuntoutus | Coronaria. Viitattu 25.3.2023.

Koljonen, Laura 2020. LAKU-kuntoutus helpotti nepsy-perheen arkea – ”Koulusta tulee ihan erilaisia Wilma-viestejä kuin neljä vuotta sitten”. Verkkojulkaisu. Elämässä.fi verkkosivu Kelan julkaisemia artikkeleita. 11.2.2020. <https://elamassa.fi/terveys/laku-kuntoutus-helpotti-nepsy-lapsiperheen-arkea/>. Viitattu 26.3.2023.

Laaksonen, Lotta 2022. Nepsy-lasten varhainen tukeminen voi muuttaa nuorten pahoinvointitilastot pysyvästi! Kansan uutiset blogi. 20.1.2022. <https://blogit.kansanuutiset.fi/whole-lotta-love/nepsy-lasten-varhainen-tukeminen-voi-muuttaa-nuorten-pahoinvointitilastot-pysyvasti>. Viitattu 19.2.2023.

MES®-ohjelman merkitys osana varhaista tukea

Johdanto

Artikkelissa kerrotaan MES®-ohjelmasta, jonka tavoitteena on itsetuntemuksen ja elämänhallintataitojen lisääminen. Sitä on hyödynnetty lastensuojelun avohuollossa sekä tehostetussa perhetyössä, yksilötyönä sekä lapsen sijoituksen aikana vanhemman kanssa. MES®-ohjelmasta on kehitetty oma ohjelma nuorille, ja näitä vertaistuellisia ryhmiä on toteutettu jo muutamia. Ryhmämuotoista MES®-ohjelmaa on tutkittu Tuija Erosen ja Tyyne Ylisen toimesta. Tilaustutkimuksessa MES®-ohjelman koetut hyödyt vanhempien kertomana (Eronen & Ylinen 2019) esiin nostettujen asioiden perusteella voidaan nähdä MES®-ohjelma osana varhaista tukea, jolloin sen paikka olisi palvelujärjestelmässä jo ennen lastensuojelun asiakkuutta.

Artikkelissa kerrotaan tekijöistä, jotka ovat merkityksellisiä oman elämän hallinnassa. Esimerkiksi MES®-ohjelman avulla tuetaan oman elämän hallintaa. Oikea-aikaisesti kohdistettuna vertaisryhmät ovat esimerkki toimivasta menetelmästä osana varhaista tukea. Avohuollon tukitoimet ovat yhteiskunnalle edullisempi ratkaisu kuin esimerkiksi pitkäaikainen asiakkuus mielenterveyspalveluissa tai sijoitus lastensuojelun sijaishuollossa. Työmenetelmien käyttö luo vaikuttavuutta, säästöjä ja kustannustehokkuutta yhteiskunnalle.

Varhaisen tuen työmenetelmien merkitys sosiaalialan asiakaspalvelutyössä on merkittävä. Työmenetelmien käyttöä tulisi lisätä, jotta lapsille, nuorille ja perheille pystyttäisiin tarjoamaan oikein kohdennettua sekä ajoitettua apua ja tukea haasteisiin. Varhaisen tuen menetelmiä hyödyntäen ennaltaehkäistään myös myöhemmin syntyviä haasteita. MES® monimuotoisena työmenetelmänä on vahva menetelmä vastaamaan moninaisiin tarpeisiin. Se toimii ennaltaehkäisevänä varhaisena tukena sekä korjaavana menetelmänä.

Sosiaalialan ja lastensuojelutyön ammattilaisten tietoutta varhaisen tuen työmenetelmistä, traumaista, ylisukupolvisuudesta ja resilienssistä tulisi lisätä. On tärkeää tunnistaa haasteita ja vahvuuksia, joiden parissa asiakastyössä työskennellään päivittäin, jotta niihin pystytään vastaamaan oikein. Sijaishuollossa MES®-ohjelmasta voisi olla suuri apu ja hyöty lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskennellessä. Sijaishuollon perhetyössä MES®-ohjelman avulla voi vahvistaa perheen jäsenten välisiä suhteita ja vuorovaikutusta sekä lapsen ja nuoren itsetuntemusta ja itseluottamusta. Lapsuudessa koetut traumat voivat siirtyä ylisukupolvisessa ketjussa. Ketju tulisi katkaista, jotta lapsen, nuoren ja perheen on mahdollista eheytyä. Perhetyön keskiössä on resilienssin vahvistaminen, jotta trauman kokeneen on mahdollista kohdata haasteet, tunnistaa omia vahvuuksia ja käydä läpi tunteita. MES®-ohjelman avulla voidaan myös vahvistaa hyvän huomaamista sekä tulevaisuus suuntautunutta ajattelutapaa.

MES® - Monimuotoisen elämän sankari

MES® on menetelmä, jonka avulla voidaan tarkastella ja vahvistaa itsetuntemusta ja elämänhallintaa. MES®-ohjelman viitekehys perustuu kokemuseräiseen tietoon sekä eri terapiasuuntausten teoriaan. Teoreettinen viitekehys perustuu kiintymyssuhdeteoriaan, kognitiiviseen terapiaan, skeematerapiaan ja narratiivisuuteen. MES® on auttanut satoja perheitä puuttumaan muun muassa ylisukupolvisiin haasteisiin. Ohjelman aikana osallistuja saa oivalluksia eletyn elämän ja kokemusten vaikutuksista omaan käyttäytymiseen sekä toimintatapoihin. Ymmärryksen lisääntyminen vaikuttaa siihen, millaista kiintymyssuhdetta hän jatkossa luo lapsiinsa ja läheisiinsä. MES® muodostuu kolmesta eri vaiheesta. Jokainen vaihe sisältää aiheeseen liittyviä harjoituksia sekä karttoja. Kaiken kaikkiaan karttoja on ohjelmassa 16 (Sihlman & Kivinen 2022, 6, 8). MES®-ohjelman sisältö on varsin kattava, ja se mahdollistaa erilaisten variaatioiden toteuttamisen eri vaiheissa palvelujärjestelmää erilaisille asiakasryhmille.

MES®-ohjelmassa käsitellään tunteita ja tarpeita sekä tullaan tietoisiksi yksilön toimintamalleista. Työskentelyn aikana osallistuja oppii tunnistamaan ja ymmärtämään skeematerapeuttien työkalujen avulla omia tunteitaan ja niitä tarpeita, jotka ovat tunteiden taustalla. Tämä auttaa tekemään tiedostavampia päätöksiä ja ratkaisuja elämässään. MES®-ohjelman keskiössä on myös tarinat, joita jokainen kertoo itse itselleen omasta elämästään. Tarinan kerronnan tukena on narratiivisuus, mikä osaltaan auttaa tunteiden käsittelyssä sekä löytämään merkityksellisyyttä omalle tarinalle osana perheen ja suvun tarinaa. (Sihlman & Kivinen 2022, 8.)

Ryhmämuotoisessa MES®-ohjelmassa narratiivisuus ja tarinallisuus ovat moniäänisiä ja moniulotteisia, sillä osallistuja kuulee muiden vanhempien tarinaa omansa rinnalla. Ryhmänohjaaja näkee ja kuulee, kuinka vanhempi havahtuu siihen, että muilla osallistujilla on samankaltaisia kokemuksia (samaistuminen) ja miten sen ymmärtäminen ja käsittely on auttanut parhaimmillaan riisumaan häpeän haarniskaa pois päältä.

Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen kiintymyssuhde kehittyy synnynnäisestä tarpeesta toisen ihmisen läheisyydelle. Turvallisuudentarpeen myötä lapsi kiintyy lähimpään, saatavilla olevaan aikuiseen, myös laiminlyövään. Lapsi jäsentää kokemuksiaan luoden niistä ennakoitavia syy-seuraus-ketjuja. Normaalisti äiti reagoi lapsen itkuun selvittäen syyn ja poistaen hädän. Lapsi oppii tuomaan tunteitaan vuorovaikutukseen, kun hänen voimakkaisiin tunnetiloihinsa vastataan ja häntä autetaan selviytymään niistä. Poiketen normaalista, mielenterveyden häiriöistä kärsivä tai alkoholisoitunut äiti voi toimia arvaamattomalla tavalla, jolloin lapsen mieleen ei kehity syy-seuraus-ketjua. Jos lapsi joutuu selviytymään yksin stressiä aiheuttavasta tilanteesta, oppii hän tukahduttamaan tunteidensa ilmaisemista. Lapselle kehittyy kokemusten myötä tiedostamattomia työskentelymalleja, jotka ohjaavat käyttäytymistä ja toimintaa tulevaisuudessa. (Sinkkonen 2004, 1–2.)

Kiintymyssuhteen muodostuminen tai sen häiriöt vaikuttavat lapsen tunne- maailman kehittymiseen. Kun lapsi on turvallisesti kiintynyt, hän on elänyt ympäristössä, jossa on turvallista ja tunteiden osoitukseen on vastattu myötä- tuntoisesti. Lapsi oppii silloin käyttämään ihmissuhteissaan järkeä sekä tun- netta ja olemaan empaattinen. Kun lapsi on kokenut turvattoman kiintymys- suhteen, hän oppii käyttämään loogisuutta ja järkipäisyyttä. Lapsen opittua selviämään yksin tunteidensa kanssa, hän ei osaa ilmaista tunteitaan ja saat- taan jopa menettää yhteyden tunteisiinsa kokonaan. Lapselle kehittynyt kiinty- myssuhde voi olla myös ristiriitainen, mikä johtuu impulsiivisesta ja epäjoh- donmukaisesta hoivaajasta. Tunteiden ilmaisu voi olla intensiivistä, mikä voi ilmetä kiusantekona tai raivokohtauksina. Kaoottinen kasvuympäristö ja useat hylkäämiskokemukset voivat aiheuttaa sen, ettei lapselle kehity kiintymys- suhdetta ollenkaan. Tällöin tilaa kutsutaan reaktiiviseksi kiintymyssuhdehäi- riöksi. Häiriötä voi esiintyä estottomassa muodossa, jolloin lapsi suhtautuu valikoimattoman sosiaalisesti tuntemattomiinkin ihmisiin. Toisena ääripää- nä häiriötä voi esiintyä estyneessä muodossa, jolloin lapsi vetäytyy kontakti- en ulottumattomiin. Kiintymyssuhdemallissa voidaan havaita ylisukupolvi- suutta. Tasapainoisilla aikuisilla on useammin lapsia, jotka ovat turvallisesti kiintyneitä. Suotuisat kasvuolot vahvistavat yleensä työskentelymalleja, jotka pysyvät muuttumattomina. Riskiperheiden kohdalla taas lapset kokevat usein haasteita kiintymyssuhteessa ja niissä tapahtuvat muutokset eivät yleensä ole korjaantuvia, vaan ne muuttuvat turvattomampaan suuntaan. (Sinkkonen 2004, 2–3, 4–5.)

Korjaavat ja korvaavat kiintymyssuhteet

Vaikeissa elämäntilanteissa elävien perheiden apuna ovat erilaiset sosiaaliset tuet sekä terapiat. Aina niistä ei ole apua perheen tilanteeseen tai tilanne voi venyä kohtuuttoman pitkäksi perheelle, jolloin lapset voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle. Turvattomuutta ja muita kehitystä haittaavia asioita kokevat lapset oireilevat yksilöllisesti eri tavoin. Kiintymyssuhdeteo- rian ymmärtäminen on tärkeää lapsen kohtaaville aikuisille, jotta lapsi koh- dataan oikein. Sijaishuollossa turvallisten kiintymyssuhteiden syntyminen on haastavaa. Lapsen kokemukset ovat vaikuttaneet hänen stressijärjestelmäänsä vahingollisesti, ja korjaavien kokemusten syntyminen on hidasta. Sijaishuol- lossa lapsella on omahoitaja, joka on lapsen tukena ja turvana sekä huoleh- tii arjen asioista. Omahoitaja tietää lapsen historiasta, elämäntapahtumista ja tehdyistä tutkimuksista, jotta hän voi työskennellä lapsen kanssa ja luoda luotettavan suhteen. Omahoitaja kohtaa tunteiden ja reaktioiden ääripäät hy- västä huonoon, koska uuteen ihmissuhteeseen siirtyy rasitteita (pettymykset, hylkäämiset) aiemmista. Kun lapsi on valmis luottamaan omahoitajaan, tar- joutuu turvallisen ja vahvan kiintymyssuhteen muodostumiselle mahdolli- suus. On tärkeää, että kasvattajan ja lapsen välillä vallitsee luottamuksellinen suhde. Kasvattaja ylläpitää rajoja ja tarvittaessa asettaa niitä. Keskustelujen on tärkeää olla välillä myös ”rupattelua”, jolloin lapsella on mahdollisuus kertoa avoimemmin tunteistaan ja ajatuksistaan. Lapsen avautuessa löytyy mahdolli- suus havainnoida tarvetta sekä keinoja lapsen kehitystä tukeviin menetelmiin. (Sinkkonen 2020, 175, 177–178.)

Resilienssi

Resilienssitutkimus syntyi ja kehittyi, kun heräsi kysymys, miten jotkut lapset kykenevät vastoinkäymisistä huolimatta kehittymään normaalisti. Tutkimuksessa selvitettiin terveyttä ja selviytymistä edistäviä tekijöitä häiriöiden riskitekijöiden sijaan. Tehdyt tutkimukset osoittivat, että huonoissa oloissa kasvaneista lapsista osa selviytyy elämässään hyvin. Kielteiset ja stressaavat kokemukset sekä tapahtumat elämässä voivat kuitenkin aiheuttaa häiriöitä ja sairauksia. On tärkeää lisätä tietoa ja ymmärrystä ennaltaehkäisystä sekä resilienssin vahvistamisesta tutkimalla. Siten voidaan löytää häiriöitä aiheuttavat tekijät sekä häiriöiden syntymistä ja kehittymistä ehkäisevät tekijät. (Poijula 2022, 11–12.)

Viitekehystenä resilienssillä on positiivisten tavoitteiden muodostaminen. Resilienssin viitekehys on monitasoinen. Se sisältää malleja myönteisistä vaikutuksista sekä menetelmistä, mitkä ehkäisevät, edistävät ja suojaavat. Resilienssillä on monta sitä kuvaavaa sanaa. Se tarkoittaa muun muassa joustavuutta, pärjäävyyttä ja lannistumattomuutta. Resilienssiä kuvaa myös sopeutumis-, selviytymis-, muutos-, toipumis- ja palautumiskykyisyys. Yksilötasolla resilienssi tai sen puute ilmenee haasteellisissa elämäntapahtumissa tai elämänvaiheissa, jotka aiheuttavat stressiä ja vaativat sopeutumista. Resilienssi tarkoittaa kykyä sopeutua kokemuksiin tai tapahtumiin, jotka aiheuttavat stressiä, traumakokemuksia tai muutoin kielteisiä tunteita. (Poijula 2022, 12, 16–17, 19.)

Lasten ja nuorten resilienssitekijöitä eli kehitystä suojaavia tekijöitä ovat muun muassa sosiaalinen ja emotionaalinen terveys, läheinen suhde huoltajiin tai muihin aikuisiin, vanhemman resilienssi sekä vanhemmuustaidot, vanhempien ja perheen tuki sekä terveyttä ja kehitystä tukevat yhteisölliset ja sosiaaliset järjestelmät. Nämä tekijät auttavat lasta ja nuorta kehittämään omia henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka suojaavat häntä ja auttavat luomaan turvallisuutta hänen kohdattuaan kielteisiä kokemuksia. Nämä ominaisuudet, kuten periksiantamattomuus, sosiaaliset taidot ja ongelmanratkaisukyky vaikuttavat hänen resilienssiinsä auttaen lasta ja nuorta selviytymään haastavista tilanteista. Lapsen ja nuoren resilienssin lähteitä ovat tunne siitä, että on rakastettu, sisäinen vahvuus sekä hyvät sosiaaliset taidot. (Poijula 2022, 100–102.)

Ylisukupolvisuus

Ylisukupolvinen huono-osaisuus ei kosketa suoraan suurinta osaa ihmisistä. Se vaikuttaa lähinnä välillisesti kohdatessa ihmisiä tai ihmisryhmiä, jotka kärsivät ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 16.)

Hyvinvointi on yhteydessä elämän laatuun sekä mahdollisuuksiin toimia elinympäristössä. Ihmisen sisäinen toimintakyky vaikuttaa hyvinvointiin. Ihmisen toimintakyky ei ole pysyvä ominaisuus, vaan se vaihtelee yksilön elä-

mäntilanteen, tekemien valintojen sekä yhteiskunnallisten muutosten myötä. Toimintakyky kehittyy jatkuvasti, ja sen toteutuminen riippuu ihmisen elinympäristöstä, lähiyhteisöstä sekä yhteiskunnasta sekä niiden toimintaedellytyksistä. Yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet sekä ulkoiset tekijät ja niiden välinen suhde vaikuttavat toimintakyvyn kehittymiseen. Toimintakyvyn vajeisuus on myös huono-osaisuutta. (Saari ym. 2020, 59, 61.) Huono-osaisuutta ja lapsuutta tarkastellessa tiedetään, että lapsuuden elinoloilla on suuri merkitys lapsen kasvulle, kehitykselle ja hyvinvoinnille. Lapsinäkökulman esiintyminen, vastapainoksi aikuislähtöiselle tiedolle, on tärkeää, kun tarkastellaan lasten kokemuksia huono-osaisuudesta ja ylisukupolvisuudesta. Lapsi on itse oman elämänsä paras asiantuntija. YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lasten hyvinvointia edistävien elinolojen luominen on lasten perusoikeus ja lapsella on oikeus ilmaista oma mielipiteensä ja saada hyvinvointia edistävää tietoa. Lasten hyvinvointia tutkiessa korostuu lapsille tärkeät sosiaaliset suhteet, tärkeiden ihmisten hyvinvointi, turvallisuus, positiivinen minäkuva ja aktiivinen toimijuus. Nämä korostuvat eritoten, kun on kyse lapsista, jotka elävät epäsuotuisissa tilanteissa ja ovat lastensuojelun asiakkaita. (Toikka & Haanpää, 2020, 119–121, 124.) Voidaan selvästi todeta, kuinka merkityksellistä on huomioida lasten näkemys ja ajatukset heitä koskevissa asioissa.

Lapsia, jotka ovat sijoitettuina kodin ulkopuolelle, kuvataan usein yhteiskunnan heikossa asemassa oleviksi. Tämä kuvaus kohdentuu heihin siksi, että näiden lasten elämässä on jokin tekijä, joka on vaarantanut heidän hyvinvointinsa ja kehityksen siten, että kodin ulkopuolelle sijoittaminen on katsottu tarpeelliseksi lastensuojelun tukitoimeksi. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset voidaan nähdä haavoittuvassa asemassa oleviksi, koska he voivat kohdata myöhemmässä elämässä vastoinikäymisiä todennäköisemmin kuin lapset, jotka ovat kasvaneet lapsuutensa vanhempiensa kanssa. Haitalliset kokemukset sekä epävakaa lapsuudenolo huomioden, on ymmärrettävää, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämään voi liittyä vaikeuksia, jotka voivat olla pitkäaikaisia. (Kääriälä & Ristikari 2020, 225–226). Tähän voidaan nähdä vastaus vahvemman varhaisen tuen tarjoamisesta lapsille, nuorille ja perheille, joiden elämässä on haasteita. MES®-ohjelman merkitys ja vaikuttavuus haastavissakin tilanteissa oleville ja eläville voi olla käänteentekevä ja hyvinvointia lisäävä, kuten myöhemmin tässä artikkelissa tuodaan esille.

Ylisukupolvisuutta ja osallistujan omaa paikkaa sukupolvien ketjussa tuodaan MES®-ohjelmassa vahvasti näkyviin. Lähtökohtana on, että ryhmään osallistuja määrittelee itse mahdolliset tavoitteensa ja saa käytännön keinoja ja työvälineitä resilienssin vahvistamiseen.

Traumainformoitu työote

Me kaikki kohtaamme elämämme aikana erilaisia traumaattisia tilanteita. Kuitenkaan se, että kohtaamme traumaattisia tilanteita, ei tarkoita traumaatisoitumista. Ihmisillä on erilaisia keinoja ja voimavaroja kohdata, käsitellä ja selviytyä kriiseistä ja vaikeista tilanteista. Keinot ja voimavarat ovat yksilöllisiä ja aina ne eivät riitä. Vaikeat ja kestävämmät tapahtumat ihmisen elämäs-

sä voivat levitä laajalle ja kaventaa uskoa omiin mahdollisuuksiin, jolloin on helpompi joutua vastaaviin tilanteisiin uudelleen. Kaltoin kohtelun riski kasvaa haitallisten selviytymiskeinojen, kuten päihteidenkäytön ja muun itsetuhoisen käytöksen myötä. (Hipp 2023, 15.)

Traumatisoituminen voi johtua vaikeiden tilanteiden kohtaamisesta ja siihen voi liittyä hallitsemattomuutta ja avuttomuutta. Traumatisoituminen voi liittyä tilanteeseen, joka on ennakoimaton, kontrolloimaton tai epäoikeudenmukainen. Tilanteet, mitkä johtavat traumatisoitumiseen, ovat erilaisia. Läheisen menettäminen, vakava sairaus ja kaltoin kohtelu ovat esimerkkejä traumatisoivista tilanteista. Traumatisoituminen on tapahtunut menneessä, mutta vaikuttaa ihmisen nykyhetkessä monin tavoin. Se voi näkyä syömisen ja nukkumisen ongelmina, tunteiden ja mielialan säätelyn haasteina, päihteiden väärinkäyttämisenä, ahdistuksen tunteina, itsetuhoisina ajatuksina ja käytöksenä. Trauman kokeneella voi olla vaikeuksia kokea turvallisuuden tunnetta, vaikka nykyinen ympäristö olisikin turvallinen. (Hipp 2023, 16.)

Ryhmämuotoisen MES®-ohjelman on läpikäynyt avohuollon palveluissa yli 300 vanhempaa. Vanhemmat ovat osallistuneet ryhmiin erilaisista lähtökohdista, mutta ohjelmasta on ollut hyötyä suurimmalle osalle ohjelman aikana ja sen jälkeen. MES®-ryhmänohjaajien koulutuksessa tuodaan vahvasti esiin turvallisen ja tuomitsemattoman ilmapiirin luominen ja se, ettei ryhmänohjaaja itse arvioi eikä arvostele yhdenkään osallistujan haasteita ja tavoitteita. Eronen ja Ylinen (2019) esittävät tutkimuksensa keskeisimpinä tuloksina, että ohjelmasta on ollut hyötyä suurelle osaa vanhemmista ohjelman aikana ja sen jälkeen. Osallistumisen aikaisena hyötynä tuotiin esiin MES®-ohjelman tarjoama mahdollisuus määrittellä itse omia ongelmiaan turvallisessa ja tuomitsemattomassa ympäristössä sekä löytää erilaisia tapoja toimia. Vanhemmat hyöttyivät ryhmämuotoisesta MES® - ohjelmasta, jossa vertaisuus rakennettiin MES®-koulutetun ammattilaisen ohjaamassa hyvässä ja luottamuksellisessa suhteessa. Ohjaajien koulutusprosessia pidettiin tutkimuksessa erittäin onnistuneena. MES®-ohjelmassa käytettyjen menetelmien ja välineiden avulla vanhemmat saivat monipuolisen mahdollisuuden oman henkilökohtaisen elämänsä pohdiskeluun. Tutkimuksessa todettiin, ettei ohjelmassa ole turhia menetelmiä tai välineitä ja ohjelman rakenne toimiva.

MES®-ohjelma – mahdollisuus kohdata asiakas aidosti

Näiden artikkelissa aiemmin mainittuihin asioihin, resilienssiin, ylisukupolvisuuteen ja traumainformoituu työotteeseen peilaten MES®-ohjelman merkitys työmenetelmänä on arvokas.

Kuten mikä tahansa hyvä ja toimiva työmenetelmä asiakastyössä, myös MES®-ohjelma tarvitsee toimiakseen työntekijältä kykyä kohdata asiakas ”oman elämänsä asiantuntijana”. Työntekijä kohtaa ohjelman aikana asiakkaan hyvin henkilökohtaisella tasolla. Työskenneltäessä suhdeperustaisesti, on olennaista muistaa ja tiedostaa työskentelyn aikana, että asiakas on toimija ja määrittelee itse henkilökohtaiset tavoitteensa. Työntekijä ohjaa ja alustaa käsiteltäviä

aiheita, mutta ei määrittele toimintaa tai tavoitteita omasta näkökulmastaan. MES®-ohjelman riittävän pitkä prosessi mahdollistaa asiakkaalle tietyllä tavalla oikea-aikaisuuden. Ohjaaja tunnistaa usein asiakkaan todellisen haasteen ja tarpeen 3–4 tapaamisen perusteella, mutta hänen tulee odottaa, että asiakas itse oivaltaa mistä on kyse. Ohjaaja voi ohjata asiakasta pohtimaan juurisyytä, mutta hänen tulee odottaa, että asiakas on valmis tiedostamaan itse omat haavansa. MES®-ohjelman tarkoitus on kasvattaa asiakkaan itsetuntemusta ja lisätä hänen omaa elämänhallintansa tunnetta.

Yksi esimerkki onnistuneesta kokemuksesta MES®-ohjelman parissa on ollut työskentely vanhemman kanssa yksilötasolla. Tämän vanhemman lapset olivat sijoitettuina sijaishuollon yksikössä joitakin vuosia vanhemman mielen-terveyshaasteiden vuoksi. Ennen työskentelyn aloitusta vanhempi oli jo kuntoutunut siihen pisteeseen, että perheen jälleenyhdistäminen oli mahdollista mutta vaati vielä intensiivistä tukea. Tätä heille tarjottiin perhetyön muodossa. MES®-työskentely vanhemman kanssa aloitettiin lähes samantien huoltajalle sopivalla tahdilla. Kyseinen vanhempi oli hyvin sitoutunut ja motivoitunut työskentelyyn kuullessaan mistä MES®-ohjelmassa on kyse. Vanhemman omaa riittävyttä vahvistettiin MES®-karttojen kautta, esimerkiksi työstettiin sukupolvien ketjua ja vanhemman omaa paikkaa ketjussa. Lisäksi hälvennettiin vanhemman omaa pelkoa siitä, että lapset sijoitetaan uudelleen, jos esimerkiksi läksyt ovat tekemättä. Vanhemmalle tämä pelko oli todellinen, koska taustalla oli jo kokemus huostaanotosta. Työskentely kesti noin vuoden ajan ja sen aikana vanhemman kanssa käytiin läpi koko MES®-ohjelma (16 tunne-työskentelyn karttaa). Vanhemman kokemus omasta riittävydestä rakentui ja vahvistui työskentelyn myötä ja huostaanotto purettiin. Tämän vanhemman ja perheen kohdalla MES®-työskentely oli korjaava työmenetelmä. Vaikka taustalla oli asiakkuus sijaishuollossa, voidaan MES®-ohjelma nähdä tässä tapauksessa myös varhaisen tuen keinona, koska sen avulla ennaltaehkäistiin myöhemmin syntyviä haasteita. Työskentelyn myötä palautettiin vanhemman toimijuutta, vahvistettiin vanhemmuutta ja annettiin hänelle työkaluja, joiden avulla hän voi käsitellä tulevia arjen ja vanhemmuuden haasteita.

Lähteet

Eronen, Tuija & Ylinen, Tyyne 2019. MES®-ohjelman koetut hyödyt vanhempien kertomana. Tampereen yliopisto.

Kääriälä, Antti & Ristikari Tiina 2020. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten aikuisuuden asemat. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.). Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino, Tampere.

Linner Matikka, Johanna & Hipp, Tiia 2023. Traumainformoitu työote. Otavan Kirjapaino, Keuruu.

Haanpää, Leena & Toikka, Enna 2020. Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.). Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino, Tampere.

Pojjula, Soili 2022. Resilienssi. Muutosten kohtaamisen taito. Hansaprint Oy, Helsinki.

Saari, Juho, Eskelinen, Niko & Bjöklund, Liisa 2020. Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus Oy.

Sihlman, Jukka & Kivinen, Sami 2022. MES® Monimuotoisen elämän sankari. Neljä Astetta Oy.

Sinkkonen, Jari 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>. Viitattu 26.3.2023

Sinkkonen, Jari 2020. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Viitattu 27.4.2023

Perheiden palveluohjaus varhaisen tuen näkökulmasta

Johdanto

Palveluohjaus on ajankohtainen käsite uusien hyvinvointialueiden sekä perhekeskusten kehittämisen näkökulmista tarkasteltuna. Työskentelemme sosiaalialan eri sektoreilla ja olemme työelämässä huomanneet, kuinka selkeät palvelupolut sekä asiakaslähtöinen, perheiden ääntä kuunteleva palveluohjaus edesauttavat varhaisen tuen palveluiden tarjoamista oikea-aikaisesti. Samoja asioita perheet nostivat myös itse esille käynnissä olevan YAMK-kehittämistyön ja siihen liittyvän kyselytutkimuksen tulosten pohjalta. Tämä YAMK-kehittämistyö liittyy opinnäytetyöhön (Vesikukka 2023), joka käsittelee varhaisen tuen palveluita perheiden näkökulmasta. Palveluita kehitetään perheitä varten, joten heidän kuulemisensa varhaisen tuen lapsiperhepalveluista koettiin kehittämistyön kannalta merkitykselliseksi.

Perheiltä nousi YAMK-kehittämistyöhön (Vesikukka 2023) liittyneen kyselytutkimuksen pohjalta paljon kehittämisajatuksia lapsiperheiden palveluihin liittyen. Perheet toivoivat esimerkiksi perhepalveluita näkyvämmiksi, palvelupolkuja selkeämmiksi sekä ammattilaisen tukea palveluihin hakeutumisessa. Nämä teemat peilautuvat myös palveluohjaukseen. Palveluohjauksessa tavoitteena on perheen sujuva arki, jonka saavuttamisessa olennaista ovat jaettu asiantuntijuus, yhdenvertaisuus sekä palveluja ohjaava lainsäädäntö (Kosunen 2019).

Tämän artikkelin kautta avaamme mitä palveluohjaus tarkoittaa, millaista on hyvä palveluohjaus sekä mitä onnistuneella palveluohjauksella voidaan saavuttaa varhaisen tuen näkökulmasta. Keskitymme artikkelissa erityisesti asiakkaan toimijuuteen osana moniammatillista yhteistyötä ja onnistunutta palveluohjausta. Huomioimme myös, millaisia toimintaperiaatteita palveluohjauksessa tulee ottaa huomioon sekä millaisena palveluohjaus näyttäytyy hyvinvointialueilla. Lopuksi nostamme esiin käytännön esimerkin palveluohjauksesta *Yhdessä aika* -toimintamallin kautta.

Palveluohjaus käsitteenä

Palveluohjaus on yläkäsite, joka kattaa erilaiset palveluohjauksen työotteet, tukimuodot ja palvelut, asiakkaiden tarpeet sekä palvelujen tuottajat. Nämä yhdessä muodostavat palveluohjauksen kokonaisuuden. Palveluohjaus jakautuu kolmeen suuntaukseen, joita ovat neuvonta ja ohjaus, yksilökohtainen palveluohjaus sekä palveluohjauksellinen työote. Palveluohjauksen eri suuntauksia voidaan käyttää asiakkuuksien eri vaiheissa tai tuen tarpeen lisääntyessä. Yksilöllistä ohjausta ja tukea voidaan lisätä ohjausprosessin edetessä.

Esimerkiksi rinnalla kulkemista tarvitsevaa asiakasta voidaan parhaiten auttaa yksilökohtaisella palveluohjauksella. (Hänninen 2007, 14.) Asiakkaat, joilla on monia päällekkäisiä ongelmia hyötyvät palveluohjauksen tarjoamasta tuesta tarvitsemiensa palvelujen suunnittelemisessa, saavuttamisessa sekä koordinoimisessa (Raatikainen, Rahikka, Saarnio & Vepsä 2019, 123).

Palveluohjaus on kokonaisuus, jolla vahvistetaan asiakkaan elämänhallintaa tiedon ja tuen avulla varhaisessa vaiheessa. Palveluohjaaja vastaa yhdessä asiakkaan kanssa asiakkaan tarvetta vastaavien palveluiden löytämisestä, hankkimisesta sekä yhteensovittamisesta yhdessä laaditun suunnitelman mukaisesti. (Helminen 2015, 36.) Palveluohjauksessa nousee tärkeäksi työntekijän sekä asiakkaan tiivis yhteistyö ja hyvä vuorovaikutus, asiakkaan voimavarojen voimistaminen sekä palveluohjauksen tehtävä palvelujärjestelmän ja asiakkaan välissä (Kananaja, Lähtinen & Marjamäki 2017, 210).

Toimintaperiaatteet ohjaavat asiakkaan kuulluksi tulemistä

Nykyisessä sosiaalihuollon lainsäädännössä ovat neuvonta ja ohjaus saaneet aikaisempaa selkeämmin omat paikkansa. Palvelujärjestelmä on monipuolistunut ja henkilöstörakenne muuttunut siten, että se tukee palveluohjauksen käyttöä asiakastyössä. (Kananaja ym. 2017, 212.) Sosiaali- ja terveysalalla annettavasta palveluohjauksesta käytetään joissakin yhteyksissä käsitettä sosiaaliohjaus (Raatikainen ym. 2019, 123). Sosiaalihuoltolaissa on momentissa 14 määritelty, että sosiaaliohjauksen järjestäminen sosiaalipalveluna on hyvinvointialueiden vastuulla. Laki määrittelee sosiaaliohjauksen palvelujen kuuluvan niin yksilöille, perheille kuin yhteisöillekin. Tavoite sosiaaliohjauksella on osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen palvelun kohteille. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Lainsäädännössä kiinnitetään myös aikaisempaa enemmän huomiota saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Sosiaalipalvelut on toteutettava matalan kynnyksen periaatteella eli niin, että niihin on mahdollista hakeutua oma-aloitteisesti riittävän aikaisessa vaiheessa. Palveluja pyritään järjestämään eri hallinnonalojen peruspalvelujen yhteydessä, jos niitä pystytään tarjoamaan laadukkaasti ja jos järjestely edistää palvelujen yhteensovittamista. (Kananaja ym. 2017, 212).

Lastensuojelulaki, hallintolaki sekä sosiaalihuoltolaki määrittävät, että asiakkaita tulee kuulla ennen heitä koskevaa päätöksentekoa. Lait määrittelevät, että asiakkaan täytyy ymmärrettävästi saada tietoa tehtävästä päätöksestä. Täten myös lapsilla on oikeus lastensuojelulain nojalla kuulla heitä koskevia tietoja heidän ikätasoonsa sopivalla tavalla. Asiakkaan kuuleminen täytyy järjestää siten, että hän saa ilmaista kantaansa ja kertoa tietojaan suhteessa käsiteltävään asiaan päätöstä tehtäessä. Myös lapsen toiveista on lakiin kirjattu: toiveet täytyy sosiaalityössä ottaa huomioon. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 30§; hallintolaki 434/2003, 34§; lastensuojelulaki 417/2007, 20§.)

Palveluohjaajan on ymmärrettävä paikalliset, valtiolliset, lainopilliset ja muut toimintatavat ja käytänteet, jotta on mahdollista opastaa asiakkaita järjestelmässä. Usein asiakkaat eivät tunne järjestelmän toimintatapoja juuri lainkaan

ja siksi palveluohjauksen tulee olla oikea-aikaisesti tukemassa joka hetkessä. Palveluohjaajan on osattava myös varmistaa, että päätöksentekijät ja muut aktiiviset toimijat antavat asiakkaille kaiken tarvittavan tiedon läpi prosessin. (National Service Coordination Leadership Institute Group, 2020, 7–8.)

Asiakas palveluohjauksen tavoitteiden määrittelijänä

Palveluohjauksen tavoitteena on lisätä asiakkaan osallisuutta yhteiskunnassa ja tukea asiakkaan hyvinvointia, elämänhallintaa, toimintakykyä sekä itsestä arjessa selviämistä. Ohjaus voidaan räätälöidä asiakkaan tarpeita vastaavaksi, tarvittaessa yhteistyössä asiakkaan läheisten ja verkostojen kanssa. Palveluohjauksessa esiin tulleista epäkohdista ja puutteista tulee raportoida, jotta palveluita voidaan kehittää asiakasryhmien tarpeita vastaaviksi. (Helminen 2020, 222.)

Yksi palveluohjauksen tärkeimpiä tavoitteita on asiakkaan oman sosiaalisen tukiverkoston vahvistaminen suhteessa viralliseen tukiverkostoon. Tämä tarkoittaa sitä, että palveluohjaajan tulisi ymmärtää asiakkaan oma elämämaailma samalla peilaten sitä viranomaisten ja palveluidentuottajien systeemimaailmaan. Viranomaisten systeemimaailma toimii asiantuntijuuden, hakemusten, päätösten, sektorivastuiden sekä toimeenpanon logiikalla, kun taas elämämaailmalle tyypillistä ovat tunteet, yhteisyys, kokonaisvaltaisuus sekä vastavuoroinen tuki. Palveluohjaajan työn voidaankin kuvastaa olevan systeemimaailman sekä elämämaailman välissä. Palveluohjauksen tulee vastata asiakkaan henkilökohtaisia tavoitteita, niin että palvelut sekä asiakkaan toiveet kohtaisivat mahdollisimman hyvin. (Suominen & Tuominen 2007, 22.)

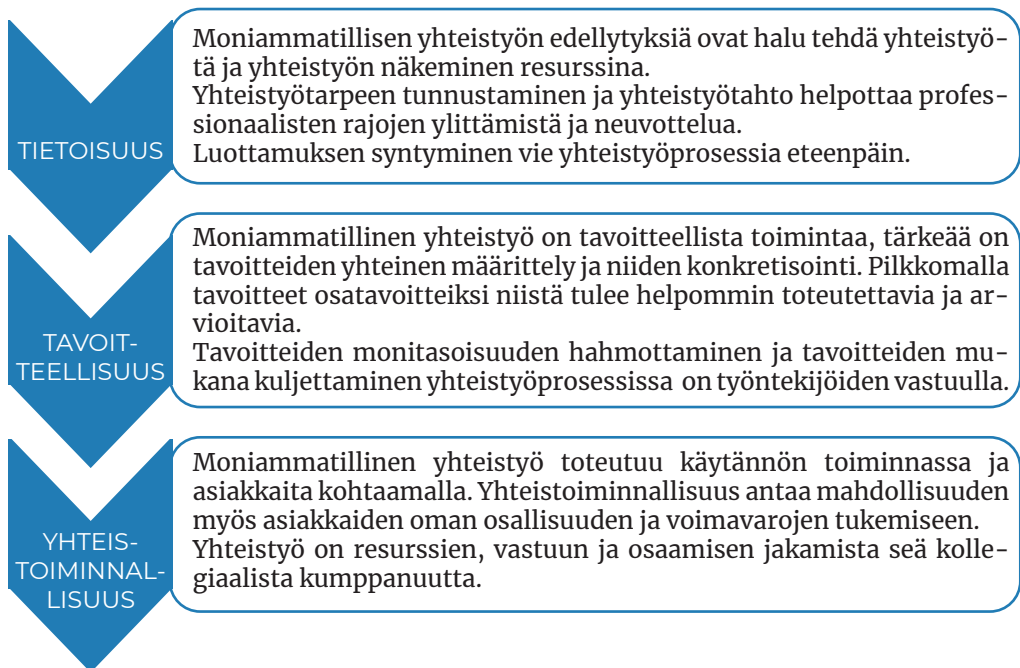
Moniammatillinen työskentely asiakkaan tukena

Tässä luvussa tarkastelemme palveluohjausta, jossa asiakas hyötyy moniammatillisesta tuesta ja ohjauksesta. Moniammatillisuus on dynaaminen ja jatkuvasti muuttuva käsite, jonka merkitys muovaantuu niin organisaatiotasojen kuin yksittäisten työryhmien vuorovaikutustilanteissa. Tämän vuoksi käsitteestä muodostetaan yksilöllisiä tulkintoja sen mukaan, mitä se merkitsee eri professioiden edustajille. (Pärnä 2012, 48.) Tässä artikkelissa käsitämme moniammatillisuuden tarkoittavan eri ammattilaisten työskentelynä asiakkaan tilanteen hyväksi. Palveluohjaus voi olla erilaiset verkostot huomioivaa yksilötyöskentelyä, jotta asiakkaan kanssa asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Koemme, että palveluohjaus saavuttaa täyden potentiaalinsa, kun siinä hyödynnetään yksilötyöskentelyn lisäksi moniammatillista tiimityötä.

Palveluohjauksessa tarvitaan monenlaista ammattitaitoa, jolla pyritään helpottamaan eri ammattilaisten palveluiden ja tuen oikea-aikaisuutta, täsmällisyyttä ja tarpeellisuutta asiakkaille. Palveluohjaaja kokoaa moniammatillisen tiimin ja hyödyntää tiiminjohtajan taitojaan, auttaa asiakkaiden tarpeiden selvittämisessä asiakkaiden etuja silmällä pitäen sekä tukee yhteistyön sujuvuutta. Palveluohjauksessa on tärkeää pitää asiakkaiden puolia ja opettaa asiakkaita

puhumaan myös omasta puolestaan. (National Service Coordination Leadership Institute Group, 2020, 7–8.)

Palveluohjaus on verkostotyötä, jossa eri ammattiryhmien tiedot ja taidot sovitetaan moniammatillisesti yhteen. Moniammatillisessa yhteistyössä yhteiset tavoitteet sekä luottamus luovat perustan eri tahojen yhteiselle työskentelylle. Moniammatillisen yhteistyön keskeisimpiä elementtejä ovat tavoitteellisuus, tietoisuus sekä yhteistoiminnallisuus, joita avataan alla olevan kuvion pohjalta. (Pärnä 2012, 50.)

KUVA 1. Moniammatillisuuden elementit (Pärnä 2012, 50).

Verkostotyöllä on hyvinvointialueella tärkeä rooli. Hyvinvointialueen vastuulla on koota lapsen haasteiden ympärille moniammatillinen asiantuntemus, jotta päättävällä taholla on tarpeeksi ymmärrystä tehdä päätöksiä. Lapsen asioita hoidettaessa on otettava käyttöön asiantuntemus lapsen oikeudellisista ja terveydenhuollollisista asioista sekä asiantuntemus lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä mahdollisista muista asioista, joiden avulla työskentelyn tuloksista saadaan lapsen edun mukaisia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 14§) Perhe- ja kasvatuseuvontaa tarjotaan myös sosiaalipalveluna, jossa keskiössä on lapsen kasvu ja kehitys, ihmissuhteet sekä sosiaaliset- ja perhe-elämän taidot. Näiden tukemista toteutetaan moniammatillisella työryhmällä, joka parhaalla mahdollisella tavalla tukee asiakkaan etua. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 26§.)

Moniammatillinen yhteistyö vaatii eri toimijoiden yhteisen ymmärryksen luomista sekä vanhoista toimintavoista luopumista, mikä antaa tilaa uusien toimintatapojen omaksumiselle. Moniammatillinen yhteistyö on myös yhteinen

oppimisprosessi, joka koostuu yhteisistä tavoitteista, seurannasta ja arvioinnista. Asiakkaan etu on aina työskentelyn keskiössä. Yhdessä työskenteleminen vahvistaa osallisuuden kulttuuria. (Helminen 2017, 27.) Tulevaisuudessa toimijoiden tiiviimpi ja asiakaslähtöisempi yhteistyö mahdollistaa organisaattiorajoja ylittävien palvelukokonaisuuksien kehittämisen. Esimerkiksi perhekeskusmallissa keskitetään palvelut saman katon alle ja näin perheet saavat tarvitsemansa palvelut yhdestä paikasta. (Klen & Marttila-Ojala 2017, 90.) Sosiaali- ja terveysalalla moniammatillisen työskentelyn haasteiksi saattaa muodostua eri toimijoiden roolien ja vastuiden jakaminen, koulutuksen puute sekä yhteisen tiedon muodostamisen välineiden, kuten potilastietojärjestelmien yhteensopimattomuus. Onnistuakseen moniammatillinen työskentely vaatii eri asiantuntijoiden osaamisen yhteensovittamista ja jaetun asiantuntijuuden muodostamista. Tutkimuksen mukaan asiakkaan saaman hyödyn lisäksi moniammatillinen työote lisää työntekijöiden työhyvinvointia ja kokemusta työn merkityksellisyydestä. (Isoherranen 2012, 150, 155, 163.)

Laadukas palveluohjaus mahdollistaa varhaisen tukemisen

Asiakaslähtöisessä palveluohjauksessa asiakas on itse toimijana mukana etsimässä oikea-aikaisia ratkaisuja elämäntilanteeseensa. Palveluohjauksen keinoin voidaan lisätä asiakkaan voimavaroja ja tukea hänen toimijuuttaan sekä auttaa häntä suuntaamaan ajatuksiaan tulevaisuuteen. (Raatikainen ym. 2019, 123.) Asiakkaan tarpeiden tukemiseksi laki painottaa asiakkuutta arvioitaessa tuen oikea-aikaisuutta, oikeanlaisuutta sekä riittävyttä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4§).

Laadukas palveluohjaus takaa asiakkaalle kokemuksen hyväksytyksi sekä kuulluksi tulemisesta. Laadukkaiden ja tehokkaiden palveluiden kehittämisen sekä toteutumisen perustana on asiakaslähtöisesti toteutettu palveluohjaus, jota tarjoavat riittävät tiedot ja taidot omaavat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. (Ristolainen, Roivas, Mustonen & Hujala 2020, 261–262.) Palveluohjauksella on merkittävä rooli varhaisen tuen menetelmänä, jolla pyritään ennaltaehkäisemään ongelmia ja löytämään ratkaisu- ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmat kasaantuvat tai pitkittyvät (Hänninen 2007, 12). Tätä tukee laissa painotettava rakenteellisuuteen pyrkivä sosiaalityö sosiaalisten haasteiden korjaamiseksi sekä ennaltaehkäisemiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7§).

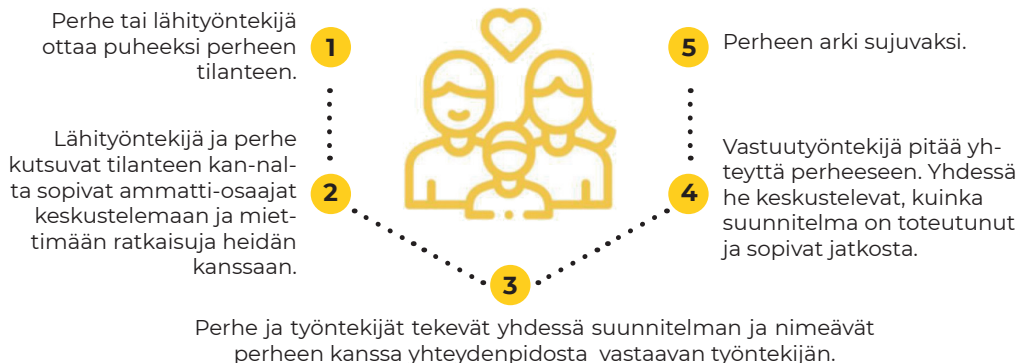
Alasuutari, Lammi-Taskula, Riikonen ja Kannel (2022, 71–72) toteavat, että laadukas palveluohjaus vaatii kattavaa asiantuntemusta palvelujärjestelmästä. Lasten ja perheiden näkökulmasta on tärkeää, että palveluohjaajilla on kykyä ja ammattitaitoa käsitellä perheitä koskevia kysymyksiä. Lisäksi perheille suunnatun palveluohjauksen tulee huomioida lapsen kasvu ja kehitys sekä tukea huoltajia. Onnistuneessa ohjausprosessissa huoltajat saavat tarvitsemaansa tukea, esimerkiksi tietoa varhaiskasvatuksen käytännöistä ja rakenteista tai järjestöistä, jotka tarjoavat palveluita perheille. Palveluohjausta tulee olla saatavilla myös muilla kuin kotimaisilla kielillä, jotta palveluohjaus on kaikkien saavutettavissa.

Palveluohjaus on yksi keskeisimmistä tavoitteista Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelmaan (2020–2023) liittyen. Ohjelman tavoitteina ovat palveluiden yhdenvertaisuuden, oikea-aikaisuuden sekä jatkuvuuden takaaminen. Myös esimerkiksi palveluiden yhteentoimivuus, monialaisuus sekä ennaltaehkäisevän työn korostaminen nousevat tavoitteiksi. Hyvinvointialueet pyrkivät vastaamaan näihin tavoitteisiin palveluita kehittämällä yhteistyössä järjestöjen kanssa sekä keskittymällä asiakas- ja palveluohjauksen laatuun. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 16–18.) Ohjauksen ja neuvonnan tarpeet vaihtelevat sosiaalihuollon eri alueilla. Yhteisenä tekijänä on kuitenkin se, että useita eri toimintoja sisältävässä prosessissa sekä palvelujen laajassa kentässä ohjauksen ja neuvonnan vastuuhenkilön tarve korostuu. Vastuuhenkilö ylläpitää prosessin eheyttä ja tukee työskentelyn jatkuvuutta. (Kananaja ym. 2017, 212.)

Ihannetilanne olisi, että hyvinvointialueilla työskentelisi tarpeeksi palveluohjaajia, joilla olisi kokonaiskuva esimerkiksi perheille tarjolla olevista palveluista ja jotka toimisivat koollekutsujana sekä yhteyshenkilönä eri tahojen välillä, jotka liittyvät perheen tilanteeseen. Palveluohjauksellista työtä voivat käyttää kaikki sosiaali- ja terveysalan työntekijät. Tästä esimerkkinä on Pohjois-Savon Hyvinvointialueella käytössä oleva *Yhdessä aika* -toimintamalli, jossa korostuu varhainen tuki moniammatillisesti perhettä kuunnellen. Tässä toimintamallissa työntekijä, jolla herää huoli perheen tilanteesta, ottaa asian puheeksi perheen kanssa ja kutsuu heidän suostumuksellansa moniammatillisen tiimin koolle pohtimaan ratkaisuja tilanteeseen yhdessä perheen kanssa. Tämän jälkeen laaditaan suunnitelma, jonka mukaan edetään sekä nimeetään yhteydenpidosta vastaava työntekijä. Vastuutyöntekijä on yhteydessä perheeseen sekä käy keskustelua siitä, miten laadittu suunnitelma on toteutunut. Tavoitteena on havaita perheen arjen haasteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, perheen ääntä kuunnellen, ennen kuin ongelmat eskaloituvat. (Pohjois-Savon Hyvinvointialue 2022.)

Yhdessä aika on tarkoitettu perheen tueksi hyvin varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on pysähtyä pohtimaan moniammatillisesti perheen kanssa yhdessä, että millä keinolla perheen tilannetta voisi helpottaa. Joskus helpotusta tuo jo toisten kanssa yhdessä pohtiminen, joskus tueksi voidaan tarvita jotain palveluita.

Suunnitelma tehdään yhdessä.

KUVA 2. Yhdessä aika- toimintamalli (Pohjois-Savon Hyvinvointialue, 2022)

Pohdinta

Palveluohjaus on kokonaisuus, minkä avulla asiakas löytää tarvitsemansa palvelut yhteistyössä työntekijän kanssa. Yhteiskunnassamme on tarjolla monenlaisia palveluita, joilla pyritään vastaamaan erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tarpeisiin. Tässä artikkelissa pohdimme palveluohjausta käsitteenä, sitä ohjaavien lakien ja käytäntöjen kautta, erityisesti perheiden näkökulmasta. Laadukas palveluohjaus vaatii moniammatillista työtettä sekä työntekijöitä, joilla on riittävät tiedot ja taidot palveluohjauksen tarjoamiseen sekä mahdollisuus päivittää osaamistaan.

Onnistuakseen palveluohjausprosessiin vaaditaan työntekijän ja asiakkaan välistä luottamuksellista suhdetta sekä yhteinen käsitys siitä, minkälaista tukea asiakas tarvitsee. Perheiden kanssa työskenneltäessä tulee näkökulman olla systeeminen ja ottaa huomioon tarjottavien palveluiden vaikutus kaikkiin perheenjäseniin. Palveluiden oikea-aikainen saatavuus ja matala kynnykset helpottavat perheiden pääsyä palveluiden piiriin. Palveluohjauksen merkitys varhaisena tukena korostuu perheiden kanssa työskenneltäessä. Riittävän aikaisessa vaiheessa saatu tuki ehkäisee ongelmien kasaantumista ja edistää perheen kaikkien jäsenten hyvinvointia. Perheen saama tuki saattaa lasten näkökulmasta hyödyttää heitä pitkälle tulevaisuuteen ja lisätä elämänhallinnan keinoja aikuisenakin. Tarkastelemiemme lakien (hallintolaki, lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki) henki soveltuu kuitenkin hyvin varhaisen tuen mallien käyttöön, sillä laeissa asiakkaan ja ammattilaisen vastavuoroinen kommunikointi on useassa kohdassa esillä ja antaa mahdollisuuden asiakaslähtöiseen työskentelyyn

Esittelimme tässä artikkelissa *Yhdessä aika* -toimintamallin. Siinä prosessia ohjaa lähityöntekijä, joka kulkee perheen rinnalla koko prosessin ajan. Luottamuksellinen suhde ja tuttu työntekijä, joka tuntee perheen tilanteen, edistävät asiakasperheen osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa heidän tarvitsemiin palveluihin. Lähityöntekijä myös pitää yhteyttä perheeseen prosessin aikana, minkä ajattelemme sitouttavan perhettä palveluihin ja vähentävän tilanteita, joissa asiakkuus katkeaa. Tutulle ja luotettavalle työntekijälle on helppo kertoa, jos kokee tarvitsevansa muutosta johonkin palveluun tai suunnitelmaan palveluista. Asiakasperheen elämäntilanne saattaa muuttua prosessin aikana, jolloin suunnitelmaa voidaan yhdessä tarkistaa ja päivittää. Jäimme kuitenkin pohtimaan tämän hetken työntekijä haasteita sosiaalialalla: työntekijät vaihtuvat paljon, heistä on pulaa ja käytetään paljon sijaisia. Mielenkiintoista olisi kuulla, kuinka nämä haasteet on otettu huomioon tätä toimintamallia käytettäessä.

Alussa mainitsemamme YAMK-kehittämistyön (Vesikukka 2023) pohjalta perheiltä nousi toiveita selkeämmistä palvelupoluista, palveluiden näkyvyyden lisäämisestä sekä ammattilaisen tuesta palveluihin hakeutumisessa. Toivottavasti hyvinvointialueille kehitettyjen perhekeskusmallien kautta voidaan vastata ainakin siihen, että palvelupolut olisivat selkeämmät, kun sosiaali- ja terveystalvet sekä seurakunnan ja järjestöjen tarjoama tuki sovitetaan verkostomaisesti yhteen. Monet palvelut keskitetään myös suuremmissa kau-

pungeissa perhekeskuksiin, joista palvelut löytyvät saman katon alta. Tässä haasteeksi saattaa kuitenkin nousta välimatkat, sillä monet perhekeskukset sijaitsevat isoimmissa kaupungeissa, joten haja-asutusalueiden asukkailla palveluiden piiriin on pidempi matka. Tällaisiin välimatkojen tuomiin lisähaasteisiin sekä palveluohjauksen saavutettavuuteen voitaisiin vastata esimerkiksi digitaalisten ratkaisujen kautta. Digitaaliset ratkaisut kuten sähköinen perhekeskus sekä neuvontaa sisältävät Internet-sivut toimivat jo itse palveluohjauksellisina ja madaltavat perheiden kynnystä hakea tukea tilanteeseensa. Hyvinvointialueiden myötä palveluita kehitetään vastaamaan yhä isomman asiakasmäärän tarvetta. Palveluiden kehittämissä päättäjien tulisi muistaa myös asiakkaiden osallisuus ja äänen kuuleminen, jotta palvelut vastaisivat mahdollisimman hyvin asiakkaiden tarpeita. Palvelutarjonnalla on vaikutusta myös siihen, että palveluohjausta sekä varhaista tukea pystyttäisiin tarjoamaan oikea-aikaisesti ja onnistuneesti.

Lähteet

Alasuutari, Maarit, Lammi-Taskula, Johanna, Riikonen, Anni & Kannel, Lassi 2022. Lastenneuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö ja palveluohjaus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:27. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163937/VNTEAS_2022_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 16.3.2023.

Hallintolaki 434/2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030434>. Viitattu 28.3.2023.

Helminen, Jari 2020. Sosiaaliohjaus sosiaalialan eri toimintaympäristöissä. Teoksessa Helminen, Jari. Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä. 1. painos. E-kirja. Edita Publishing Oy. Viitattu 18.3.2023.

Helminen, Jari 2017. Yhdessä tekeminen monialaisuuden ja moniammatillisuuden syventäjänä. Teoksessa Helminen, Jari (toim.). Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Edita Publishing: Helsinki.

Helminen, Pirjo 2015. Sosiaaliohjaus. Teoksessa Näkki, Pirjo & Sayed, Terttu. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Edita: Helsinki.

Hänninen, Kaija 2007. Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakesin raportteja 20/2007. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75697/R20-2007-VERKKO.pdf?sequence=1> Viitattu 16.3.2023.

Isoherranen, Kaarina 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Aka-teeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 29.4.2023.

Kananoja, Aulikki, Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo 2017. Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma oy: Helsinki.

Klen, Inga & Marttila-Ojala, Marjaana 2017. Lastenneuvola ja varhaiskasvatus yhteistyössä sateen-kaariperheiden tukena. Teoksessa Helminen, Jari (toim.). Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Edita Publishing: Helsinki.

Kosunen, Sirkka 2019. Perheiden palveluohjaus on POP. Kohtaava ja monimuotoinen palveluohjaus. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.

Lastensuojelulaki 2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 15.3.2023.

Pohjois-Savon Hyvinvointialue 2022. Yhdessä aika ja Lapset puheeksi- menetelmä - Yhdessä vai erikseen? POSOTE20 Tulevaisuuden sote-keskus-hankkeen blogi. 14.9.2022. <https://www.posote20.fi/blogi/yhdessa-aika-ja-lapset-puheeksi-menetelma-yhdessa-vai-erikseen.html>. Viitattu 1.4.2023.

Pärnä, Katariina 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Yliopistollinen väitöskirja. Turun Yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/77506>. Viitattu 19.3.2023.

Raatikainen, Eija, Rahikka, Anne, Saarnio, Tuula & Vepsä, Päivi 2020. Ammattina sosionomi. SOTE-asiantuntija. E-kirja. Sanoma Pro: Helsinki. Viitattu 18.3.2023.

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. <https://finlex.fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Viitattu 28.3.2023.

Ristolainen, Hanna, Roivas, Päivi, Mustonen, Erja, & Hujala, Anneli. 2020. Asiakslähtöinen palveluohjaus. Teoksessa Anneli Hujala & Helena Taskinen (toim.) Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press, 241–266. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-022-9>. Viitattu 16.3.2023.

Sosiaali – ja terveysministeriö 2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:27. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/643bd84a-d4e0-4831-bb7b-19990fdb5c5f/6fa0961e-d7d1-4d61-adf5-c85ac08354cb/JULKAI-SU_20220721094208.PDF. Viitattu 19.4.2023.

Suominen, Sauli & Tuominen, Merja 2007. Palveluohjaus. Portti itsenäiseen elämään. 1. painos. Profa-mi Oy.

Vesikukka, Susanna 2023. Varhaisen tuen edistäminen Orimattilan lapsiperheille. Opinnäytetyö (valmistuu kesällä 2023). Sosionomin (ylempi AMK) tutkinto-ohjelma, varhaisen tuen asiantuntija. Savonia ammattikorkeakoulu.

Workgroup on Recommended Knowledge and Skills for Service Coordinators (RKSSC), National Service Coordination Leadership Institute Group 2020. Knowledge and Skills for Service Coordinators. Retrieved from <https://tinyurl.com/KSSC-8-12-20Final> viitattu 7.4.2023.

Sijaishuollosta kohti aikuisuutta – voiko sijaishuolto olla varhaista tukea?

“Lastensuojelun sijaishuolto ja varhainen tuki”, näiden kahden määritelmän yhdistäminen on ollut keskustelussa varhaisen tuen asiantuntijuutta opiskellessa useassa eri yhteydessä. Artikkelissani nostan esiin muutamia näkökulmia sijaishuollosta ja sieltä itsenäistymisestä. Voiko sijaishuolto olla varhaista tukea? Ja millaista tukea sijaishuolto silloin tarjoaisi, mihin se kiinnittäisi huomiota? Vaikka lastensuojelun painopistettä on siirretty varhaiseen tukeen, on sijaishuoltopaikkojen tarve kasvanut vuosi vuodelta. Tämä tarkoittaa, että yhä useamman lapsen ja nuoren arki on sijaishuoltoyksikössä ja yhä useampi nuori myös itsenäistyy sijaishuoltopaikasta omaan aikuiseen elämään. Voisiko katse ollakin tulevaisuudessa, jolloin sijaishuolto olisikin varhaista tukea hyvään aikuisuuteen?

Aluksi hieman lukuja sijaishuollosta

Miltä lastensuojelun sijaishuolto näyttää tilastojen valossa? THL:n tilastojen mukaan vuonna 2021 Suomessa oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna melkein 18 000 lasta. Eniten sijoitettuna oli yli 16-vuotiaita. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on noussut tasaisesti vuosikymmenten aikana. Näistä kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista vajaa puolet (47 %) oli laitoshoidossa, 42 % perhehoidossa, 6 % ammatillisessa perhehoidossa ja loput muussa hoidossa. Lastensuojelun kustannukset vuonna 2020 olivat 1,2 miljardia. Tästä summasta 53 % kohdistui sijaishuoltoon: 574 milj. laitoksiin, 222 milj. perhehoitoon ja 95 milj. ammatilliseen perhehoitoon. (THL 2022, 3–24.) Sijaishuollon tarve on siis kasvanut, samoin kuin kustannukset. Koska laadukas sijaishuolto on kallista, toivoisi sen olevan myös vaikuttavaa. Mutta mitä on laadukas lastensuojelun sijaishuolto, ja mitkä voisivat olla sen vaikutukset nuoren myöhemmissä elämänvaiheissa, omassa aikuisuudessa?

Laadukas sijaishuolto, mitä se on vai onko sitä?

Vaikka lastensuojelun sijaishuollon laatu on ollut keskustelussa jo kauan, yhteinen määritelmä laadulle puuttui. Sijaishuollon laadulle saatiin määritelmä 2019, kun laatukriteerit julkaistiin osana lastensuojelun laatusuosituksia. Laadukas sijaishuolto on määritelty niin perhehoidon, ammatillisen perhekotien kuin lastensuojelulaitosten näkökulmasta. Laatukriteerien keskiössä on lapsinäkökulma. Laatukriteereissä on huomioitu sijaishuolto kokonaisvaltaisesti, niin sinne saapumisesta itsenäistymiseen saakka. Kriteeristö korostaa lapsen oikeuksia ja osallisuutta. (STM 2019, 38, 62–73.) Laatukriteeristöä tarkastellessa voidaan todeta sen toteutuessaan luovan lapselle hyvät edellytykset kasvulle ja kehitykselle ja luovan pohjaa itsenäistymiselle ja mahdollisuuksia hyvään aikuisuuteen. Kriteeristö huomioi mm. lapsen yksilölliset tarpeet, oi-

keudet, turvallisen kasvun, mahdollisuuden vaikuttaa, koulutuksen, kuntoutuksen, erityispalvelut ja turvallisen siirtymän itsenäiseen elämään. Miten laatu näkyy käytännössä? Mitä pitäisi tehdä toisin, kun tutkimukset osoittavat kuitenkin, että iso osa nuorista kokee, ettei heillä ollut omaan elämään tarvittavia taitoja eikä tukiverkkoa itsenäistymisvaiheessa.

Lastensuojelu keskusliitto (2020) toteaa lausunnossaan, ettei lapsen oikeus turvalliseen sijaishuoltoon toteudu lain asettamalla tavalla. Laadukkaan sijaishuollon varmistamiseksi tulisi kiinnittää kansallista huomiota niin lapsen oikeuksia tunnistavan toimintakulttuurin kehittämiseen, että sijaishuoltopaikkojen ohjaukseen ja valvontaan. Erityisesti olisi kehitettävä ennakkollista ohjausta ja valvontaa, eikä keskittyä osoittamaan vain epäkohtia. Lisäksi työntekijöiden osaamista tulisi vahvistaa. (Lskl 2020.) Voisiko lastensuojelun keskusliiton lausunnosta päätellä, etteivät laatuksiteerit ole siirtyneet käytännön lastensuojelun sijaishuoltoon? Sijaishuollon kehittäminen vaatisi siis toimintakulttuurin muutosta, joka taas vaatisi muutosta asenteisiin. Vaikka sijaishuolto on äärimmäinen lastensuojelun keino, voisiko asenne muuttua ongelmakeskeisyydestä mahdollisuudeksi? Tällöin avautuisi ikkuna tarkastella sijaishuoltoa näkökulmasta, jossa se saattaa olla ensimmäinen todellinen mahdollisuus tukea nuorta kohti hyvää aikuisuutta.

Sijaishuollosta eväät kohti itsenäisyyttä

THL:n tutkimus kertoo, että suurin osa sijoitetuista lapsista voi hyvin. Valtaosalle lapsista on löytynyt heidän tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka, jossa eletään ihan tavallista arkea. (Eriksson & Korhonen 2022, 103.) Lapsen tarpeita vastaava sijaishuoltopaikka ja tavallinen arki luo turvallisuuden tunnetta ja tuottaa niitä taitoja, joille hyvä elämä rakentuu myöhemmässä itsenäisen elämän vaiheessa. THL:n (2022) tutkimus nostaa esiin myös vakavia huolenaiheita etenkin teini-ikäisten kohdalla. Tällaisia ovat esimerkiksi niin työntekijöiden kuin sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuus ja sijaishuoltopaikkojen epäkohdat ja puutteet. Lisäksi lasten keskinäinen häirintä ja väkivalta olivat hälyttävän yleisiä. (Eriksson & Korhonen 2022, 103–104.)

Lain mukaan jokaisella lapsella on oikeus sellaiseen sijaishuoltopaikkaan, joka vastaa hänen tarpeitaan. Edellä mainittu THL:n tutkimus osoittaa, että usein näin onkin, mutta niin mediassa, kuin tutkimuksissa on noussut esiin se, että itsenäistyvällä nuorella voi olla ollut sijoituksen aikana useita eri sijaishuoltopaikkoja. Tutkimuksissa nousee esille niin sijaishuoltopaikkojen muutokset ja palvelujärjestelmän vaikutus sekä nuorten sosiaalisiin suhteisiin, että itsenäistymiskokemuksiin. Muutokset vaikuttavat erityisen negatiivisesti luottamukseen ja pysyvyyden tunteeseen. Lisäksi esiin nousee nuorten kokemus sijaishuollossa kasvamisen aiheuttamasta erilaisuuden ja ulkopuolisuuden tunteesta. Sijaishuollossa elämisen koetaan myös vaikeuttavan mm. joukkoon kuulumisen tunnetta koulussa ja työpaikalla, sekä leimaavan elämäänsä ylipäätään. Tämän vuoksi, nuoret saattavat jättää kertomatta taustoistaan. (Törönen & Munn-Giddings 2018, 155; Groop 2021, 256.)

Törrönen ja Munn-Giddings (2018, 156) mukaan, jotta sijaishuolto tukisi nuorten emotionaalista kiintymistä, tulisi heidän saada sijaishuollon aikana tukea sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen, sekä edellytyksiä niin opiskeluun kuin työllistymiseen, mutta myös muuhun, kuten vapaa-ajan toimintaan. Huolestuttavaa kuitenkin on, että osa sijaishuollosta itsenäistyvistä nuorista eivät ole emotionaalisesti kiinnittyneitä kehenkään tai mihinkään. Aina sijaishuolto ei pysty turvaamaan nuorten sosiaalisia suhteita eikä niiden jatkuvuutta, vaan pahimmillaan sijaishuolto voi vahvistaa niin kuulumattomuuden, kuin osattomuuden tunnetta.

Pysyvyydestä ja turvallisista, merkityksellisistä ihmissuhteista löytyy tutkimuksia jo vuosikymmenten takaa. Kuitenkin niin sijaishuollon laatuksiteerit, kuin uusimmatkin tutkimukset nostavat edelleen esiin niiden merkityksen huomioimisen. Varsinaisia seurantatutkimuksia huostassa olleiden nuoren elämästä on Suomessa toteutettu vähän, mutta suuntaa antanee Heinon ja Johnsonin (2010) tutkimus, jonka mukaan sijaishuollon asiakkaista parhaiten yhteiskuntaan kiinnittyivät perhehoitoon lapsina sijoitetut. Toisessa ääripäässä olivat laitoksiin teininä sijoitetut, josta aikuisina vailla ammattitutkintoa oli noin 80 %. (Heino & Johnson 2010, 287.) Riski syrjäytymiselle näyttäisi olevan siis suurin nuorilla laitoksiin sijoitetuilla. Perhehoidolla ja laitoksilla on kuitenkin suuri ero. Haastavasti oireileva nuori tarvitsee vankempaa kasvuympäristöä kuin kotikasvatuksen keinoin tapahtuva perhehoito, kun taas perhehoito pystyy paremmin vastaamaan pysyviin ihmissuhteisiin, jotka usein säilyvät sijaishuollon päätyttyäkin.

Toisaalta voisi todeta, että vaikka sijaishuollosta itsenäistyvä nuori olisi saanut hyvät eväät omaan elämään, on omilleen muutto, itsenäistyminen, aina kriisi nuorelle. Törrönen ja Munn-Giddings (2018, 155–156) toteavatkin, että jokaisella nuorella tulisi olla mahdollisuus itsenäistyä vaiheittain. Muutto omilleen sijaishuollosta tulisi tapahtua vasta sitten, kun nuori on siihen valmis tai hän on saanut opinnot sopivaan vaiheeseen. Lisäksi nuorten tulisi voida säilyttää yhteys sijaishuoltopaikan ihmisiin sekä saada vertaistukea. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää monialaista yhteistyötä julkisesta sektorista yksittäisiin toimijoihin saakka. Nämä samat asiat nousevat esiin myös lastensuojelun sijaishuollon laatuksiteereissä.

Tutkimusten mukaan sijoitetut nuoret toivovat, että sijais- ja jälkihuollossa pystyttäisiin toteuttamaan suunnitelmallista työtä nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, kuten omien vahvuuksien tunnistaminen, pärjäävyyden tunteen vahvistaminen ja traumakokemusten vaikutukset, tulisi käydä läpi nuorten kanssa. Tärkeäksi nousee myös ymmärrys nuorelle läheisten merkityksestä nuoren hyvinvointiin ja jaksamiseen. Tulevaisuuden suunnittelu ja unelmointi aikuisen kanssa yhdessä on tärkeää, mutta sen lisäksi nuoret kaipaavat konkreettista tietoa siitä, miten ne ovat saavutettavissa. (Pesäpuu 2022, 26.) Myös sijaishuollossa elävien nuorten koulumenestystä kartoittanut tutkimus nostaa esiin osallisuuden ja autonomian edistämisen, työntekijöiden tuen, sosiaalisiin suhteisiin kannustamisen ja osaamisen sekä vahvuuksien tunnistamisen ja turvallisuuden tunteen merkittäviksi tekijöiksi koulumenestykselle. Näkökulma tulisi olla vahvuuksissa sekä

aikuisten uskossa nuoren mahdollisuuksiin, jotta he alkaisivat itsekin uskoa itseensä. (Hass, Allen & Amoah 2014.) Nuorten toiveet, erilaiset tutkimukset ja sijaishuollon laatuksiteerit näyttäisivät siis kulkevan käsikädessä. Tärkeä tavoite olisikin saada tämä tieto toimintatavoiksi käytännön työhön.

Sijaishuollosta itsenäistymiseen kuuluu niin sen harjoittelu, sijaishuollon päätyminen kuin lastensuojelun jälkihuolto. Groop kuitenkin toteaa, että osa nuorista kokee omaan asuntoon muuton hylkäämisenä, ”pakkomuuttona”. Tuen vähentyminen voi aiheuttaa päihteiden käyttöä, rajattoman vapauden tunnetta ja arjenhallinnan ongelmia. Rajattoman vapauden tunne näyttäisi korostuvan etenkin nuorilla, jotka ovat kokeneet tiukkoja rajoja sijaishuoltopaikassa. Edellä mainitut tekijät lisäävät myös riskiä esimerkiksi opintojen keskeytymiseen. Jälkihuoltopalveluiden loputtua nuoret voivat myös kokea siirtymän aikuispalveluihin raskaana ”kerralla aikuistumisena”. (Groop 2021, 257–258.) Käytännöt siitä, voiko nuori halutessaan jatkaa asumista sijaishuoltopaikassa 18-vuoden jälkeen, vaihtelevat paljon. Yhdenmukaisia käytäntöjä ja suunnitelmallisuutta kaivattaisiin nuoren sijaishuollosta itsenäistymiseen.

Pohdintaa ja päätelmiä

Varhaisen tuen kehittäminen on ollut keskiössä jo kauan erilaisten projektien ja hankkeiden, mutta myös lainsäädännön kautta. Käytännön kokemus kuitenkin on, että iso osa lapsiperheistä kokee, ettei apu ja tuki ole kohdannut heidän perheidensä tarvetta. Varhaisen tuen muotoja tulee siis jatkossakin kehittää ja selkeyttää niin, että apua tarvitsevat lapset ja perheet saataisiin oikeanlaisen avun piiriin huomattavasti aikaisemmin. Nyt tukitoimia voi olla paljon, mutta ne eivät aina kohtaa perheen tarpeita, vaan ne koetaan jopa enemmän raskaina, voimavaroja vievinä. Lastensuojelun näkökulmasta kysymys kuuluu myös, kuinka paljon erilaisia tukimuotoja pitäisi tarjota, ennen kuin voidaan todeta, että sijaishuolto on vaihtoehto? Odotetaanko liian kauan, jolloin sijaishuoltoon ei enää pysty korjaamaan nuoren suuntaa pysyvästi?

Välillä, ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta, sijaishuolto voi olla tukimuotona ainoa vaihtoehto. Laatuksiteeristöä tarkastellessa, voisi todeta, että sijaishuollolla on kaikki edellytykset onnistua turvaamaan hyvät eväät itsenäiseen elämään. Kuten tutkimukset ja omat käytännönkokemukset osoittavat, näin ei aina ole. Lastensuojelun keskusliitto peräänkuuluttaa sijaishuoltopaikojen ohjaustarvetta. Ohjauksen lisäksi tarvitsemme myös asennemuutosta. Sijaishuollossa elävät lapset ja nuoret tulisi nähdä samalla tavalla tulevaisuuden tekijöinä kuin kaikki muutkin ikätoverinsa. Tällöin tavoitteita asetettaisiin pidemmälle, eikä huomio kiinnittyisi ainoastaan jonkin ongelman tai haasteen korjaamiseen.

Sijaishuollossa elävän nuoren arki on sijaishuoltopaikassa. Hyvin taustoitettulla ja valmistellulla sijoituksella, oikeanlaisella sijaishuoltopaikalla ja laadukkaalla sijaishuoltotyöllä voitaisiin myös vähentää sijaishuoltopaikkojen määrää ja vaihtuvuutta sijoituksen aikana, ja näin taata turvallinen ja luottamussuhteita sisältävä arki sijaishuollossa elävälle nuorelle. Tällöin pystyttäisiin myös tar-

joamaan eväitä tulevaisuuteen, hyvään aikuisuuteen, mutta myös turvaamaan nuoren myönteinen suhtautuminen jälkihuollon palveluihin. Vaikka iso työ tehdään sijaishuollossa, myös jälkihuollolla on valtava merkitys nuoren itenäistytyä. Ydinperheestä itsenäistytvä nuori tarvitsee perheensä tukea. Pysyviä ihmissuhteita tarvitsevat myös sijoitetut nuoret aikuisuutta kohti kulkiessaan.

Kuten aiemmin tässä artikkelissa on jo todettu, laatukriteereistä ja useista hankkeista, tutkimuksista ja selvitystöistä huolimatta lastensuojelun sijais- huolto on edelleen hyvin epätasalaatuista. Lisäksi sijaishuollon vaikutusten seuranta pitkällä aikavälillä on vähäistä. Lukuisia raportteja löytyy myös Terve- yden ja hyvinvoinnin laitokselta niin sijaishuollon laatuun, toimiviin työ- menetelmiin kuin jälkihuoltoon liittyen. Tiedämme, että tie tutkimuksista käytäntöön on pitkä ja vaatii työtä monella eri tasolla. Varhaisen tuen asian- tuntijoista tulee uudenlaisia osaajia sosiaalialan kentälle. Mielestäni lasten- suojelun sijaishuollon näkökulmasta tätä asiantuntijuutta tarvitaan muutok- seen, jota toimintakulttuuri, osaaminen ja asenteet kaipaavat.

Lähteet

Eriksson, Pia & Korhonen, Päivi 2022. "Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin" Kysy ja kuuntele –hankkeen loppuraportti. THL. Raportti 3/2022.

Groop, Katarina 2021. Sijaishuolto osana elämäntarinaa – elämänkulun käännekohtien analyysi sijaishuollosta aikuistuneiden kokemuksista. Janus 29 (3). 249–266. <https://journal.fi/janus/article/view/82039/65546>. Viitattu 27.4.2023.

Hass Michael, Allen, Quaylan & Amoah, Michelle 2014. Turning points and resilience of academically succesful forter youth. Children and Youth Services Review. Volume 44, September 2014. <https://doi-org.ezproxy.savonia.fi/10.1016/j.childyouth.2014.07.008>. 391–392. Viitattu 27.4.2023.

Lskl 2020. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/02/10.2.2021_Lausunto-EOA-kertomuksesta-ja-valvonnasta_LSKL.pdf . Viitattu 27.4.2023.

Pesäpuu 2022. Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten koulutus- ja työllisyyspolut -raportti. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/03/Kiinniveti_loppuraportti.pdf . Viitattu 27.4.2023.

STM 2019. Lastensuojelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2019:8. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y . Viitattu 27.4.2023.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. 266–293. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf?sequence=5&isAllowed=y> . Viitattu 27.4.2023.

THL 2022. Lastensuojelu 2021. Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Tilastoraportti 22/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y . Viitattu 27.4.2023.

Törrönen, Maritta & Munn-Giddings, Carol 2018. Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten emotionaalinen kiintymys. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) Nuoret palveluiden pauloissa – Nuorten elinolot -vuosikirja 2018. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 27.4.2023.

Vanhemmuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa

”Lapsi kasvaa parhaiten epätäydellisten vanhempien huomassa” – Jari Sinkkonen

Vanhemmuus koskettaa, nostaa huoltajissa esiin rakkauden ja ilon tunteita, mutta toisaalta myös huolen ja pelon tunteita. Lapsen erilaiset muutos-, siirtymä- ja kasvuvaiheet vaikuttavat vanhempaan vahvasti. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi uhmaikä, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aloitus sekä kaverisuhteiden ongelmat. (Heiskanen 2022, 62–63.) Varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus tukea vanhempia kohtaamaan erilaisia arjen tilanteita sekä elämän muutosvaiheita (Rantala & Uotinen 2018, 130). Vanhemmuuteen vaikuttavat aina perheen kulttuuritausta, vanhempien persoonallisuus, sen hetkinen elämäntilanne sekä aiemmat koetut kokemukset (Kuittinen & Isosävi 2013, 78). Vanhemmuuden tukemista sekä yhteistyötä tarvitaan erityisesti niiden perheiden kanssa, joilla on erilaisia haasteita (OECD, 5; Rantala & Uotinen 2018, 136).

Varhaiskasvatus on yksi merkittävimmistä pikkulapsiperheiden tuen muodoista. Varhaiskasvatus on mukana perheen tukena kaikissa elämänvaiheissa (Terävä & Böök 2022, 84–85.) Alle kouluikäisistä lapsista noin ¾ käyttää varhaiskasvatuspalveluja, joten ne ovat arkisia kohtaamispaikkoja valtaosalle pikkulasten vanhempia (OPH 2023). Vanhemmuuden tukeminen ja kasvatusyhteistyö on lain velvoittama varhaiskasvatuksen tavoite, jonka tarkoituksena on tukea lapsen oppimista ja turvata lapsen tasapainoinen ja kokonaisvaltainen kasvu, kehitys ja hyvinvointi (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 luku 3 §; OPH 2022, 35).

Päivittäin tapahtuva avoin vuorovaikutus työntekijän ja vanhemman välillä mahdollistaa mielestämme luontevan mahdollisuuden tukea vanhempia heidän tärkeässä kasvatustehtävässään. Perheiden kohtaamisen ollessa päivittäistä, on vanhemmuuden ja perheiden varhainen tuki tavanomainen, mutta mielestämme merkityksellinen osa varhaiskasvatuksen työtä (Rautaparta-Pennanen 2020). Mikäli lapsen kehityksessä ilmenee tuen tarvetta tai perhe esimerkiksi hajoaa, lapsesta huolehtimisesta saattaa tulla haastavampaa ja vanhemmat tulevat näin ollen aiempaa tietoisemmiksi kasvatustehtävästään (Pulkkinen 2022, 122). Turvalliset vuorovaikutussuhteet kodin sisä- ja ulkopuolella tukevat lapsen kehitystä ja hyvinvointia (Terävä & Böök 2022, 84–85). Jo olemassa oleva luottamuksellinen suhde lapsen varhaiskasvattajiin edesauttaa avun, tuen ja neuvojen vastaanottamista ja yhteistyötä vanhemmuuden tueksi.

Vanhemmuuden tukemisessa tavoitteena voi olla vanhemmuustaitojen paraneminen, vanhemman mentalisaatiokyvyn paraneminen ja/tai lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen vahvistaminen (Kalland & Salo 2020). Tässä artikkelissa kuvaamme nykyvanhemmuuden haasteita ja varhaiskasvatuksen varhaisen tuen työkäytänteitä vanhemmuuden tukemiseen. Van-

hemmuuden tukeminen vaatii monialaista osaamista varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää varhaiskasvatustilain mukaan lasten ja perheiden palveluosaamisessa (Varhaiskasvatustilain 2018, 5 luku 23 §). Varhaisen tuen asiantuntijan ydinosaamista on ennaltaehkäisevän työtteen osaaminen sekä dialoginen ja reflektiivinen osaaminen. Varhaiskasvatuksessa tulisikin mielestämme kehittää varhaisen tuen asiantuntijan roolia vanhemmuuden tukemisessa.

Millaisia vanhemmuuden haasteita nykyvanhemmat kohtaavat?

MLL:n tekemien tutkimuksien mukaan vanhemmuuden ongelmiksi nousevat jaksamisen pulmat, parisuhdeongelmat, taloudelliset huolet, koulutus, yksinäisyys sekä mielenterveysongelmat ja mahdolliset traumakokemukset (Kuitinen & Isosävi 2013, 87–91; Mäenmaa 2020). Huoltajien jaksamista kuormittavia tekijöitä ovat äänikuormitus, vanhemmuuden nostamat voimakkaat tunteet, lasta koskeva huoli ja pelon tunteet sekä oman ajan puute. Vanhemmat saattavat uupua myös riittämättömyyden, ylitunnollisuuden ja syyllisyyden tunteiden kokemuksesta. Huoltajan hyvinvointiin panostaminen heijastuu suoraan myös lapsen hyvinvointiin. (Heiskanen 2022, 67–73.) Koko perheen hyvinvoinnin tukeminen on siis edellytys lapsen positiiviselle kehitykselle (Rantala & Uotinen 2018, 123). Siksi on tärkeää turvata vanhempien riittävä palautuminen, tarjota apua vanhemmuuteen sekä vastaanottaa sitä (Heiskanen 2022, 77). Vanhemmuuden varhaisen tuen muotoja tulisi kehittää ja tarjota koko perheen näkökulmasta (Sourander, Oksanen & Viinikka 2016, 55).

Lapset tarvitsevat vanhemmaltaan lämpöä, rakkautta ja hyväksyntää. Yhtä tärkeitä ovat kuitenkin rajat ja vaatimukset, jotka kasvattavat lapsen turvallisuuden tunnetta ja muiden huomioimista sekä opettavat kohtaamaan ja sietämään pettymyksiä, kieltoja ja sääntöjä. Välittävä vanhemmuus kasvattaa myös lapsen omanarvontunnetta. Lapsen osallistaminen arjen toimintoihin opettaa lapselle itsenäistä vastuunottoa ja tuottaa lapselle onnistumisen kokemuksia sekä arjessa selviytymisensäitä parantaen lapsen itseluottamusta. Lapsen kanssa tulee harjoitella myös vaikeiden asioiden puheeksi ottamista ja sopivassa suhteessa sekä kannustaa että rohkaista lasta kohtaamaan erilaisia tilanteita, jotka hän kokee epämiellyttäväksi. Tällöin lapsi alkaa oppia vaikeissa tilanteissa toimimista. (Heiskanen 2022, 45–47.)

Vanhemman rooliin kytkeytyy ajatus lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtimisesta. Yleinen vanhemmuutta kuvaava ilmiö on riittämättömyyden ja uupumisen tunne, mikä tulee monenlaisten yhteiskunnan asettamista suoritusnäistä. Vanhempien jaksamiseen vaikuttavat monet eri seikat, kuten taloudellinen tilanne, työn kuormittavuus tai vastaavasti työttömyys, työelämän suhtautuminen lapsiperhe-elämään sekä asumisen järjestelyt. Ulkoiset olot voivat siis tukea tai heikentää vanhempana toimimista. Lasten kasvatustilain on yhteiskunnassamme koettu vanhempien yksityisasiana, jolloin kasvatukseen liittyvää tietoa haetaan mieluummin sosiaalisesta mediasta, internetistä ja keskustelupalstoilta kuin ammattihenkilöstöltä. (Pulkkinen 2022, 139–164.) Pohdimme, johtuuko tämä mahdollisesti siitä, että van-

hemmat kokevat vastakkain asettelua ammattikasvattajan suhteen sen sijaan, että työntekijä kohtaisi aidosti vanhemman ja olisi samalla puolella tukemassa vanhemmuutta kannustavalla otteella.

Vanhemmuuden tuen muodot

Toimivaa vanhemmuutta voi tarkastella usean eri näkökulman kautta, kuten esimerkiksi tarkastele-malla vuorovaikutusta, arjen käytänteitä tai kasvatuskeinoja (Korhonen & Holopainen 2015, 14). Vanhemmuuden tukemista voi lähestyä kahdesta eri näkökulmasta; yksilöllisestä tai yhteisöllisestä tuesta. Ensimmäisellä tarkoitetaan vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen ja aidon yhteyden tukemista ja jälkimmäisellä tarkoitetaan vertaistukea sekä yhteisöllisten suhteiden vahvistamista. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen voidaan nähdä tehokkaana keinona sosiaalisten haasteiden ennaltaehkäisyssä. (Sihvonen 2020, 74–76.) Erilaisten toimintatapojen vaikutusten ymmärtämisen avulla vanhempi voi tietoisesti oppia toimimaan lapselleen sopivalla ja hänen kasvuaan, kehitystään ja oppimistaan tukevalla tavalla. Tämä mahdollistaa omien toimintatapojen kehittämisen luoden vahvuutta vanhemmuuteen. (Heiskanen 2022, 43–44.)

Vanhemman kyvykkyys olla vuorovaikutuksessa muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa, jakaa kokemuksia ja tietoa, voi myös olla merkityksellistä. Vanhemmuuden tukemisella tavoitellaan vanhempien tietämyksen ja sisäisen asiantuntijuutensa vahvistumista. (Sihvonen 2020, 74–76, 83.) Parhaimmillaan tiedon lisääntyminen vahvistaa vanhemman kykyä tarkkailla, tiedostaa ja muuttaa toimintaansa arjen kasvatustilanteissa ja näin ollen lisätä vanhemman luottamusta omiin kykyihinsä vanhempana (Korhonen & Holopainen 2015, 15). On tärkeää, että vanhempi tiedostaa riittävän hyvän vanhemmuuden, hyväntahtoisuuden ja kehittymishalukkuuden olevan vanhemmuudessa tarpeeksi. Vanhemmuuden tukemisessa keskeistä on vanhemman itseluottamuksen vahvistaminen, joka mahdollistaa hyvän vanhemmuuden ja vanhempana kehittymisen. (Heiskanen 2022, 43.)

Vanhemmuuden tukemisen lähtökohtana tulee olla juuri kyseistä perhettä ja huoltajia tukeva tapa. Koemme, että varhaiskasvatuksessa perheiden yksilöllinen tunteminen ja luonteva vuorovaikutus edes-auttavat vanhempien vahvuuksien esiintuomisessa ja juuri oikeanlaisen tuen tai palvelun järjestämisessä. Vanhemmuuden tuen tasoja ovat universaali, kohdennettu ja intensiivinen tuki. Universaali tuki mahdollistaa lapsen ja perheen hyvinvoinnin tukemisen ja riittävän ajoissa annettavan lisätuen tarjoamisen. Kohdennettua tukea annetaan riskiryhmään kuuluville perheille tai perheille, joilla on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Intensiivistä tukea tarjotaan perheille, joissa lapsen terveys ja kehitys vaarantuu esimerkiksi päihteiden, perheväkivallan tai vakavien mielenterveysongelmien vuoksi. Vanhemmille annetun tuen avulla voidaan parantaa vanhemmuustaitoja sekä vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä. Varhaisella vanhemmuuden tukemisella on suuri ennaltaehkäisevä merkitys lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Oikein ajoitetulla vanhemmuuden tuella voidaan ehkäistä esimerkiksi lapsen käytösongelmia tai ongelmien kasaantumista. (Kalland & Salo 2020.)

Vanhemmuuden tukemisen konkreettisia tapoja varhaiskasvatuksessa ovat esimerkiksi huoltajaillat, huoltajien osallistaminen varhaiskasvatustoimintaan sekä huoltajien osallistaminen lapsen kasvun ja kehityksen tavoitteiden asettaminen lapsen yksilöllisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa (Spreeuwenberg 2022). Nämä tukevat huoltajia johdonmukaisuuteen lapsen kasvatuksessa sekä opettavat taitoja, joilla tukea lapsen oppimista ja kehitystä kotona. Onnistunut yhteistyö johtaa parempaan varhaiskasvatukseen, vanhemmuuden laadun paranemiseen sekä mahdollistaa lapsen kokemuksen kodin ja varhaiskasvatuksen jatkumona. (OECD, 3.) Hyviä kokemuksia meillä on myös huoltajailloista, joissa eri teemojen asiantuntijat ovat kertomassa ja vastaa-
massa vanhemmuuteen tai pikkulapsiarkeen liittyviin pulmiin. Esimerkiksi ravitsemusterapeutin tai uniasiantuntijan tieto ja neuvot koetaan monessa lapsiperheessä tarpeelliseksi.

Vanhemmuuden totuttujen toimintatapojen muuttaminen vaatii vanhemman tietoista päätöstä sekä vaatii vaivannäköä. Motivaatio syntyy rakkaudesta omaa lasta kohtaan ja halusta toimia oman lapsen parhaaksi. Myös omiin lapsuuden kokemuksiin ja lapsen asemaan asettuminen toimii tukena vanhemmuuden muutoksessa. Vanhemmuuden taustalla vaikuttavat vanhemman omat kokemukset lapsuudesta ja omien vanhempien antama malli vanhemmuudesta, jotka ovat tallentuneet keho- ja tunnemuistiin. Mahdollisten omien vanhemmuuden kokemusten tietoinen käsitteleminen mahdollistaa hyvien asioiden siirtämisen ja huonojen mallien pois jättämisen omassa kasvatuksessa. Tällainen toimintatapa eheyttää sekä voi olla hyvin tyydyttävää vanhemmalle. (Heiskanen 2022, 44–50.)

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vanhempien käytös lapsen ensimmäisten viiden vuoden aikana ovat merkittävässä roolissa lapsen akateemisten sekä sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta. OECD:n mukaan varhaiskasvatustalouden haaste on vanhempien roolin ymmärtämisen tärkeys ja vanhempien sitouttaminen sekä osallistaminen varhaiskasvatustalouteen (OECD, 2). Varhaiskasvatustalouden opettajan ammattieettisiin periaatteisiin kuuluu tukea lapsen kehitystä, oppimista ja kasvua yhteistyössä huoltajien kanssa. Lisäksi tulee tukea lapsen ja vanhemman välisen suhteen positiivista kehittymistä. Varhaiskasvatustaloudessa tulee myös edistää lasten ja perheiden kiinnittymistä yhteisöön ja yhteiskuntaan tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen varhaiskasvatustalouden keinoin. (Pesonen 2020, 10–11.)

Yhteistyö on merkityksellistä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen ja oppimisen kannalta. Yhteistyön toteutumisen vastuu on varhaiskasvatustalouden työntekijöillä. Sen keskiössä tulee olla huoltajien osallisuus sekä tasa-arvoisen ja kunnioittava kohtaaminen. Johdonmukaisuus lapsen kasvatustaloudessa kotona ja varhaiskasvatustaloudessa voidaan saavuttaa vain yhteisten arvojen, näkemysten ja lapsen kasvua ja kehitystä tukevien tavoitteiden pohjalta. (Ahonen 2017, 119–124.) Vanhemmuustaitojen kehittyminen vaikuttaa lapsen kasvattamisen taitojen paranemiseen, rajojen ennakointiin, lapsen ohjauksen positiivisuuteen sekä myönteisen palautteen antamisen taitoihin (Kalland & Salo 2020).

Vanhempien ammatillisessa kohtaamisessa on tärkeää olla kulttuuritietoinen, jotta perhe kokee tulevansa aidosti kohdatuksi sekä kuulluksi (Kuittinen & Iso-sävi 2013, 86). Varhaiskasvatustuolin (2018, 20 §, 23 §) mukaan lapsen huoltajille tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa oman lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Nämä ovatkin mielestämme tärkeitä tilanteita luoda luottamuksellinen side perheeseen sekä yhteinen ymmärrys lapsen kasvun kehityksen ja oppimisen tukemisesta. Yhteinen kasvatussuunta on lapsen edun mukaista ja tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Vasukeskustelut luovat mahdollisuuden antaa vanhemmille konkreettisia eväitä ja keinoja lapsen kanssa toimimiseen. Toisaalta ne mahdollistavat perheen tilanteen tarkastelun, jonka kautta mahdollistuu perheen ohjaaminen tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. Varhaisen tuen asiantuntijoiden osaaminen varhaiskasvatuksen palavereissa mahdollistaa riittävien, oikea-aikaisten ja oikein kohdennettujen palvelupolkujen löytämisen perheen ja lapsen tarpeiden tueksi. Tämä mahdollistaa varhaisen tuen toteutumisen ja vahvistaa varhaiskasvatuksen asemaa varhaisen tuen työmuotona ja ennalta ehkäisevän työn toteuttajana.

Kasvatusyhteistyön keskeinen tavoite on lapsen kasvun tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen. Varhaiskasvatuksessa perheen tukemista tarvitaan erilaisissa tilanteissa, joissa ammattilaisen kuunteleminen ja näkemysten esittäminen voi keventää vanhemman huolta ja tukea vanhemman jaksamista. Huoltajat voivat tarvita tukea esimerkiksi uuteen tilanteeseen sopeutumisessa, jos lapsi on saanut diagnoosin tuen tarpeesta. Huoltajan motivoiminen tukitoimiin kotona mahdollistaa lapsen kehityksen johdonmukaisen tukemisen. Vain yhteistyöllä voidaan jakaa arvokasta tietoa lapsesta kodin ja varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Vanhempien kuuleminen, asioista puhuminen ja yhteisten keinojen löytäminen lapsen tukemiseksi mahdollistaa samansuuntaisen toiminnan ja yhteen hiileen puhaltamisen lapsen parhaaksi. Tämä mahdollistaa lapsen interventioiden onnistumisen, lapselle sopivan tuen tarjoamisen ja lapsen oppimisen tukemisen. (Rantala & Uotinen 2018, 130–136.)

Toimiva yhteistyö luo luottamuksellisen ja avoimen keskustelukulttuurin sekä osoittaa arvostusta ja lisää tasa-arvoa yhteistyössä. Nämä mahdollistavat positiivisen ilmapiiriin luomisen henkilöstön ja huoltajien välille. Yhteistyö huoltajien kanssa lisää kasvattajien hyvinvointia, mahdollistaa onnistumisen kokemukset työssä. Huoltajien positiivinen palaute ja lapsen kehityksen näkeminen vahvistaa ammatillisuutta. Yhteistyö mahdollistaa myös jatkuvan oppimisen työssä, omien toimintatapojen reflektoinnin ja kehittämisen. (Rantala & Uotinen 2018, 134–135.)

Vanhemmuuden tukemisen vaikuttavuus

Vanhemmuuden tukeminen vahvistaa vanhemmuutta ja vanhemmuuden taitoja. Se myös lisää huoltajien hyvinvointia sekä tukee itseluottamuksen kasvua vanhempana. Tukemalla vanhemmuutta voidaan mahdollistaa vanhemman oman toiminnan merkityksen ymmärtäminen ja pohtiminen. Tämä lisää huoltajien ymmärrystä lapsen tarpeita kohtaan sekä vahvistaa suhdetta omaan lapseen. Se tukee myös vanhempien välisen suhteen vahvistumista sekä perheen dynamiikkaa. (Sourander, Oksanen & Viinikka 2016, 58–60.)

Vanhemmuuden tukemisessa on tutkitusti vaikuttavia toimintatapoja, joita varhaiskasvatuksen työntekijän tulisi mielestämme työssään vaalia. Myönteisen ilmapiirin luominen on merkityksellistä positiivisen vuorovaikutussuhteen muotoutumiseksi. Se synnyttää luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. Vanhempien vahvuuksien tunnistaminen ja työntekijän kannustava asenne tukevat vanhemmuutta. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee tiedostaa, että rohkaisulla ja toivon ylläpitämisellä voi olla merkittävä vaikutus haastavassa tilanteessa olevalle vanhemmalle. Työntekijän myönteisellä asenteella ja toiveikkoudella lienee vanhempien hyvinvoinnille merkitystä. Myös yhteisen tekemisen järjestäminen ja sanoittaminen lisäävät sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta ja näin ollen tukevat vanhemmuutta. Eräänä vaikuttavaksi koettuna toimintatapana vanhemmuuden tuessa on kosketuksen merkityksellisyys eli lähellä olemisen taito. (Rautaparta-Pennanen, Kekkonen, Böök, Collin & Rönkä 2022.)

Vanhemmuuden varhainen tukeminen ja ohjaus on tärkeää lapsen ja koko perheen hyvinvoinnin näkökulmasta. Vanhemmuuden varhaisella tukemisella voidaan ennalta ehkäistä esimerkiksi vanhempien ero, tukea vanhempaa ymmärtämään paremmin lapsen tarpeita sekä parantaa vanhemman voimavaroja. (Mäenmaa 2020.) Siksi on mielestämme tärkeää, että varhaiskasvatuksessa kehitetään vanhempien osallisuutta edistäviä sekä vanhemmuutta tukevia toimintatapoja. Kehittämisen näkökulmassa on tärkeää huomioida huoltajien osallisuuden edistäminen, luottamuksen vahvistaminen, kunnioittava kohtaaminen sekä dialogisuuden tukeminen.

Varhaisen tuen asiantuntijan osaaminen varhaiskasvatuksessa

Vanhemmuuden ja lapsen kotiolojen tukeminen eri muodoissaan on erittäin tarpeellista hyvinvoivien kansalaisten kehittymiseksi (Pulkinen 2022, 120). Parhaimmillaan yhteistyö perheen kanssa tukee lapsen kasvua ja kehitystä antaen samalla eväitä vanhemmille tärkeässä kasvatustehtävässään (Terävä & Böök 2022, 88) sekä tukee perheiden arkea (Rantala & Uotinen 2018, 123). Koemme, että varhaiskasvatuksessa vanhemmuutta tukemalla on mahdollisuutta vaikuttaa kotikasvatukseen ja siten tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia. Varhaiskasvattajien antama tuki ja ammatillinen näkökulma lapsen kehitykseen ja oppimiseen tukevat vanhempia heidän kasvatustyössään.

Varhaiskasvatuksen sosionomin osaaminen kohdistuu erityisesti vuorovai-
kutustaitoihin sekä lasten ja perheiden tukemiseen. Varhaiskasvatukses-
sa tarvitaan työntekijää, jolla on vankkaa osaamista pedagogisen toiminnan
ohjauksesta, varhaiserityiskasvatuksesta, lastensuojelusta ja verkostotyön
menetelmistä (Rautaparta–Pennanen 2022). Varhaiskasvatuksen sosionomin
tehtäväkuvaan kuuluu lapsen ja perheen sosiaalisen tuen tarpeen arvioi-
minen ja vanhemmuuden tukeminen. Varhaiskasvatuksen sosionomilla on tar-
vittavaa osaamista tunnistaa sekä arvioida perheiden hyvinvoinnin riskiteki-
jöitä sekä vahvistaa osallisuutta ja hyvinvointia oikein kohdennetulla tuella.
(Talentia 2023.) Varhaiskasvatuksen sosionomin työllä on mielestämme mer-
kityksellinen rooli lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämässä ja lasten syrjäy-
tymisen ehkäisyssä.

Mielestämme varhaisen tuen asiantuntijalle olisi tarvetta varhaiskasvatuksen
arjessa. Mikäli varhaiskasvatuksen roolia vanhemmuuden tukena halutaan
jatkossa kehittää, tulisi mielestämme varhaisen tuen asiantuntijan työsken-
nellä varhaiskasvatuksessa ylimääräisenä resurssina. Tällöin varhaiskasva-
tuspalveluissa voi hyödyntää laajasti varhaisen tuen erikoisasiantuntijuutta,
mikä mahdollistaisi muun muassa varhaisen tuen työkäytänteiden jatkuvan
tarvepohjaisen kehittämisen, pedagogiikan laadun edistämisen sekä perhei-
den kanssa tehtävän yhteistyön syvenemisen. Koemme myös, että varhaisen
tuen asiantuntijan jalkautuminen tukea tarvitsevien perheiden koteihin olisi
oiva vanhemmuuden varhainen tukimuoto. Jalkautumalla koteihin voitaisiin
konkreettisesti auttaa perheitä arjen tavanomaisissa haastavissa tilanteissa
kuten iltatoimissa ja ruokailutilanteissa tai tukea esimerkiksi kuvatu-
en käyttöä.

Varhaiskasvatuksen rakenteiden ja työn sisältöjen muuttuessa korostuu työn-
tekijöiden monipuolinen osaaminen. Varhaisen tuen asiantuntijoina meillä
on vahvaa ja monipuolista erityisasiantuntijuutta sekä työmenetelmien ke-
hittämiseen tarvittavaa johtamisosaamista. Varhaisen tuen asiantuntijal-
la on erinomaiset valmiudet tutkivaan ja kehittävään työorientaatioon, mitä
varhaiskasvatuksen kentällä kaivataan. (Savonia 2023.) Meidän unelmam-
me on, että varhaisen tuen asiantuntijan ylemmän amk –tason sosionomien
koulutus tunnustettaisiin varhaiskasvatustoiminnan laatua edistävänä te-
kijänä. Unelmoimme siitä, että varhaisen tuen asiantuntijat tunnustetta-
isiin varhaiskasvatustuloksissa varhaiskasvatuksen erityisasiantuntijan asemaan.
YAMK-sosionomien asiantuntijuutta tulisi mielestämme hyödyntää laajasti
varhaiskasvatuksen kehittämis- ja johtamistyössä. Tämä tukisi varhaiskasva-
tusalan ammatillisen osaamisen lisääntymistä sekä edistäisi varhaiskasva-
tusalan vetovoimaa.

Lähteet

Ahonen, Liisa 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heiskanen, Heli 2022. Erityisherhän lapsen kanssa. ScandBook, Minerva Kustannus.

Kalland, Mirjam & Salo, Saara 2020. Vanhemmuuden tukeminen vauva- ja pikkulapsiperheissä. Lääke-tieteellinen aikakauskirja Duodemic 136(8):891–7

Korhonen, Satu & Holopainen, Laura 2015. Vanhempana vahvemmaksi – kohti myönteistä vuorovaikutusta. Kirja vanhemmuudesta ja sen tukemisesta. Jyväskylä: Grano Oy.

Kuittinen, Saija & Isosävi, Sanna 2013. Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niilamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Kirjapaino Fram, 78–95.

Mäenmaa, Elina 2020. Tukea varhaiseen ja ennakoivaan vanhemmuuteen. Julkaistu 14.1.2020. Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/uutiset/tukea-varhaiseen-ja-ennakoivaan-vanhemmuuteen/>. Viitattu 4.2.2023.

OECD. Research brief: Parental and community engagement matters. Encouraging Quality in Early Childhood Education and Care (ECEC). <https://www.oecd.org/education/school/49322478.pdf>. Viitattu 12.2.2023.

Opetushallitus 2023. Luupin alla: Mitä tilastot kertovat varhaiskasvatukseen osallistumisesta ja sen järjestämisestä Suomessa? Verkkojulkaisu. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2023/luupin-alla-mita-tilastot-kertovat-varhaiskasvatukseen-osallistumisesta-ja-sen>. Viitattu 25.3.2023.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf. Viitattu 17.4.2023.

Pesonen, Jaana 2020. Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettiset ohjeet. Varhaiskasvatuksen opettajien liitto. Helsinki: PunaMusta Oy.

Pulkkinen, Lea 2022. Lapsen hyvinvointi alkaa kodista. Keuruu: PS-kustannus.

Rantala, Anja & Uotinen, Sanna 2018. Varhaiskasvattajan ja perheen yhteistyön merkitys. Teoksessa Päivi Pihlaja & Riitta Viitala (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Keuruu: PS-kustannus, 121–139.

Rautaparta-Pennanen, Kaija, Kekkonen, Marjatta, Böök, Marja Leena, Collin, Kaija & Rönkä, Anna 2022. Vanhemmuuden ja selviytymiskykyisyyden tukeminen ohjatussa äiti-lapsi-vertaisryhmässä. So-siaalipedagogiikka 23 (1). <https://doi.org/10.30675/sa.107618>. Viitattu 25.4.2023.

Rautaparta-Pennanen, Kaija 2022. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävät tulevaisuuden varhaiskasvatuspalveluissa. Artikkelit. Julkaistu 15.6.2022. <https://www.savonia.fi/artikkelit/savonia.-artikkeli-varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavat-tulevaisuuden-varhaiskasvatuspalveluissa/>. Viitattu 5.3.2023.

Rautaparta-Pennanen, Kaija 2020. Varhaiskasvatus voimavarana perheille ja yhteisölle. Blogi-teksti. Julkaistu 24.1.2020. <https://www.iisalmi.fi/blogs/Varhaiskasvatus-voimavarana-perheille-ja-yhteisolle/wwazqznl/fbcc5c88-06cd-4bbb-bfc7-eb1d5526330e>. Viitattu 5.3.2023.

Savonia 2023. Sosiaaliala, varhaisen tuen asiantuntija (YAMK). Opinto-opas. Verkkojulkaisu. <https://opinto-opas.peppi.savonia.fi/10895/fi/10887/17843/843>. Viitattu 13.4.2023.

Sihvonen, Ella 2020. From family policy to parenting support. Parenting-related anxiety in finnish family support projects. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3433-2>. Viitattu 8.2.2023.

Sourander, Johanna, Oksanen, Eeva & Viinikka, Anne 2016. Mentalisaatioteoriaan perustuva Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmämalli ja vanhempien kokemuksia perheryhmästä. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti 26 (1), 52–64.

Spreuwenberg, Ron 2022. Why parent involvement is so important in early childhood education. Julkaistu 18.2.2022. <https://www.himama.com/blog/why-parent-involvement-is-important-in-preschool/>. Viitattu 12.2.2023.

Talentia 2023. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuva. <https://www.talentia.fi/nain-vaikutamme/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/> Viitattu 7.2.2023.

Terävä, Johanna & Böök, Leena 2022. Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa Koivula, Merja, Siippanen, Anna & Eerola-Pennanen Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 77–88.

Varhaiskasvatuslaki 2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Viitattu 4.2.2023.

Varhaista tukea digitaalisesti

Johdanto

Digitaaliset palvelut ja sähköinen asiointi ovat olleet voimakkaasti keskusteluissa koronavuosien aikana ja niiden jälkeen. Sen lisäksi taloudesta keskusteltaessa lasten ja perheiden palveluihin liittyvät leikkauspaineet puhututtavat ainakin yhtä paljon. Tiedämme, että varhainen tuki on apua ja tukea varhaisessa vaiheessa, jolla voidaan muun muassa vähentää suurten ja kalliiden interventioiden määrää. Voisiko digitaalisuus olla osa sitä? Hyvinvoiva perhe kasvattaa hyvinvoivia lapsia. Tämän ajatuksen myötä on meidän kaikkien etu, että lapset ja perheet saavat tukea heti kun sitä tarvitsevat.

Digitaalisella varhaisella tuella tarkoitetaan muun muassa sovellusten tarjoamista huoltajille lasten kasvatuksen tueksi sekä apua arjen haasteisiin. Palveluissa ja sovelluksissa voidaan tarjota tietoa lasten kehityksestä, ideoita vapaa-ajan vietosta, tarjota tukea kasvatuksen tueksi tai antaa neuvontaa erilaisiin kysymyksiin. Digitaalisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sähköisiä palveluita, ladattavia sovelluksia tai esimerkiksi chat-palveluita.

Artikkelissa keskitytään varhaisen tuen digitaalisten muotojen mahdollisuuteen ja vaikuttavuuteen osana asiantuntijoiden tarjoamaa apua. Tarkoitus ei ole osoittaa digitaalisuuden korvaavan asiantuntijan antamaa apua, vaan tuoda erilaisia esimerkkejä niiden yhteistoiminnasta. Tämän lisäksi esitetään näkökulma, jossa digitaalisuus nähdään uhkan sijaan mahdollisuutena.

Digitaalisuus Suomessa

Digitaalisuus ja sähköiset palvelut Suomessa eivät ole uutta, vaan kehitys on ollut osana yhteiskuntaa viime vuosituhannen puolivälistä asti (Sitra & Demos Helsinki, 39–44). Valtionvarainministeriön (julkaisuaika tuntematon) mukaan Suomi nähdään maailmalla yhtenä sähköisten palveluiden kärkimaana. Saamme olla ylpeitä tästä pitkäjänteisestä ja tavoitteellisesta työstä, mutta kuitenkin vielä on paljon tehtävää, emmekä ole valmiita ehkä koskaan.

Digitalisaatio on merkityksellistä Suomessa, koska elämme pitkien välimatkojen maassa, jossa asutus on keskittynyt epätasaisesti. Lisäksi viime vuosikymmeninä on ollut nähtävissä väestörakenteen muutos, jossa lapsia syntyy koko ajan vähemmän (Sitra & Demos Helsinki, 39–44). Tämän muutoksen myötä palveluiden tarjoaminen ainoastaan nykyisten kaltaisilla rakenteilla ei ole aina mahdollista.

Digitalisoitumisen ansiosta omaa toimintaa voidaan muuttaa sekä kehittää. Tämä tuo miltei rajattomat mahdollisuudet kehittää myös varhaisen tuen palveluita. Kuitenkin näkökulma muutoksissa pitää aina säilyttää asiakkaissa. Ja

tulisi muistaa, ettei muutos aina tarkoita ihmisen tekemän työn loppumista. Puron (2014) mukaan digitalisaatio tulisi nähdä mahdollisuutena, joka voi esimerkiksi vapauttaa olemassa olevia resursseja läsnä olevaan työhön tai kasvattaa työn mielekkyyttä.

Digitaalisuuden mahdollisuudet varhaisessa tuessa

Suomessa vanhemmuuden tukemisesta on jo puhuttu vuosikymmeniä. Ilmiö on ollut keskusteluissa muuttoliikkeen ja kaupungistumisen jälkeen. Tutkimuksilla on pystytty todentamaan vanhemmuuden puutteen ja lasten monimuotoisten ongelmien välillä olevan yhteys. (Sihvonen 2022, 11–13.) Mitä varhaisemmin apua voi saada, sitä helpommin ja enemmän tuella voidaan vaikuttaa. Pitkällä aikavälillä tarkasteluna varhaisessa vaiheessa tarjottu vahva tuki on kustannustehokkaampaa ja tukea tarvitaan yleensä lyhyemmän aikaa, eikä sen tarvitse olla niin laajamittaista korjaavaan työhön verrattuna. (STM 2019.) Digitalisaatio mahdollistaa oikea-aikaisuuden.

Hastrup, Hietanen-Peltola & Pelkonen (2013, 2–19) vahvistavat myös oikea-aikaisuuden merkityksen. He kertovat sen tuovan vaikuttavuutta varhaiseen tukeen. Se on lisäksi yhteiskunnallinen sijoitus tulevaisuuteen, kun perheiden kanssa päästään yhteyteen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Digitaalisesti apua voidaan tarjota juuri silloin, kun perheet sitä tarvitsevat ja heillä on tahto saada apua. Esimerkki ympärivuorokautisesta varhaisesta tuesta on Muksuoppi-sovellus. Helppokäyttöinen sovellus on maksuton ja tarjoaa luotettavaa tietoa lasten tavallisimmista kasvatuskysymyksistä ja haasteista. Käyttäjälle tarjotaan luovia ongelmanratkaisuja, joita hän voi kokeilla yhdessä lapsen kanssa. (Muksuoppi julkaisuaika tuntematon.)

Oikea-aikaisuuden lisäksi digitaalisuus mahdollistaa resurssien tasa-arvoista kohdentamista. Tällä hetkellä on nähtävissä sosiaali- ja terveysalalla pulaa asiantuntijoista ja on alueita, joissa palveluiden saatavuudessa on vaikeuksia (Valtioneuvosto 2022). Karvin (2021) julkaisu osoittaa kuinka digitalisaation lisääminen tuo palveluita kaikkien saataville ja tekee niiden tarjoamisesta tehokasta. Lisäksi olemassa olevista palveluista voidaan tehdä saavutettavampia, “niin että ne ovat tavoitettavissa jokaisessa niemessä ja notkelmassa ympäri Suomen (THL julkaisuaika tuntematon). Puheterapia on yksi esimerkki, jossa digitaalisuus voi olla perheiden tukena. Aivoliitolla on avoin Kysy puheterapeutilta chat -palvelu. Perheet voivat keskusteluikkunan kautta olla yhteydessä puheterapeuttiin ja kysyä tai saada neuvoa heitä askarruttaviin kysymyksiin. Palvelu on maksuttomasti kaikkien saatavilla. (Aivoliitto 2023.)

Oikea-aikaisen tuen saaminen on merkityksellistä, mutta ilman digitalisaatiota se vaatii perheiltä käynnin fyysisiin tiloihin. Osa tiloista voidaan kokea leimaaviksi. Digitalisaatio tuo mahdollisuuden hakeutua avun piiriin niin, ettei perheiden tarvitse mennä fyysisesti paikalle. Perheen kriisitilanteessa voi avun pyytäminen herättää vaikeitakin tunteita, ja sen hakemisessa voidaan viivytellä (Holm & Saari 2015, 19–24). Jäppisen (2018, 32) mukaan avun ollessa digitaalisessa muodossa voi kynnyksellä olla matalampi. Kiireiden keskellä avun

hakeminen digitaalisesti voi myös sopia parhaiten perheiden aikatauluun. Ero perheessä voi olla aluksi häpeällinen asia tai sen harkintaa halutaan pitää salassa. Tällöin avun hakeminen kasvokkain voi tuntua vaikealta. Ensi- ja turvakotien liitto tekee arvokasta työtä myös digitaalisesti. Yksi heidän digitaalisen auttamisen muodoistaan on apuaeroon.fi -sivusto. Sivulta löytyy chat-palveluiden lisäksi esimerkiksi keskustelupalua sekä kaksi kotia -sovellus. (Ensi- ja turvakotien liitto julkaisuaika tuntematon.)

Digitaalisuuden avulla voidaan myös mahdollisesti vähentää jonoja sekä parantaa saavutettavuutta (Vuorjoki 2020). Pitkät jonot voivat lisätä perheiden kuormitusta ja sitä myötä ongelmat mahdollisesti vain kasvavat. Oikea-aikaisuus vähentää myös taloudellisia kustannuksia. Lisäksi sen on todettu vähentävän suurten interventioiden määrää kuten lastensuojelua. (Hastrup, Hietanen-Peltola & Pelkonen 2013, 2–20). Kustannustehokkuus ja säästöt ovat tärkeitä näkökulmia digitalisoitumisen hyödyissä. Tästäkään huolimatta asioita ei lähdetä suunnittelemaan ainoastaan talouden näkökulmasta. Valtionvarainministeriö (2016) painottaa järjestelmien ja sivustojen helppokäyttöisyyttä, jotta niiden käyttö olisi aidosti mahdollista kohderyhmille. Tämän työn tueksi on perustettu Digi arkeen -neuvottelukunta, jonka tavoite on muun muassa edistää tätä tavoitetta (Valtionvarainministeriö 2019).

Säästöjen lisäksi digitalisaatio tuo tukea ja neuvoa saataville vuorokauden ympäri, ja lisäksi se mahdollistaa esimerkiksi etäyhteyden asiantuntijoihin maantieteellisistä etäisyyksistä huolimatta (Karvi 2021). Yksi esimerkki ajasta ja paikasta riippumattomasta palvelusta on useissa kunnissa käytössä oleva Pyydä apua! -nappi. Palvelu on lapsiperheille tarkoitettu matalan kynnyksen yhteydenotto. Sitä voi ”painaa” ja sen kautta pyytää apua mihin vuorokauden aikaan tahansa. Käyttö on tehty helpoksi, eikä sivuille tarvitse rekisteröityä tai kirjautua. (Lapinlahti 2023.)

On myös tärkeä muistaa, että osa väestöstämme on jo tottuneita digitaalisten palveluiden ja sovellusten käyttäjiä. Tämän kaltaisille asiakasryhmille digitaalisesti tarjottu tuki voi olla helpompaa kuin kasvokkain tapaaminen. Digitaaliset sovellukset mahdollistavat mm. tapaamiset asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi ne mahdollistavat esimerkiksi terveystalvonnituksen. (Tornivuori 2018.) Viime vuosina koronapandemia on tuonut digitaalisuuden entistä tärkeämmäksi kanavaksi tuen antamiseen ja saamiseen. Sekasin-chattiin oli yhteydenottoja vuonna 2020 35 000 enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin korona ei vielä ollut muuttanut toimintamuotoja. (Alanko, Kainulainen & Paananen 2021.)

Digitaalisuuden tulevaisuus

Digitaalisuus mahdollistaa asiantuntijuuden ajasta ja paikasta riippumattomasti saataville. Digitalisaation keinoin huoltajille on mahdollista tarjota matalan kynnyksen mahdollisuus ottaa ensimmäinen askel kohti apua. Oikea-aikainen ja kohdennettu apu säästää perheiden voimavaroja, mutta tuottaa myös yhteiskunnallisia säästöjä pitkällä aikavälillä. (THL 2019.) Hyvinvointialueet

ovat suurimpia perhepalveluita tuottavia tahoja, ja on meidän kaikkien etu, että tarjottavat palvelut ovat mahdollisimman kustannustehokkaita. Lapset tuovat yhteiskuntaamme ainutlaatuisen panoksen emmekä halua yhdenkään lapsen syrjäytyvän. Perheillä voi olla haasteita, jolloin he eivät aina pysty yksin tarjoamaan lapsilleen täydellistä kasvun ja kehityksen alustaa, ja tällöin ulkopuolelta tulevalle avulle on tarvetta. (Hastrup, Hietanen-Peltola & Pelkonen 2013, 2–20.)

On myös tärkeä ottaa huomioon, ettei kaikilla suomalaisilla ole saatavilla asianmukaisia älylaitteita. Lisäksi Tilastokeskus (2019) kertoo, etteivät kaikki käytä internetiä, jolloin digitaalisten palveluiden käyttö ei ole mahdollista. Myöskään kaikkien kansalaistemme digitaidot ei ole vielä riittävät, jotta he voisivat turvallisesti toimia verkossa (Digi- ja väestötietovirasto 2022). Nämä ovat tärkeitä huomioitavia asioita. Julkisten toimijoiden vastuu on muistaa, ettei digitaalisuudessa ole kyse pelkästään ihmisten digitaidoista. Palveluiden suunnittelussa tulee huomioida helppokäyttöisyys. (THL julkaisuaika tuntematon.)

Digitaalisuuden lisänä tekoälystä on viime aikoina puhuttu paljon. Kolarin & Kallion (2023, 15–18) mukaan sen odotetaan muokkaavan yhteiskuntaa voimakkaasti. Tälläkin hetkellä se tarjoaa esimerkiksi uudenlaisia tapoja ratkaista ongelmia. Tekoälyn potentiaali nähdään paljon tätä isompana. Sillä on varmasti tulevaisuudessa annettavaa monella saralla esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjunnassa ja lääketieteessä. Emme vielä tiedä tarpeeksi, jotta osaisimme varautua sen mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin tai haasteisiin.

Digitaalisuus tulee siis väistämättä muuttamaan maailmaa. Tulevaisuudessa se tulee olemaan paljon enemmän kuin yllä luetellut esimerkit. Ei ole kuitenkaan nähtävissä mahdollisuutta, että digitaalisuus tai tekoäly pärjäisivät ilman ihmistä. Tekoäly nähdään ihmisen tukiälynä, joka pystyy esimerkiksi hoitamaan valmistelut, arkistoinnit ja tutkimisen. Ihmiselle jää lopullisen avun muotoilu ja vuorovaikutus asiakkaan kanssa. Voimmeko ehkä päästä eroon ns. hiirikädestä? Kenties tietokone toimii tulevaisuudessa täysin puheohjattuna ja helppokäyttöisemmin kuin nykyään. Ja näin työntekijän aikaa jää enemmän asiakastyöhön. (Kolari & Kallio 2023, 104–120.)

Tämän kaiken takia digitalisaatio voi ajatuksena tuntua pelottavalta kohtamiselta. Jokaisen kansalaisen toivoisi kuitenkin katsovan asiaa myös omien mukavuusalueidensa ulkopuolelta ja perustavan näkemyksensä arvioituun ja tutkittuun tietoon. Digitalisaation soisi nähtävän oivalluksena ja uutena toimintatapana, jonka ansiosta omaa toimintaa voidaan muuttaa sekä kehittää. Muutokset voivat olla isoja ja merkittäviä, mutta tulokulma on silti aina asiakkaissa.

Lähteet

Aivoliitto 2023. Kysy puheterapeutilta. Verkkosivu. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkieliharjo/ohjaus-ja-neuvonta/kysy-puheterapeutilta/#fbbe51be>. Viitattu 1.4.2023.

Alanko, Reetta, Kainulainen, Sakari & Paananen, Reija 2021. Digitaalinen Zekki-palvelu yhdistää nuorten tarpeet ja tarjolla olevan tuen. Kasvun tuki 1/2021, Tutkimusartikkeli, 48. kasvun-tuki-01-2021-paananen-1.pdf (kasvuntuki.fi). Viitattu 1.3.2023

Digi- ja väestätietovirasto 2022. Digitaitoviikko kysyy: Riittävätkö suomalaisten digitaidot? 16.5.2022 <https://dvv.fi/-/digitaitoviikko-kysyy-riittavatko-suomalaisten-digitaidot->. Viitattu 20.4.2023

Ensi- ja turvakotien liitto julkaisuaika tuntematon. Apuaeroon.fi. Verkkosivu. <https://apuaeroon.fi/apuasinulle/ensi-ja-turvakotien-liiton-eropalvelut/>. Viitattu 15.4.2023.

Hastrup, Arja, Hietanen-Peltola, Marke & Pelkonen Marjaana 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. THL. Raportti 3/2013. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104345/THL_RAP2013_003_verkko.pdf. Viitattu 4.3.2023.

Holm, Eveliina & Saari, Jatta 2015. Lapsiperheiden kokemuksia ja kehitysideoita varhaisen tuen palveluista. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, lapsi-, nuoriso- ja perhetyö. Turun ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/90403/Holm_Eveliina_Saari_Jatta.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 3.3.2023.

Jäppinen, Sini 2018. Digitalisaation hyötyjä julkisen sosiaalihuollon sosiaali-ohjaukseen. Opinnäytetyö. Sosionomi, aikuissosiaalityö. Lahden ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/100241/jappinen_sina.pdf;jsessionid=C57DB201D24B2A1C54897F4D0D1E0A6E (theseus.fi). Viitattu 16.4.2023.

Karvi 2021. Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla, osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_0821.pdf. Viitattu 8.3.2023.

Kolari, Jukka & Kallio, Aleks 2023. Tekoäly 1 2 3, matkaopas tulevaisuuteen. Painettu EU:ssa.

Lapinlahti 2023. Lapset ja lapsiperheet. <https://www.lapinlahti.fi/fi/Palvelut/Lapset-ja-lapsiperheet>. Viitattu 16.4.2023.

Muksuoppi julkaisuaika tuntematon. Muksuoppi. <https://muksuoppi.fi/>. Viitattu 9.4.2023

Puro, Johannes 2014. Digitalisaation mahdollisuudet ovat rajattomat. Uusi Suomi blogi. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/johannespuro/178909-digitalisaation-mahdollisuudet-ovat-rajattomat/>. Viitattu 30.4.2023.

Sihvonen, Ella 2020. From family policy to parenting support. Parenting-related anxiety in finnish family support projects. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden tohtoriohjelma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3433-2>. Viitattu 28.4.2023.

Sitra & Demos Helsinki 2018. Hyvinvoinnin seuraava erä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

STM 2019. Lasten ja perheiden palveluissa varhaista tukea pitää vahvistaa - pilottiyksiköt arvioimaan asiakasmitoitusta. Verkkojulkaisu. Päivitetty 15.2.2019. <https://stm.fi/-/lasten-ja-perheiden-palveluissa-varhaista-tukea-pitaa-vahvistaa-pilottiyksikot-arvioimaan-asiakasmitoitusta>. Viitattu 26.3.2023.

THL 2019. Varhainen tuki, hoito ja kuntoutus perhekeskuksen tehtävänä. Verkkojulkaisu. Päivitetty 10.10.2019. <https://thl.fi/documents/605877/4420423/Varhaisen+tuen+hoidon+ja+kuntoutuksen+malli+T%C3%A4smennetty+10.10.2019.pdf/67e72661-da18-4c62-858d-4db710c8097f?msclkid=88304309adaf11ecbob7a6440e2b3ac2>. Viitattu 27.3.2023.

THL julkaisuaika tuntematon. Digiosallisuuden edistäminen. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/digiosallisuuden-edistaminen>. Viitattu 30.4.2023

Tilastokeskus 2019. https://www.stat.fi/til/sutivi/2019/sutivi_2019_2019-11-07_kat_001_fi.html. Viitattu 20.4.2023

Tornivuori, Anna 2018. E-coaching – uusi tapa ohjata terveydenhuollossa. Blogikirjoitus. <http://terveyttatieteesta.blogspot.com/search?q=e-coaching>. Viitattu 10.4.2023.

Valtioneuvosto 2022. Ammattibarometri: Työvoimapulan kasvu on hidastunut – pulan kärjessä jatkavat sosiaali- ja terveystyöalan ammatit. Verkkojulkaisu. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/ammattibarometri-tyovoimapulan-kasvu-on-hidastunut-pulan-karjessa-jatkavat-sosiaali-ja-terveysalan-ammattit> Viitattu 25.3.2023.

Valtionvarainministeriö 2019. Digitaalinen Suomi – Yhdenvertainen kaikille. Verkkojulkaisu. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161486/VM_2019_23_Digitaalinen_Suomi.pdf?sequence=1. Viitattu 1.4.2023.

Valtionvarainministeriö 2016. Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena — Digitalisaatio muuttaa maailmaa. Sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjaukset 2025. Verkkojulkaisu. <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/2/article-7>. Viitattu 20.3.2023.

Valtionvarainministeriö julkaisuaika tuntematon. Julkisen hallinnon digitalisaatio. <https://vm.fi/digitalisaatio>. Viitattu 20.4.2023.

Vuorjoki Anna 2020. Perheneuvolaan pitää päästä nopeasti. Kaupungin valtuutetun blogi. 11.3.2020. <https://www.annavuorjoki.fi/blogi/perheneuvolaan-pitaa-paasta-nopeasti>. Viitattu 8.3.2023.

Lapsiperhejärjestöt tuen tarjoajina perhekeskuksissa

Perhekeskuskehittämistä 20 vuotta

Perhekeskustoimintaa on kehitetty Suomessa jo 2000-luvun alusta lähtien (Halme, Kekkonen & Perälä 2012). Kehittämistarpeen taustalla oli tietoa siitä, että hajallaan olevat peruspalvelut heikensivät niiden vaikuttavuutta ja lisäsivät erityispalvelujen käyttöä. Palvelut eivät olleet oikea-aikaisia. Myös tiedonkuulussa eri viranomaisten ja ammattilaisten välissä tiedettiin olevan ongelmia. Lisäksi tunnistettiin, että lasten ja nuorten kohtaamisessa ja heidän mielipiteidensä selvittämisessä oli puutteita. (Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon.)

Palvelujen kehittämisessä alkoi uusi vaihe vuonna 2016, kun Sipilän hallitus käynnisti Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) vuosille 2016–2018. Sen yhtenä toimenpiteenä oli ottaa käyttöön perhekeskustoimintamalli, joka sovittaisi yhteen eri sektoreiden ennaltaehkäisevät palvelut sekä varhaisen tuen ja hoidon palvelut. Muutosohjelman hankesuunnitelmassa tuotiin selkeästi esille, että sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen ohella palveluverkostossa on huomioitava myös järjestöjen ja seurakuntien lapsille ja perheille tuottamat palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon.) Tästä käynnistyi systemaattisempi työ järjestöjen palvelujen integroimiseksi perhekeskuksiin. Sitten LAPE-työtä jatkettiin vielä 2019–2020 ja vuosina 2021–2023 kehittämistyötä on tehty osana Tulevaisuuden sote-keskus -hanketta (TulSote) (THL 2023a). Pohjois-Savossa hanke on kulkenut nimellä POSOTE20. Viime vuodesta lähtien perhekeskusten kehittämistä hyvinvointialueilla on tehty EU:n rahoituksella limittäin TulSote-hankkeiden kanssa. Pohjois-Savossa hanke kulkee nimellä Kestävää hyvinvointia Pohjois-Savoon. (THL 2023a, Pohjois-Savon hyvinvointialue 2023.)

Tarkastelen tässä artikkelissa lapsiperhejärjestöjen ennaltaehkäisevää työtä ja varhaisen tuen palveluja osana perhekeskusverkostoa hyvinvointialueilla, erityisesti Pohjois-Savossa. Hyödynnän omaa asiantuntemustani ja kokemustani. Työskentelin vuosina 2014–2022 Kuopion ensikotiyhdistyksen toiminnanjohtajana. Siinä roolissa olin aktiivisesti mukana Pohjois-Savon alueen perhekeskustoiminnan kehittämisessä ja myös niissä keskusteluissa, joissa mietittiin laajemminkin erityisesti sote-järjestöjen asemaa hyvinvointialueella. Perustettiinpa matkan varrella silloisten kollegoiden kanssa myös lapsiperhejärjestöjä kokoava maakunnallinen lapsiasiainverkostokin, jonka tarve nousi esille Lape-hankkeen aikana. Verkosto muun muassa valitsee keskuksistaan edustajia virallisiin työryhmiin ja neuvostoihin kuten Pohjois-Savon järjestöneuvostoon.

Pyysin artikkelia varten kommentteja myös kahdelta asiaa hyvin tuntevalta taholta. Minna Rytönen toimi Lape-hankkeen aikana STM:n muutosagenttina Pohjois-Savossa ja sittemmin hankepäällikkönä POSOTE20-hankkeessa. Hän

tuo asiaan hyvinvointialueen näkökulmaa. Toinen tiedonantaja on Ensi- ja turvakotien liitossa projektipäällikkönä toimiva Tiina Palviainen, joka johtaa Vauva- ja väkivaltatyö tulevaisuuden sote-keskuksiin -hanketta. Palviainen katsoo perhekeskusten kehittämistä järjestöjen näkökulmasta.

Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa vuoden 2023 alussa, ja myös perhekeskustoiminnassa siirryttiin tuolloin uuteen aikaan. Kysyin Rytköseltä ja Palviaiselta, miltä järjestöjen toiminta perhekeskuksissa näyttää keväällä 2023 seuraavien teemojen kautta katsottuna: perhekeskusten yhteensovittava johtaminen (si-so-te -järjestöt), yhteistyörakenteet ja -käytännöt sekä moniammatillinen yhteistyö. Lisäksi tiedustelin lapsiperhejärjestöjen toiminnasta perhekeskuksissa: mikä toimii ja missä on vielä kehitettävää.

Lapsiperhejärjestöjen perhekeskuksiin kytkeytyvä toiminta

Sote-uudistus on ravistellut myös alan järjestöjä. Uudistustyön vaiheita seurattiin ja seurataan edelleen aktiivisesti. Valtakunnantasolla tehtiin myös paljon vaikuttamistyötä, jotta järjestöjen toimintaedellytykset eivät vaarantuisi uudistuksessa. Järjestöt pitivät ääntä myös palvelujen asiakaslähtöisyyden puolesta ja peräänkuuluttivat asiakasosallisuutta kehittämistyössä.

Järjestöt ovat merkittäviä ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen tarjoajia. Ne toimivat lähellä asukkaita, ja yleensä toimintaan ja palvelujen piiriin pääsee maksutta ja ilman jonotusta. Järjestöt tarjoavat muun muassa neuvontaa ja ohjausta, lyhytkestoista ammatillista tukea, erilaisia vertaisryhmiä ja vapaaehtoisten tarjoamaa tukea perhekeskuksen tehtäväkenttään liittyen. Lisäksi järjestöissä on paljon erityisasiantuntemusta.

Järjestölähtöisen auttamisen suurin rahoittaja on STM:n alainen Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. Nyt myös hyvinvointialueet myöntävät järjestöavustuksia. Esimerkiksi Pohjois-Savon hyvinvointialue (PSHVA) (2022) voi oman kumppannuusmallinsa kautta tukea sellaista järjestötoimintaa, joka edistää alueen asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä. Rahoittajatahot ovat omilla linjauksillaan myös ohjanneet järjestöjä tiivistämään yhteistyötä julkisen palvelujärjestelmän kanssa.

Perhekeskuskehittämisen myötä lapsiperhejärjestöissä on peilattu, miten oma toiminta asettuu perhekeskuskontekstiin, ja mietitty oman toiminnan kehittämistä ja työn sanoittamista. Esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliiton (2020) Perheet keskiöön -toiminnassa tuotettiin suosituksia järjestöjen kiinnittymisestä perhekeskustoimintaan. Toinen esimerkki on Ensi- ja turvakotien liitossa laadittu jäsenitys siitä, miten liiton toiminta asettuu suhteessa perhekeskuksen tehtäviin (Palviainen 2023).

Ensi- ja turvakotien liitto voimavara hyvinvointialueille

Kuva 1. Ensi- ja turvakotien liitto - voimavara hyvinvointialueille (Palviainen 2023)

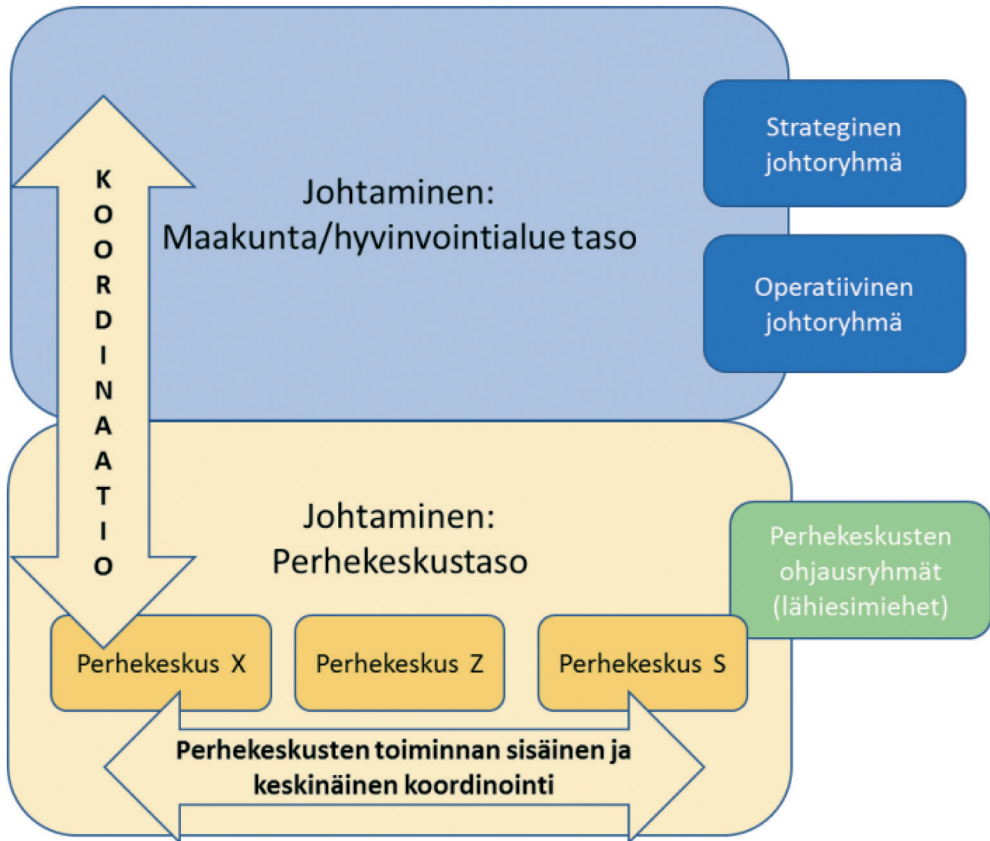
Pohdintaa on tehty myös hyvin konkreettisten asioiden äärellä. Omassa silloisessa työyhteisössäni muun muassa käytiin läpi viestintämateriaalia ja mietittiin ”puhummeko perhekeskusta”. Yhdistäisikö alueen ammattilainen tai tukea tarvitseva henkilö vauvaperheille tarkoitettun päiväryhmä Kehrävän vanhemmuuden tuen palveluksi, josta perhekeskusyhteydessä puhutaan, vai olisiko tarpeen muuttaa oman palvelun kuvausta vastamaan tarkemmin perhekeskuksen tuen määritelmiä?

Järjestöt ovat myös itse olleet aktiivisia ja nähneet paikkoja, joissa oman toiminnan laajentamiselle on ollut mahdollisuuksia. Tästä esimerkkinä ovat Pohjois-Savossa Lape-hankkeen aikana pohjustetut Siilinjärven ja Varkauden perheentalot, jotka sittemmin käynnistyivät Stean rahoittamina hankkeina ja myöhemmin saivat pysyvän rahoituksen. Kohtaamispaikkatoiminta onkin yksi konkreettisimmista yhteistyön muodoista PSHVA:lla (Rytönen 2023). Järjestöt ovat valtakunnallisestikin keskeisessä roolissa avoimien kohtaamispaikkojen toteuttajina (Pelkonen ym. 2020, 63).

Perhekeskusverkoston johtaminen ja yhteistyön rakenteet

Perhekeskus muodostuu keskenään verkottuneista lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävästä ja apua tarjoavista palveluista. Verkosto toimii ja sitä johdetaan kokonaisuutena. (Pelkonen ym. 2020.) Verkostojen tuottamien palvelujen yhteensovittaminen vaatii siis myös verkoston johtamista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on laatinut ohjeita hyvinvointialueille perhekeskuksen palvelukokonaisuuden kehittämiseksi ja vakiinnuttamiseksi (Hastrup, Pelkonen ja Varjonen 2021). Johtamisen osalta todetaan, että monialaisen palvelukokonaisuuden johtamiseksi linjajohtamisen lisäksi tarvitaan verkosto-

johtamista. Perhekeskuksen johtamiseen esitetään kaksitasoista mallia (kuva 2). Hyvinvointialueen perhekeskusten kokonaisuutta linjataan strategisessa ja operatiivisessa johtoryhmässä. Yksittäisen perhekeskuksen palveluverkostoa puolestaan johdetaan perhekeskuksen ohjausryhmässä, jonka muodostavat lähiesimiehet. Koordinaatiota tarvitaan sekä yksittäisten perhekeskusten kesken että hyvinvointialueen tason ja käytännön työtä tekevien perhekeskusverkostojen välillä.

Kuva 2. Perhekeskuksen kaksiportainen verkostojohtamisen ja koordinaation rakenne (Hastrup, Pelkonen ja Varonen 2021.)

Rytkönen (2023) toteaa, että huhtikuussa 2023 Pohjois-Savon hyvinvointialueella (PSHVA) on järjestäytyminen vielä meneillään. Johtajat ja alue-esimiehenkilöt ovat työskennelleet jo vuoden alusta, mutta monista yksiköstä puuttuu vielä lähiesimiehenkilöitä. Järjestäytymisen vaihe heijastuu myös siihen, että perhekeskuksen yhteensovittavan johtamisen rakenteet puuttuvat vielä. Hän jatkaa, että verkostojohtamisen tarve on kuitenkin tunnistettu. PSHVA:lla suunnitellaan kohti THL:n ehdottamaa perhekeskuksen koordinaatorakennetta (kuva 2). Koordinaatorakenteena ovat nyt toimineet kohtaamispaikkatyöryhmät, joissa on si-so-te-järjestöt-srk edustus. Rytkönen (2023) jatkaa, että tällä hetkellä järjestöjen työ perhekeskuksissa nojaa sille vahvalle yhteiselle työlle, joka oli jo olemassa ennen hyvinvointialueen käynnistymistä.

THL:n hyvinvointialueille laatimissa ohjeissa (Hastrup ym. 2021) todetaan, että ”maakunnan alueelle/hyvinvointialueelle tarvitaan lasten, nuorten ja perheiden palvelujen monialainen, strategisesta joh- tamisesta vastaava joh- to- tai ohjausryhmä. LAPE-yhteistyöryhmät ovat toimineet tällaisina ryhminä vuosina 2016–2019”. LAPE-yhteistyöryhmissä oli myös järjestöjen edustus eli tämä viittaisi siihen, että järjestöt voisivat jatkossakin toimia strategisen tason ohjausryhmässä. On kiinnostavaa nähdä, miten järjestöt lopulta kiinnittyvät verkostojohdantamisen ja koordinaation rakenteessa strategiseen johtoryhmään, operatiiviseen johtoryhmään ja yksittäisten perhekeskusten ohjausryhmiin.

Järjestönäkökulmasta perhekeskusten johtamista katsova Palviainen (2023) painottaakin, että mikään taho ei voi yksin määrittellä miten verkosto toimii, vaan verkostomainen työ edellyttää tasavertaisuutta, toimijoiden keskinäistä luottamusta ja vuorovaikutusta. Hänen mukaansa yhteensovittavan johtami- sen keskiössä ovat yhteisesti sovitut toimintaperiaatteet, toimintasuunnitel- mat ja sopimukset.

Sopimuksellisuus onkin yksi keskeisistä teemoista, jonka äärellä tehtiin sote- uudistuksen valmistelussa töitä järjestöjen toiminnan kytkemiseksi perhekes- kukseen (esim. Hastrup ym. 2019). Työn taustalla oli huoli siitä, miten kuntien sote-järjestöille myöntämien avustusten ja muun tuen käy, kun sote-palvelut siirtyvät hyvinvointialueelle. Myös PSHVA:n valmistelussa oli omat työryh- mänsä valmistelemassa hyvinvointialueen ja järjestöjen kumppanuusmallia. Ensimmäiset järjestöavustukset myönnettiin PSHVA:lla huhtikuussa 2023.

Monialainen yhteistyö on perhekeskuksen ydintä, ja myös siinä on järjestöillä oma paikkansa. Palviainen (2023) katsoo tilannetta valtakunnallisen hankkeen kautta ja toteaa, että ruohonjuuritasolla tehdään paljon erinomaista, monia- laista työtä, mutta se on vielä pitkälti yksittäisiin asiakkaisiin liittyvää. Monia- laisesti tehtävä työ on aluillaan, mutta suunnitelmallisuudessa on vielä puut- teita.

Pohjois-Savossa monialaista työtä tehdään Yhdessä aika -toimintamallissa, jossa järjestöt ovat olleet mukana käynnistysvaiheesta lähtien. Siinä ajatuk- sena on, että huolen herätessä työntekijä voi perheen luvalla kutsua yhteiseen keskusteluun myös muita ammattilaisia, joiden kanssa perheen tilannetta käydään yhdessä läpi. Yhdessä aika tarjoaa rakenteen, jonka kautta kutsut ja ajan kalenterointi voidaan toteuttaa (Rossi ja Jumpponen 2022). Järjestöjen ammattilaisia on koollekutsuttavien asiantuntijoiden joukossa, ja myös järjes- tötoimijat voivat huolen herätessä toimia Yhdessä ajan koollekutsujina. Mallia toteutetaan nyt 10 kunnan alueella Pohjois-Savossa (Rytkönen 2023).

Perhekeskusverkoston toimijoiden yhteistyötä PSHVA:lla edistää myös alueel- la käyttöön otettu Lapset puheeksi -menetelmä. Myös lapsiperhejärjestöt ovat kouluttaneet omaa henkilöstöään kyseisen menetelmän käyttöön. Rytkönen (2023) toteaa, että yhteinen menetelmäosaaminen vahvistaa perhekes- kusverkoston toimijoiden yhteisiä toimintatapoja ja orientaatiota.

Toimivaa ja kehitettävää

Palviaisen (2023) mukaan lapsiperhejärjestöt ovat pääsääntöisesti löytäneet paikkansa alueiden perhekeskustoiminnassa ja perhekeskuksen eri tehtävien toteuttamisessa. Aiemmin mainittujen toimintamallien lisäksi ruohonjuuritasolla toteutetaan monenlaisia asiakkaan arkea sujuvoittavia käytäntöjä kuten järjestön ja julkisen sektorin ammattilaisen yhdessä toteuttamia vastaanottoja (esim. neuvolan työntekijä ja yhdistyksen väkivaltatyöntekijä) ja järjestöjen asiantuntijoiden jalkautumista perhekeskusten kohtaamispaikkoihin. (Palviainen 2023.) Rytkösen (2023) näkemys on samansuuntainen. Järjestöjen työn hyöty ja vaikutukset on tunnustettu perhekeskuksen tuen kokonaisuudessa, kun yhteistyö järjestöjen sekä sosiaali- ja terveystalveluiden kanssa saadaan toimimaan.

Sekä Palviainen (2023) että Rytkönen (2023) nostavat kehittämisen kohteeksi sen, että julkisen sektorin perustasolla työskentelevät ammattilaiset jatkossa tunnustaisivat paremmin järjestöjen perheille tarjoaman tuen mahdollisuudet. Järjestöjen toiminta mielletään helposti vertais- ja vapaaehtoistoiminnaksi. Niillä onkin järjestöjen tarjoaman tuen kentässä tärkeä rooli, mutta sen lisäksi järjestöissä työskentelee paljon ammattilaisia, joilla on vahvaa ammatillista osaamista ja erityistä asiantuntijuutta (esim. lähisuhdeväkivaltatyö ja sateenkaariperheiden tukeminen). Lapsiperhejärjestöjen onkin edelleen vahvistettava viestintää omasta osaamisesta, tarjotusta tuesta ja palveluista (Palviainen (2023). Myös rahoitus ohjaa järjestöjä tähän suuntaan. Esimerkiksi PSHVA edellyttää, että sen avustamat järjestöt ilmoittavat toimintansa vähintään kahden seuraavan sähköisen palvelun kautta: hyvinvointitarjotin.fi, lähellä.fi tai palvelutietovaranto (PTV), jonka kautta tiedot nousevat sähköiseen perhekeskukseen (Pohjois-Savon hyvinvointialue 2022).

Nykyisessä opetustyössäni kohtaan varhaiskasvatuksen parissa työskenteleviä sosionomeja. Heidän kanssaan käydyissä keskusteluissa on tullut ilmi, että varhaiskasvatuksen puolella ei ole juurikaan kontakteja tukea tarjoaviin järjestöihin. Siinä voisi olla myös yksi tulevaisuuden kehittämiskohde, jotta siso-te-järjestöt-srk -verkosto toimisi mahdollisimman hyvin yhteen.

Järjestöissä tehdään paljon myös omaa kehittämistyötä. Järjestöjen vahvuutta on palvelujen kehittäminen asiakaslähtöisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 22). Palviainen (2023) nostaa esille, että viimeisen vuoden aikana Ensi- ja turvakotien liiton piirissä on tehty paljon kehittämistyötä järjestölähtöisen eroauttamisen sekä vauva- ja väkivaltatyön integroimiseksi perhekeskusten palvelukokonaisuuksiin. Siinä työssä keskeiseksi on noussut asiakaskokemuksen esiin tuominen – sen kuuleminen, kokoaminen ja välittäminen – yhteistyöverkostoissa. Tämä on kyllä tunnustettukin yhdeksi järjestöjen vahvuudeksi perhekeskuksissa (THL 2023b), mutta sitä ei ehkä ole osattu vielä riittävästi hyödyntää perhekeskuskehittämisessä.

Lopuksi

Viimeisen vajaan kymmenen vuoden aikana on otettu isoja askelia lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhteensovittamiseksi. Lapsiperhejärjestöjen ja perhekeskusverkoston muiden toimijoiden yhteistyö on vahvistunut. Palviainen (2023) nostaa esille, kuinka tärkeää palvelujen yhteensovittamisessa on yhdessä tekeminen ja yhdessä toteutettavan työn mahdollisuuksiin tarttuminen. Tarvitaan myös rohkeutta ja valmiutta nähdä muutos mahdollisuutena. Kaikista tärkeimmäksi asiaksi hän kuitenkin nostaa toisten työn arvostamisen ja luottamuksen rakentamisen eri toimijoiden välille.

Palviaisen ajatuksiin on helppo yhtyä. Yhteisen työn kautta tullaan tutuiksi ja rakennetaan asiakkaille siltoja eri palvelujen välille. Kuten aiemmin tuli esille, hyvinvointialueilla on perhekeskusrakenteiden luominen vielä kesken, mutta valmisteluvaiheessa tehty työ järjestöjen palvelujen kytkemiseksi perhekeskukseen kantaa välivaiheen yli. Työ asiakaslähtöisten ja yhteensovitettujen palvelujen eteen jatkuu.

Tämä artikkeli on osa varhaisen tuen asiantuntija (YAMK) -opiskelijoiden artikkelikokoelmaa. Varhaisen tuen työssä korostuvat verkostotyön taidot ja verkostojen johtaminen. Niitä tarvitaan, kun yhteensovitetaan toimintaa ja rakennetaan yhdessä uutta. Työssä tarvitaan avointa mieltä ja kiinnostusta toisen ammattilaisen työtä kohtaan. Tarvitaan myös kärsivällisyyttä ja keskenolun sietämistä. Toimintakulttuurin muutos vie aikaa. Edetään sitkeästi yksi toimintamalli, sopimus ja konkreettinen teko kerrallaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin parantamiseksi.

Lähteet

Halme, Nina, Kekkonen, Marjatta & Perälä, Marja-Leena. 2012. Perhekeskukset Suomessa. Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Raportti 62/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-747-9>. Viitattu 30.5.

Hastrup, Arja, Hakkarainen, Pirjo, Heinonen, Hanna, Hyytinen, Riitta, Ihanus, Mirja, Kerppola, Jenni, Kokkonen, Jarmo, Lampinen, Pauliina, Martikainen, Airi, Paju, Petri, Rapeli, Terhi, Saaristo, Anne-Maria, Sairisalo, Heljä, Satuli-Kukkonen, Tarja, Somu, Katariina, Särkelä, Riitta, Tuominen, Minna & Willman, Arto 2019. Lasten ja perheiden palvelujen tuottaminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa - toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt. Työpaperi 5/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-284-0> Viitattu 30.5.2023

Hastrup, Arja, Pelkonen, Marjaana & Varonen Päivi 2021. Perhekeskusten kehittäminen ja vakiinnuttaminen tulevilla hyvinvointialueilla: ohjeita toimintasuunnitelman laadintaan. Työpaperi 9/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-635-0> Viitattu 17.5.2023.

Lastensuojelun keskusliitto 2020. Järjestöjen kiinnittyminen perhekeskustoimintaan. Perheet keskiöön -toimintasuositus 4/2020. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Jarjestojen-kiinnittyminen-perhekeskukseen-toimintasuositus.pdf> Viitattu 17.6.

Palviainen, Tiina 2023. VS: haastateltavaksi artikkelia varten. Yksityinen sähköpostiviesti 20.4.2023. Viestin saaja: Pirjo Pehkonen.

Pelkonen, Marjaana, Hastrup, Arja, Normia-Ahlsten, Leena, Halme, Nina, Kekkonen, Marjatta, Kiviruusu, Olli, Liukko, Eeva, Lämsä, Riikka & Muranen, Päivi (taitto) 2020. Perhekeskukset Suomessa 2019 Kehittämisen tilanne ja työn jatkuminen. Työpaperi 6/2020. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-461-5> Viitattu 17.5.2023

Pohjois-Savon hyvinvointialue 2022. Pohjois-Savon hyvinvointialueen periaatteet avustusperusteisesta ja toiminnallisesta yhteistyöstä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Hyväksytty aluehallituksessa 14.11.2022. <https://pshyvinvointialue.fi/documents/594193/795981/pohjois-savon-hyvinvointialueen-periaatteet-toiminnallisesta-ja-avustusperusteisesta-yhteistyosta-kolmannen-sektorin-kumppanuusmalli.pdf/593cc2c9-924d-5e1b-ead7-662bfd438e01?t=1671183332221>. Viitattu 20.4.2022

Pohjois-Savon hyvinvointialue 2023. Kestävää hyvinvointia Pohjois-Savoon -hanke (RRP). https://pshyvinvointialue.fi/kest%C3%A4v%C3%A4%C3%A4-hyvinvointia-pohjoissa-voon?p_l_back_url=%2Fhaku%3Fq%3Dkest%25C3%25A4v%25C3%25A4%25C3%25A4%2Bhyvinvointia%2Bpohjois-Savoon Viitattu 30.5.2023

Rossi ja Jumpponen 2022. Yhdessä aika ja Lapset puheeksi- menetelmä - Yhdessä vai erikseen? Blogi. <https://www.posote20.fi/blogi/yhdessa-aika-ja-lapset-puheeksi-menetelma-yhdessa-vai-erikseen.html>. Viitattu 22.5.2023

Rytkönen Minna 2023. Vastauksia kysymyksiin. Yksityinen sähköpostiviesti 25.4.2023. Saaja: Pirjo Pehkonen.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Hankesuunnitelma. https://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja+perhepalveluiden+muutosohjelma.pdf Viitattu 13.5.2023

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudistajina? Selvitys STEA-avusteisesta tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:19. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5413-7>. Viitattu 15.5.2023

THL 2023a. Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma LAPE. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->. Viitattu 30.5.2023.

THL 2023b. Perhekeskus, palvelukokonaisuus. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sotepalvelut/perhekeskus/palvelukokonaisuus#J%C3%A4rjest%C3%B6jen%20ja%20seurakuntien%20toiminta%20ja%20palvelut> Viitattu 30.5.2023.

Varhaiskasvatus — sijoitus lapsen, perheen ja yhteiskunnan tulevaisuuteen

Johdanto

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjataan Suomen perustuslailla, varhaiskasvatuslailla ja varhaiskasvatuksesta annetuilla valtioneuvoston asetuksilla sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Varhaiskasvatusta järjestettäessä tulee ottaa huomioon myös muusta lainsäädännöstä ja kansainvälisistä sopimuksista tulevat velvoitteet, joihin Suomi on sitoutunut. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 15.)

Hallitusohjelmien ja kansallisen lapsistrategian painotukset varhaisen tuen ja moniammatillisen yhteistyön lisäämiseksi, koskevat myös varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen roolin ja sen toiminnalle asetettujen tavoitteiden muututtua, nykypäivänä varhaiskasvatuksen ollessa selkeämpi osa kasvatus- ja koulujärjestelmää, varhaiskasvatuksessa olevien rakenteiden arvioiminen ja päivittäminen sekä ammatillisten työnkuvien selkeyttäminen on ollut välttämätöntä. Artikkelimme tarkastelee näitä muutoksia, varhaisen tuen vaikuttavuutta sekä varhaisen tuen asiantuntijan roolia varhaiskasvatuksessa.

On näyttöä, että lasten ja perheiden arjesta nousevien hyvinvointia uhkaavien tarpeiden tunnistaminen varhaisessa vaiheessa, lapsen varhaisiin vuosiin investoiminen, varhaiskasvatuksen laadun, lapsen hyvinvointia tukevan palvelujärjestelmän ja sujuvan yhteistyön varmistaminen ovat tehokkaimpia ja vaikuttavimpia sijoituksia tulevaisuutta ajatellen. Varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksessa tehdyillä ratkaisuilla on lapsen, hänen perheensä ja yhteiskunnankin näkökulmasta välittömiä ja pidemmällä aikavälillä näkyviä vaikutuksia. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 11.)

Savonia Ammattikorkeakoulun varhaisen tuen asiantuntija YAMK tutkinto-ohjelma vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön varhaiskasvatuksen koulutuksen kehittämis- ja toimenpideohjelman suositukseen lisätä sosionomitaustaisten työntekijöiden erityisosaamista varhaiskasvatuksen kentällä, tuomalla laaja-alaista ja tutkimuksellista tietoa palvelurakenteiden ja varhaisen tuen työprosessien kehittämiseen ja johtamiseen. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 88 & Savonia 2022.) Ammatti-identiteetin muutosprosessi varhaiskasvatuksen opettajasta varhaisen tuen asiantuntijaksi luo taustan artikkelimme aiheen valinnalle ja sisällölle. Lähteinä artikkelissa on käytetty varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekarttaa vuosille 2017–2030, lapsiasiavaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle 2022 olevien asiantuntijoiden kannanottoja, ammattikirjallisuutta sekä varhaiskasvatuksen järjestämistä koskevia asiakirjoja ja lakeja.

Varhaiskasvatustilain viimeaikaiset muutokset

Varhaiskasvatuksessa on tapahtunut useita merkittäviä muutoksia vuosien saatossa. Matka varhaiskasvatuksen merkityksen ja vaikuttavuuden hahmottamiseksi ja vaikutusten ymmärtämiseksi yhteiskunnallisella tasolla on vaatinut systemaattista työtä. Ensimmäinen muutos tapahtui vuoden 2013 alussa, kun varhaiskasvatus siirtyi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoimasta sosiaalipalvelusta opetus- ja kulttuuriministeriöön osaksi sivistystoimea ja kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Vuonna 2015 päivähoitolain nimi muutettiin varhaiskasvatustilaksi. Nimenmuutos ja siirtyminen osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää sysäsivät liikkeelle uudistusten vyöryn varhaiskasvatustilain sisältöön. Merkittävimpiä muutoksia vuoden 2016 varhaiskasvatustilakiin oli lasten subjektiivisen oikeuden rajoittaminen 20 tuntiin varhaiskasvatuksessa. (Karhunen & Virtanen 2022, 51.)

Varhaiskasvatustilain lainsäädäntöä uudistettiin vaiheittain tämänkin jälkeen ja syyskuun alusta 2018 astui voimaan uusi varhaiskasvatustilaki (540/2018). Tuolloin jo, laki sisälsi säädöksiä lapselle annettavasta tuesta jättäen kuitenkin aukkoja tuen toteuttamisen järjestämisestä ja vastuista. (Heiskanen & Syrjämäki 2022, 15.) Huomionarvoista on myös se, että vuonna 2018 voimaan tullella lailla lähinnä peruttiin edellisissä lain uudistuksissa tehtyjä päätöksiä niiden tuomien lasten ja perheiden eriarvoisuutta lisäävien vaikutusten vuoksi. Vuonna 2018 säädetty varhaiskasvatustilaki antaa jokaiselle lapselle subjektiivisen oikeuden osallistua varhaiskasvatukseen riippumatta vanhempien elämäntilanteesta. Lain nostettua henkilöstön pätevyysvaatimuksia, lakiin sisällytettiin myös säännös Varda-tietovarannon perustamisesta, minkä avulla henkilöstön määrän ja kelpoisuuden seuraaminen helpottuvat. Uudistuksessa määriteltiin myös tulevaisuuden suuntaviivoja varhaiskasvatustilain kehittämiseksi. (Karhunen & Virtanen 2022, 52–54.)

Vuonna 2018 säädetty varhaiskasvatustilaki jätti edelleen epäselvyyttä ja tulkinvaraa, muun muassa lapselle annettavaan tukeen. Vuonna 2020 aloitettiin lain uudistuksen valmistelu ja 1.8.2022 voimaan tulleessa varhaiskasvatustilaisa, sen perusteissa määritellään kolmiportaisen tuen malli, sen tasot ja muodot sekä se, miten tukea tulee antaa. (Heiskanen & Syrjämäki 2022, 15.) Oikea-aikaisesti, lapsen tarpeisiin vastaavalla, yksilöllisesti kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kasvua, oppimisen edellytyksiä ja hyvinvointia. Samanaikaisesti on mahdollista ehkäistä ongelmien kasautumista ja syvenemistä, sekä syrjäytymisriskiä. (Vasu 2022, 56.) VakaTuki -tutkimushankkeesta loppuvuodesta 2023 saatava tieto auttaa selvittämään hallinnollisten prosessien toimivuutta, lain kehittämistarpeita sekä miten uusi lakimuutos on ohjannut tuen toteuttamista kunnissa vastaten varhaiskasvatustilain olevien lasten ja perheiden tarpeisiin.

Viimeisimpien uudistusten valossa, vasta viime vuosina varhaiskasvatustilain on alettu hahmottamaan osana koulutusjärjestelmää ja sen rooli nähdään olevan yhä enemmän lasten osaamisen, kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa. Vuosina 2018 ja 2022 tehdyt lakimuutokset ovat vaikuttaneet myönteisesti ihmisten asenteisiin varhaiskasvatustilain kohtaan. Tutkimuksista

saaduilla tuloksilla tuetaan näkemystä, jonka mukaan lasten kehitykseen vaikutetaan eniten juuri varhain tehdyillä inventioilla ja investoinneilla. (Karhunen & Virtanen 2022, 51.)

Varhaiskasvatuksen varhainen tuki ja sen vaikuttavuus

Varhaiskasvatuksen rooli, varhain havaituissa lapsen kehitykseen, kasvuun ja oppimiseen liittyvissä tuen tarpeissa ja niihin vastaamisessa monialaisen yhteistyön keinoin, on merkittävä (Heinonen ym. 2016, 180). Vuonna 2021 Suomessa osallistui varhaiskasvatukseen 1–6 vuotiaista lapsista noin 75 prosenttia (Opetushallinnon tilastopalvelu 2021). Varhaiskasvatus on siis tullut hyvinkin keskeiseksi osaksi nykyajan lapsien ja perheiden elämää, suuren osan varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmista ollessa tekemisissä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa päivittäin.

Varhaiskasvatuslain säädösmuutos lapsen oikeudesta varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen sekä tuen rakenteiden yhdenmukaistaminen, yhtenäistivät lapsen oikeutta saada viivytyksettä kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin tukea varhaiskasvatuksessa. (Heiskanen & Syrjämäki 2022, 17.) Varhaisen tuen painopiste on lapsen ja perheen toimintakyvyn vahvistamisessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 58) mukaan huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jakama tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan ovat lähtökohtana varhaisen, oikea-aikaisen ja riittävän tuen antamiselle varhaiskasvatuksessa. Työskenneltäessä lasten ja perheiden kanssa tulisi yhteistyö rakentaa perheiden omat lähtökohdat huomioiden ja ottaa heidät mukaan työskentelyyn. Lapsen omat mielipiteet ja toiveet on myös otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti. Yhteistyössä painottuu lapsen ja perheen tilanteen hahmottaminen kokonaisvaltaisesti päätöksien tekemisen ja suunnittelun kannalta, sekä lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen. (Heinonen ym. 2016, 185.)

Varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa tehtävän kasvatusyhteistyön, jota kutsutaan myös kasvatuskumppanuudeksi, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa koskevien sekä päivittäisten keskustelujen tavoitteena on lapsen terveyden, turvallisen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäminen. Sen ohella tarkoituksena on ylläpitää ja lisätä perheen hyvinvointia antamalla tukea huoltajille heidän kasvatustehtävässään tarjoten perheelle riittävän aikaisessa vaiheessa apua ja tukea, sekä tarvittaessa ohjaamalla lapsi ja hänen perheensä heidän tarpeitaan palveleviin tukitoimiin. (Terävä & Böök 2022, 87–88.) Varhain annetun tuen tavoitteena on ennaltaehkäistä ja estää mahdollisten lisäongelmien kasautuminen.

Varhaiskasvatuksessa varhaisen tuen näkökulma painottuu ennaltaehkäisevän lasten suojelun toteuttamiselle. Lapselle ja perheelle, varhaisen tuen järjestämistä ohjaavia lakeja varhaiskasvatuslain lisäksi ovat muun muassa sosiaalihuoltolaki, laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, terveyden huoltolaki ja laki hyvinvointialueista. Lastensuojelulain (2010/88, 3a§) mukaan kunnan ja hyvinvointialueiden on järjestettävä myös ilman lastensuojelun

asiakkuutta, ehkäisevää lastensuojelua, tukea tarvitseville lapsille ja perheille. (Pehkonen 2023.) Kunnan on myös varhaiskasvatuslain velvoittamana luotava moniammatillisen ja -alaisen yhteistyön mahdollistavat rakenteet. Varhaisen tuen moniammatillisella ja -alaisella verkostolla pyritään turvaamaan riittävä tuki lapselle ja perheelle. Yhteistyötahoja voivat olla neuvolapalveluiden, lastensuojelun ja terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden lapsen ja perheen asiointia hoitavat ammattilaiset.

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta voi tarkastella varhaiskasvatuksen emerita professori, Kirsti Karilan luoman (kuviot 1.) mukaisesti, jossa vaakajana kuvaa aikaa ja pystyjana yksilöön ja yhteiskuntaan tulevia vaikutuksia. Myönteisimmät vaikutukset näkyvät heikoimmista lähtökohdista tulevien lasten kohdalla.

	Nykyhetki	Tulevaisuus
Yksilö	<ul style="list-style-type: none"> Lasten elämänlaatu Vertaissuhteet Uusien asioiden ja taitojen oppiminen 	<ul style="list-style-type: none"> Inhimillisen pääoman kasvu Menestys opinpolulla ja (työ)elämässä Osallisuus, kansalaisuus
Yhteiskunta	<ul style="list-style-type: none"> Miesten ja naisten mahdollisuus ylläpitää kohtuullisia elinoloja ja osallistua yhteiskuntaelämään Lasten tasavertaiset koulutusmahdollisuudet 	<ul style="list-style-type: none"> Inhimillisen pääoman kasvu Investointien hyödyn kumuloituminen Tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa ihmisten osallisuus tuottaa yhteiskuntarauhaa

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden erilaiset ulottuvuudet. (Karila 2016, 11.)

Tutkimusten mukaan varhaiskasvatus hyödyttää etenkin niitä lapsia, joilla on haasteita kehityksessä ja oppimisessa tai kotioloissa, koska varhaiskasvatuksessa voidaan tasata lasten kehitykseen ja oppimiseen liittyviä erilaisia lähtökohtia, jotka puolestaan vaikuttavat yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Ennaltaehkäisevät toimenpiteet on nähty olevan tehokkaampia, kun ne kohdennetaan kaikista pienimpiin lapsiin. (Heinonen ym. 2016, 181–182.) Lapsen varhaisiin vuosiin investoiminen, varhaiskasvatuksen laadun, lapsen hyvinvointia tukevan palvelujärjestelmän ja sujuvan yhteistyön varmistaminen ovat tehokkaimpia ja vaikuttavimpia sijoituksia tulevaisuutta ajatellen. Varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksessa tehdyillä ratkaisuilla on lapsen, hänen perheensä ja yhteiskunnankin näkökulmasta välittömästi ja pidemmällä aikavälillä näkyviä vaikutuksia. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 11.)

Maaliskuun alusta 2023 kunnallisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettiin nostamalla maksun määrään vaikuttavia vanhempien tuloarvoja. Lapsiasiavaltuutettu on tuonut esille lapsen oikeuksien näkökulmasta varhaiskasvatusmaksujen poistamista kokonaan ja varhaiskasvatuksen muuttamista pakolliseksi kaikille jo ennen esikouluikää. Näiden muutosten kautta lapsen osallistuminen varhaiskasvatukseen mahdollistuisi riippumatta hänen perhetaustastaan luoden lapsille tasavertaisemmat edellytykset oppimiselle ja kehitykselle. Ehdotus nojaa tutkimustuloksiin, joiden mukaan varhaiskasvatuksella voidaan tasata matalista sosioekonomisista asemista tulevien lasten mahdollisuutta osallistua varhaiskasvatukseen. (Kallio & Hakovirta 2020, 266.)

Valtakunnallisella tasolla vuonna 2021 varhaiskasvatuksessa otettiin kokeiluun kaksivuotinen esiopetuskokeilu. Esiopetuksen kokeilussa on mukana noin 35 000 vuosina 2016 tai 2017 syntynyttä lasta. Kokeilu alkoi vuoden 2021 elokuussa ja loppuu vuoden 2024 toukokuussa. Esiopetuksen muuttamista kaksivuotiseksi tukee suomalaisten lasten varhaiskasvatuksen osallistumistaso, sen ollessa kansainvälisiin tilastoihin verrattuna matala. Tämän lisäksi matalatuloisista ja maahanmuuttajaperheistä tulevat lapset osallistuvat Suomessa vähemmän varhaiskasvatukseen, mikä osaltaan voi olla kasvattamassa perheiden välistä epätasa-arvoa. Jos kaksivuotisella esiopetuskokeilulla onnistutaan kasvattamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevien lasten osallistumistasetta, voisi tällä olla merkitystä lasten oppimiseroja tasaavana ja syrjäytymistä ehkäisevänä keinona. (Karhunen & Virtanen 2022, 53.) Kokeilun todelliset vaikutukset tulevat näkyviin kuitenkin vasta kokeilun päättyttyä.

Varhaisen tuen asiantuntijan rooli

Yhteiskunnalliset muutokset, lapsiperheköyhyys ja siitä johtuva perheiden huono-osaisuus, mielenterveysongelmien lisääntyminen, monikulttuurisuuteen liittyvät haasteet, ylisukupolvisuus, syrjäytymisvaaran uhka, tukiverkoston puuttuminen ja yksinäisyys näkyvät myös varhaiskasvatuksessa olevien lasten ja perheiden arjessa ja elämässä. Lasten ja perheiden muuttuneet tuen tarpeet tuovat ammatilliselle toiminnalle uudenlaisia vaatimuksia. Nykypäivänä työtehtävät edellyttävät enenevässä määrin syvällistä tietämistä tietystä asiasta sekä aihealueeseen liittyvää erityisosaamista (Juujärvi, Myyry & Pessa 2011, 9).

Itsessään jo varhaiskasvatuksen kentällä ja tiimeissä on moniammatillista osaamista ja eri koulutustaustoista tulevia henkilöitä, joiden vahvuuksia hyödynnetään yhteistyössä lasten ja perheiden kanssa. Varhaiskasvatuksen varhaisen tuen asiantuntijan työn keskeisiä asioita on laajemman kokonaiskuvan, yksilön, perheen sekä yhteiskunnallisen tason hahmottaminen ja lapsen edun ja näkökulman esiin nostaminen. Lapsen etua pohdittaessa tulee selvittää, mitä maailma ja yhteiskunta näyttävät lapsen silmin ja mitkä ovat niiden vaikutukset lapsen elämään. Varhaisen tuen koskettaessa usein myös koko perhettä, on olennaista, että varhaista tukea annettaessa arvioidaan saatuja muutoksia sekä tarkastellaan ja analysoidaan niiden sosiaalisia vaikutuksia niin perheen kohdalta kuin myös laajemmin yhteiskunnallisella tasolla.

Vuoden 2023 alusta voimaan tullessa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa vastuut eri palveluiden järjestämisestä jaettiin kunnan ja hyvinvointialueiden kesken, varhaiskasvatuksen järjestämisvastuun jäädessä kunnalle ja sosiaali- ja terveystieteiden palveluiden järjestämisen siirtyessä hyvinvointialueelle. Vastuiden jakaannuttua monialaisuus ja yhdyspintatyöskentely tulevat lisääntymään enenevässä määrin varhaiskasvatuksessa tu-levaisuudessa. Monialaisen osaamisen, sosiaalialan työkäytäntöjen kehittämisen sekä palvelumuu-toilun johtaminen moninaisissa ja ennakoimattomissa toimintaympäristöissä ovat asiantuntijuuteen liittyvää erityisosaamista. (Savonia 2022.) Näkemyksemme mukaan varhaisen tuen asiantuntijatehtävät sijoittuvat varhaiskasva-tuksen kentällä sosiaalityön ja varhaiskasvatuksen rajapinnoille tuoden yhteis-kunnallista näkökulmaa varhaiskasvatukseen tuen järjestämisen, kehittämisen ja johtamisen prosesseihin.

Johtopäätökset

Varhaiskasvatus on lakimuutosten myötä pyrkinyt vastaamaan muuttuvan maailman sekä lasten ja perheiden muuttuneisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatusta-lakiin tulleet säädösmuutokset 1.8.2022 yhtenäistivät huomattavasti lapsen oi-keutta varhaiskasvatuksessa annettavaan varhaiseen tukeen ja tuen rakentei-siin. Varhaisen tuen asiantuntijuudesta nouseva syvälinen tieto ja ymmärrys laadukkaana varhaiskasvatuksen, lapsen, perheen ja yhteiskunnan vaikutusten kietoutumisesta toisiinsa on äärimmäisen arvokasta. Lähtökohta asiantunti-juudelle on vankka kokemus ja selkeä näkemys varhaiskasvatuksen arjesta, jo olemassa olevista hyvistä käytännöistä, yhteistyöverkostoista ja työtä ohjaa-vista rakenteista, kehittämisen pohjautuessa tutkittuun tietoon ja vaikutusten arviointiin.

Varhaisen tuen asiantuntijatehtävien istuttamista varhaiskasvatuksen organi-saatioon haastaa muun muassa se, että varhaiskasvatuksessa työskentelevän varhaisen tuen asiantuntijan työnkuva on vasta hahmottumassa. Työnkuvan sijoittuessa kunnan ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon palve-luiden rajapintaan, on tärkeää löytää yhteinen ymmärrys ja tahtotila monia-laisen yhteistyön onnistumiseksi. Lisäpainetta luo myös varhaiskasvatuksen heikenneet työolosuhteet, johtamiseen liittyvät haasteet sekä alati vaihtuva henkilökunta ja puutteellinen osaaminen.

Varhaiskasvatuksen rakenteissa olevat haasteet eivät kuitenkaan saa olla este-teenä lasten ja perheiden tukemiselle. Varhaiskasvatuksen varhaisen tuen merkitystä lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa, tulee painottaa ja nostaa entisestään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Päätä-jien ymmärrystä tulee lisätä varhaiskasvatuksen merkityksestä ennaltaehkäi-sevänä lasten suojeluna ja lasten eriarvoisen aseman tasaajana. Varhaiskasva-tukseen ja lapsiin tehdyt investoinnit ovat tulevaisuuden sijoituksia. Lapsiin ja varhaiseen tukeen panostaminen luovat pohjan sosiaalisesti kestäväälle yhteis-kunnalle.

Lähteet

Heinonen, Hanna, Iivonen, Esa, Korhonen, Merja, Lahtinen, Nina, Muuronen, Kaisu, Semi, Ritva, Siimes, Ulla 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heiskanen, Noora & Syrjämäki, Marja 2022. Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.

Hiilamo, Heikki 2022. Lapsipolitiikka ja yhteiskunta 2017–2021. Teoksessa Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Verkkojulkaisu Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 (valtioneuvosto.fi) Viitattu 7.3.2023, 19–43.

Juujärvi, Soile, Myyry, Liisa & Pessa, Kaija 2011. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Jyväskylä. Bookwell Oy.

Karila, Kirsti 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Raportit ja selvitykset 2016:6. Opetushallitus. vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf (oph.fi) Viitattu 15.4.2023.

Karila, Kirsti, Kosonen, Tuomas & Järvenkallas, Satu 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030 Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf> Viitattu 12.4.2023.

Karhunen, Hannu & Virtanen, Hanna 2022. Koulutuspolitiikan reformit ja resurssit 2017–2021. Teoksessa Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Verkkojulkaisu Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 (valtioneuvosto.fi). Viitattu 7.3.2023, 46–67.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 6.3.2023

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) 2022. Määräykset ja perusteet 2022:2a. Opetushallitus Verkkojulkaisu https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf. Viitattu 14.2.2023.

Opetushallinnon tilastopalvelu 2021. Varhaiskasvatuksessa olevat lapset. Opetushallitus. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen. Verkkojulkaisu <https://vipunen.fi/fi-fi/varhaiskasvatus/Sivut/Varhaiskasvatuksen-lapset.aspx>. Viitattu 14.2.2023.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Varhaiskasvatus. Lapsen saama tuki varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatus - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 13.3.2023.

Pehkonen, Pirjo 2023. Lapsen etu, oikeudet ja asema. Opetusmateriaali. Näkökulmia lastenoikeuksiin ja etuun. PPT. Savonia ammattikorkeakoulu.

Pulkkinen, Lea (toim.) 2018. Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Työpaperi 12/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Microsoft Word - Työpaperi_122018_Kohti_yhteistä_lapsikäsitystä_FINAL.doc (julkari.fi) Viitattu 6.3.2023.

Savonia 2022. Opinto-opas. Sosiaaliala, varhaisen tuen asiantuntija- tutkinto-ohjelma. Sosiaaliala, varhaisen tuen asiantuntija (YAMK) | Opinto-opas, Savonia. Viitattu 7.3.2023.

Terävä, Johanna & Böök Marja-Leena 2022. Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa Koivula, Merja, Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.). Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino, 77–88.

Varhaiskasvatuslaki 2018. Varhaiskasvatuslaki 540/2018 - Säädökset alkupe-
räisinä - FINLEX®. Viitattu 7.3.2023.

Yhdenvertainen harrastustoiminta lasten ja nuorten varhaisena tukena

Mahdollisuus mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan kuuluu jokaiselle lapselle ja nuorelle yhdenvertaisesti riippumatta heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan. Artikkelissa tarkastelen erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten harrastustoiminnan merkitystä lapsen tai nuoren ja hänen perheensä hyvinvointia tukevana varhaisen tuen muotona.

Yhdenvertaisuus on jokaisen oikeus

Useiden tutkimusten mukaan vammaiset lapset jäävät helposti syrjään ja heillä on yhteiskunnassa suuri riski joutua moniperustaisen syrjinnän kohteeksi. Lapsen kasvu siten, että hänellä on samat mahdollisuudet kuin vammattomilla lapsilla, ei tapahdu hetkessä, vaan koko perhe tarvitsee tukea ja vuorovaikutusta. Lapsen osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen vaatii monitavojaisesti aktiivisia toimenpiteitä yhteiskunnassamme. (Ahola & Pollari 2018.)

Kansallisen lapsistrategian visioimassa Suomessa lapsen oikeuksien toteutumiseen eivät vaikuta lapsen yksilölliset piirteet, vaan yhteiskunnassa huomioidaan lasten moninaisuus. Tavoitteena on, että lapsen tuen tarve turvataan ja lapsi tulee kohdatuksi omana itsenään. Lapsiin liittyvässä suunnittelu- ja kehittämistyössä on huomioitava lasten toisistaan eroavat tilanteet ja tarpeet, jotta kaikkien lasten osallisuus toteutuu yhteiskunnassa mahdollisimman hyvin. (Kansallinen lapsistrategia 2021.) Harrastukset ovat merkityksellinen osa lasten ja nuorten elämää ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön Harrastamisen strategian työryhmän (2019) mukaan tavoitteena on lisätä harrastusmahdollisuuksia etenkin sellaisille lapsille ja nuorille, joilla ei ole mahdollisuutta mielekkääseen harrastukseen.

Kohtaan työssäni harrastamiseen tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään. Työskentelen VAUHTI! -hankkeessa, jossa kehitetään ja toteutetaan yhdenvertaista ja osallisuutta tukevaa vapaa-ajan toimintaa harrastamiseen tukea tarvitseville lapsille ja nuorille yli diagnoosirajojen. Toiminnan tavoitteena on lisätä vapaa-ajan toimintamahdollisuuksia sekä vahvistaa lasten ja nuorten kokemaa osallisuutta harrastustoiminnassa. Vauhdin visiona on, että erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on samat mahdollisuudet harrastaa kuin muillakin samanikäisillä lapsilla. Lisäksi tavoitteena on lisätä tietoisuutta ja suvaitsevaisuutta erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kohtaamisessa (TATU ry 2021).

Erityisesti lapsiin ja perheisiin liittyvät hyvinvointia tukevat toimenpiteet ovat panostuksia, joiden tuotto-odotukset ovat suuret ja vaikutukset pitkäaikaisia. Suomessa ei juurikaan ole huomioitu perheisiin kohdennettuja panostuksia investointeina, ja toimenpiteiden kustannusvaikuttavuudesta on vain vähän

tietoa saatavilla. (Kalland 2014: 86). Hankkeessa saatujen kokemusten mukaan lastennäköisellä ja mielekkäällä vapaa-ajan toiminnalla voidaan varhaisessa vaiheessa lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia ja vahvistaa osallistujien kokemaa osallisuutta. Tällä puolestaan voi olla pitkäaikaisia hyvinvointivaikutuksia lasten ja heidän perheidensä tulevaisuuteen.

Artikkelissa tuon esiin VAUHTI! -toiminnan kokemuksia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten harrastamiseen liittyen varhaisen tuen näkökulmasta. Hyödynnän lapsilta ja perheiltä saatuja palautteita ja arvioin käytännön kokemusten kautta esiin nousseita ilmiöitä. Pohdin, mitä yhdenvertainen harrastaminen tarkoittaa sekä miten harrastustoiminnan avulla voidaan vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden kokemusta ja lisätä siten koko perheen hyvinvointia.

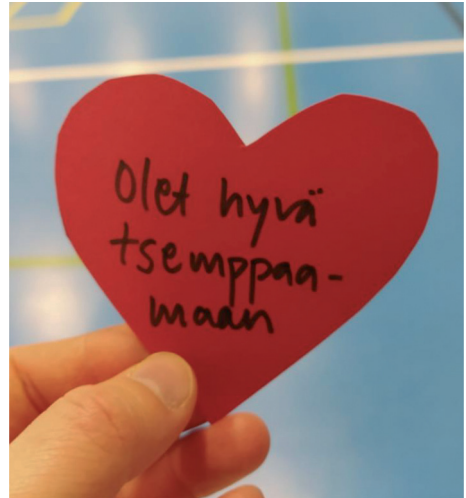
Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen edistää yhdenvertaisuutta

Jokaisen tulee halutessaan voida harrastaa riippumatta yksilöllisistä eroavaisuuksista. Jotta lasten ja nuorten harrastustoimintaa voidaan edistää, tulee ensin tiedostaa ja purkaa harrastamista estävät tekijät (Harrastamisen strategian työryhmä 2019). Erityistä tukea tarvitsevat lapset kohtaavat arjessaan erilaisia sosiaalisia, asenteellisia ja fyysisiä tekijöitä, jotka voivat estää lapsen osallistumisen toimintaan. Harrastamista voivat estää muun muassa avustajan ja esteettömyyden puuttuminen sekä vammaisten lasten kohtaama ylisuolelevuus (Ahola & Pollari 2018). Harrastamisen esteiden tunnistamisen jälkeen on keskeistä miettiä yhdessä osallistujan kanssa hänen harrastamistaan mahdollistavia tekijöitä ja tehdä tekoja niiden eteen. Se voi vaatia etenkin lapsen tai nuoren lähipiiriltä ja harrastusryhmän ohjaajalta enemmän panostusta, sitoutuneisuutta ja kannustamista. Lapsen kokemusten huomioiminen ja osallisuuden tukeminen ovat keskeisiä asioita lastennäköisen toiminnan edistämässä ja yhdenvertaisuuden esteiden purkamisessa.

Osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia. Sen on todettu olevan yhteydessä esimerkiksi ihmisen terveyteen, toimintakykyyn ja elämänlaatuun. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Osallisuutta edistettäessä on tärkeää huomioida henkilön mahdollisuus osallistua toimintaan omaehtoisesti. Hänet tulee kohdata arvostaen ja ottaa mukaan kehittämään toimintaa yhdessä. Onnistuneessa osallisuudessa henkilö kokee olevansa merkityksellinen ja päässeensä osaksi itselle tärkeää yhteisöä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.) Lasten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia on korostettu myös lapsivaikutusten arvioinnissa, joka perustuu YK:n lasten oikeuksien sopimukseen. Lapsilla ja nuorilla on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin. Lisäksi heidän tulee saada aikuisilta kannustusta ja tarvittavaa yksilöllistä tukea omien näkemystensä ilmaisemiseen. Lasten kuuleminen ja heidän näkemystensä selvittäminen on keskeistä oikeanlaisten ja lasten tarpeita vastaavien päätösten teossa. (Iivonen & Pollari 2022).

Mitä lasten ja nuorten osallisuus ja yhdenvertaisuus tarkoittaa VAUHTI! -toiminnassa? VAUHTI! on vapaa-ajan toimintaa lapsille ja nuorille, jotka tarvitsevat enemmän tukea harrastamiseen ja jotka jäävät herkästi kaikille tarkoitettujen palveluiden ulkopuolelle. VAUHTI! -hankkeesta saatujen kokemusten mukaan erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret kaipaavat usein yksilöllistä ohjaamista ja kiireetöntä kohtaamista, jotta mielekäs harrastaminen on mahdollista. Tavoitteena on, että osallistujat kokevat olevansa osa porukkaa, ja heidän mielipiteillään ja toiveillaan on merkitystä. Lasten ja nuorten kokema osallisuuden ja turvallisuuden tunne on yksi VAUHTI! -toiminnan keskeisistä periaatteista.

Osallistujien ajatuksia kuullaan toiminnan kaikissa vaiheissa, ja he osallistuvat prosessin eri vaiheisiin eri keinoin. Tavoitteena on, että toiminta olisi osallistujien näköistä ja siten heidän hyvinvointiaan tukevaa. Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamisen keinoina käytetään kommunikaatiota tukevia menetelmiä, kuten kuvia, ja toimintaa sovelletaan osallistujien tarpeiden mukaan. *”Tapa, jolla nuorten kanssa suunnitellaan ryhmän tekemistä, on todella hieno. Jokaisen ääntä kuullaan.”* – Palaute VAUHTI! -toimintaan osallistuneen lapsen vanhemmalta. (VAUHTI! -hankkeen palautteet 2020–2022.)

Kuva 1. Kuva harrastusryhmästä. Kannustavaa palautetta voi antaa monin eri tavoin. (Kuva: Julia Lyytinen.)

Osallistavan ja yhdenvertaisen harrastustoiminnan tavoitteena on sitouttaa lapsia ja nuoria toimintaan, saada heidät kokemaan vahvempaa toimijuutta ja yhteisöllisyyttä sekä mahdollistamaan osallistujien onnistumisen kokemuksia. Näillä keinoilla pyritään lisäämään osallistujien sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia. Lapsibarometrin (2022, 27) mukaan lasten toimijuuden kokemuksella on suuri vaikutus lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Erilaiset vaikuttamismahdollisuudet ja toimijuuden kokeminen ehkäisevät lapsen kokemaan turvattomuutta ja sen tuomia huonoja hyvinvointivaikutuksia. *”Ryhmä on lapselleni tärkeä paikka. Hän pääsee ryhmään mukaan, kuuluu johonkin, hänellä on oma juttu.”* – Palaute VAUHTI! -toimintaan osallistuneen lapsen vanhemmalta. (VAUHTI! -hankkeen palautteet 2020–2022.)

Millä keinoin lasten ja nuorten yhdenvertaista harrastamista voidaan edistää?

Lasten ja nuorten osallisuutta tukevaa ja yhdenvertaista harrastamista voidaan edistää pienten tekojen avulla. VAUHTI! -toiminnan ajatuksena on, ettei vapaa-ajan toimintaa tehdä lapsille ja nuorille, vaan heidän kanssaan. Toimintaan osallistuneet lapset ja perheet ovat kertoneet, millaiset asiat heitä

tukevat vapaa-ajan toimintaan lähtemisessä. Saatujen palautteiden ja työntekijöiden havaintojen mukaan jo toimintaa suunniteltaessa on hyvä kartoittaa lasten, nuorten ja perheiden toiveita toiminnalle ja kiinnittää huomiota toiminnan saavutettavuuteen. Ennen toimintaan lähtemistä järjestäjätahon on tärkeää luoda viestimällä saavutettava ja avoin ilmapiiri, jotta osallistujilla on mahdollisimman turvallinen olo heti toiminnan alusta alkaen. Toiminnan yhdessä suunnittelu, soveltamisen huomioiminen ja rutiinien luominen tukevat lasten ja nuorten osallisuutta ja sujuvoittavat ryhmän toimintaa. Myös osallistujien tarpeisiin nähden sopiva ryhmäkoko ja riittävä ohjaajamitoitus on koettu erityisen tärkeiksi yhdenvertaista harrastamista tukeviksi tekijöiksi. Tällöin myös onnistumisen kokemusten saaminen mahdollistuu, ja jokainen voi osallistua toimintaan omalla tavallaan. Koska erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten yksilöllinen ja osallisuutta tukeva harrastustoiminta edellyttää enemmän henkilöstöresursseja, toiminnan toteuttaminen monitoimijaisessa yhteistyössä on koettu toimivaksi. Yhteistyö mahdollistaa monipuolisen osaamisen hyödyntämisen ja siten tarkoituksenmukaisen, laadukkaan ja turvallisen harrastustoiminnan toteuttamisen. Toiminnan lopuksi on tärkeää luoda tilanteita, joissa osallistujat voivat antaa palautetta ja tuoda ideoitaan esiin heille sopivalla tavalla. Toiminnan jälkeen on keskeistä käydä saadut palautteet yhteisesti läpi, jotta toimintaa voidaan kehittää niiden pohjalta.

Kuva 2. Kartta lasten harrastusryhmän kausisuunnitelmasta, johon lapset ovat tuoneet kuvia toivetoiminnastaan. Kartta on luotu yhdessä ryhmäläisten kanssa. (Kuva: Julia Lyytinen.)

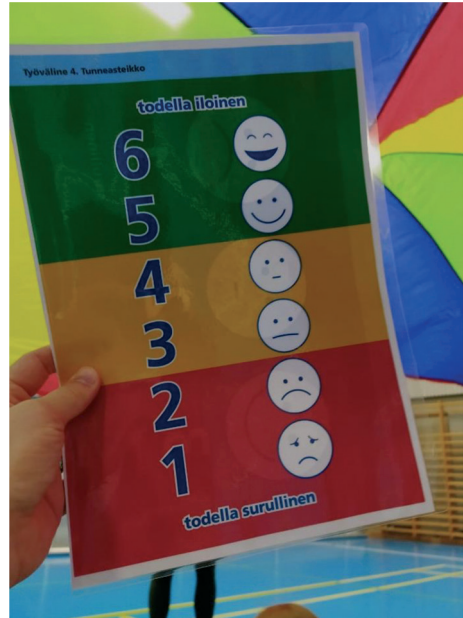
Toimintaan osallistuvien osallistamisen avulla on mahdollista lisätä osallistujien kokonaisvaltaista hyvinvointia varhaisessa vaiheessa. Lasten ja nuorten osallistaminen tuo tietoa toiminnan tarkoituksenmukaisuudesta ja auttaa toiminnan kehittämisessä toivottuun suuntaan. Lisäksi osallistujien kautta saadaan tietoa toiminnan vaikuttavuudesta. Vaikuttavuutta mitataan, jotta saataisiin selville, ovatko yhteiskunnallisia haasteita ratkaisevien menetelmien seuraukset odotettuja ja tavoiteltuja (Aistrich 2014).

VAUHTI! -ryhmätoimintojen tuloksia seurataan ja arvioidaan jatkuvasti. Näin mahdollisiin muutostarpeisiin voidaan reagoida ketterästi varhaisessa vaiheessa. Sosiaalisen hyvinvoinnin mittaaminen ja arvioiminen kyseisen asiakasryhmän kohdalla on melko haastavaa, sillä erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret eivät välttämättä voi sanallisesti kertoa ajatuksistaan, ymmärrä kysymyksiä tai osaa tunnistaa ja osoittaa toiminnan yhteyttä omaan hyvinvointiin. Näin ollen myös lapsia kohtaavien ohjaajien tekemä havainnointi on yksi tärkeä keino toiminnan tulosten arvioinnissa ja osallistujien hyvinvoinnin

mittaamisessa. Havainnoinnin lisäksi lapsen vanhemmilta kysytään ajatuksia toimintaan liittyen lapsen ja perheen näkökulmasta. ”Ryhmätyöskentely tekee hyvää ja innostaa lastani. Hän saa kokea erilaista toimintaa, jollaista ei omassa arjessa välttämättä ole.” – Palaute VAUHTI! -toimintaan osallistuneen lapsen vanhemmalta. (VAUHTI! -hankkeen palautteet 2020–2022.)

Lapsilta ja perheiltä saatujen palautteiden mukaan monelle lapselle kyseinen VAUHTI! -toiminnan kautta tullut ryhmä on ainoa harrastus. Palautteissa (2020–2022) vanhemmat ovat kertoneet, että lapsi on saanut ryhmässä uusia kokemuksia, tullut kotiin hyväntuulisena ja odottaa ryhmään pääsyä. ”Lapsi sai tärkeän kokemuksen siitä, että hän riittää juuri sellaisena kuin on. Perheenä on saatu harrastustoiminnasta iloa lapsen innostuksen ja onnellisuuden näkyessä ryhmästä tullessa.” – Palaute VAUHTI! -toimintaan osallistuneen lapsen vanhemmalta. (VAUHTI! -hankkeen palautteet 2020–2022.)

Ne lapset, jotka ovat kertoneet ajatuksiaan, ovat pääasiassa kokeneet ryhmän itselleen tärkeänä ja turvallisena ja toiminnan mielekkäänä. Lapset ovat myös kertoneet, että he voivat vaikuttaa toiminnan sisältöön, heidän mielipiteitään kuullaan ja heidän ajatuksensa huomioidaan toiminnassa. Nämä kaikki asiat ovat tärkeä osa osallisuutta. Lasten mukaan ryhmässä tärkeimpiä asioita ovat kaverit, hyvä ilmapiiri ja mukava tekeminen.

Kuva 3. Ryhmäläiset antavat palautetta toiminnasta ja kertovat ajatuksistaan esimerkiksi Papunetin Tunneasteikon avulla (Kuva: Julia Lyytinen).

Yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tulevaisuuden näkymät

Vuosien 2020–2023 välisenä aikana VAUHTI! -hankkeessa on toimittu Pohjois-Savon alueella Kuopiossa, Varkaudessa, Iisalmessa ja Siilinjärvellä. Hankkeessa on todettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten harrastustoiminnan palvelutarjonnassa olevan alueellisia eroja. Joillain alueilla on huomioitu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnan edistäminen työntekijöiden työnkuissa: esimerkiksi kuntien erityisnuorisotyöntekijät tai soveltavan liikunnan ohjaajat voivat edistää saavutettavaa ja yhdenvertaista harrastamista sekä toteuttaa soveltavia vapaa-ajan toimintoja. Myös paikalliset seuratoimijat mahdollistavat soveltavaa harrastustoimintaa vaihtelevasti.

VAUHTI! -toiminnasta saatujen kokemusten mukaan eri osallistujat toivovat erilaisia asioita vapaa-ajan toiminnalta. Joitain osallistujia tukee parhaiten sama pienryhmä, joka kokoontuu tutussa paikassa. Jotkut osallistujista toi-

vovat ryhmältä kannustusta kokeilla uusia ja erilaisia asioita esimerkiksi eri harrastusseuroissa vierailemalla. Jotkut ovat nostaneet esiin tärkeimmäksi vertaisuuden ja säännöllisen toiminnan merkityksen osana arkea. Toiset toivovat viikoittain kokoontuvia jatkuvia ryhmätoimintoja ja toiset taas tiettyyn teemaan liittyviä lyhyempikestoisia ryhmiä, joissa on selkeä alku ja loppu. Saatujen palautteiden ja toiminnassa tehtyjen havaintojen perusteella voidaan tehdä johtopäätös siitä, että erilaisia harrastusryhmiä ja vapaa-ajan toimintoja tarvitaan, jotta mielenkiintoinen ja yhdenvertainen harrastaminen on mahdollista jokaiselle tuen tarpeesta riippumatta. On tärkeää huomioida, että jokaisen osallistujan tilanne on erilainen, ja esimerkiksi aiemmat kielteiset kokemukset voivat vaikuttaa vapaa-ajan toimintaan lähtemiseen. Harrastustoiminnan järjestäjältä vaaditaan avointa asennetta ja tahtotilaa tehdä yhdessä osallistujien kanssa toiminnasta heille mielekäästä. Osallisuuden mahdollistama vastavuoroisuus ja kokemuksellisuuden hyödyntäminen ovat yksi suurimpia vahvuuksia vapaa-ajan toiminnan kehittämisessä. Toiminnan järjestäjän ei tarvitse itse tietää, miten ja millaista toimintaa tulisi järjestää, vaan hänen tehtävänä on kuulla osallistujien toiveita ja tarpeita sekä mahdollistaa puitteet, jossa ne voivat toteutua.

Katsoin vastikään Yle-Areenasta Kirjolla-sarjan (2023), jossa yksi autismikirjolla oleva päähenkilö sanoi mielestäni osuvasti: *”Tietämättömyys aiheuttaa ennakkoluuloisuuden ja ennakkoluuloisuus aiheuttaa kaikenlaisia ongelmia --”*. Tähän ajatukseen on helppo samaistua. Usein toisiin suhtautumisen taustalla voi olla kyse tietämättömyydestä ja tuntemattomat asiat tai poikkeavat toimintatavat saattavat siksi tuntua vierailta ja pelottaviltakin. Mielestäni yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta onkin tärkeää lisätä ihmisten tietoutta ja siten vaikuttaa mahdollisiin ennakkokäsi-tyksiin tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kohtaamiseen liittyen.

VAUHTTI! -hankkeessa tehdyn yhteistyön myötä vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet ovat lisääntyneet. Myös tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria kohtaavien asenteissa on havaittu positiivisia muutoksia kasvaneen tietoisuuden myötä: ymmärrys ja sallivuus ovat lisääntyneet. Kuten jo alussa kuitenkin viittasin, tukea tarvitsevien lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden edistäminen vaatii monitoimijaista yhteistyötä ja tekoja yhteiskunnassamme. Se vaatii yhteistä näkyä ja tahtotilaa löytää erilaisia keinoja ja mahdollisuuksia asioiden edistämiseksi. Tarvitaan lisää erilaisia toimintamahdollisuuksia niin, että ne ovat helposti löydettävissä ja niihin on mahdollisimman kynnyksetöntä tulla mukaan. Toiminnan tulee olla sellaista, jossa osallistujat ovat aidosti keskiössä.

Mielekäs vapaa-ajan toiminta tukee osaltaan lasten ja nuorten hyvinvointia ja omannäköistä arkea varhaisessa vaiheessa. Onnistuneessa osallisuudessa lapsi tai nuori pääsee käyttämään omia kykyjään, kokee merkityksellisyyttä ja voi valita ja vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin. Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi on kuitenkin vielä paljon tehtävää yhteiskunnassamme. Silloin ollaan jo oikealla tiellä, kun ollaan valmiita tarkastelemaan omia asenteita ja arvomaailmaa. Jokainen meistä haluaa kokea merkityksellisyyttä ja tulla hyväksytyksi omana itsenään. Jokainen aikuinen voi kohtaamisen hetkissä pyhäytyä miettimään, miten itse voi omalla toiminnallaan olla edistämässä las-

ten ja nuorten yhdenvertaisuutta, yhteisöllisyyttä ja osallisuuden kokemusta. Usein kyse on pienistä teoista, joilla on suuri merkitys yksilölle.

”Ryhmän myötä lapsellani on edes joku ikätoveri, jota voi kutsua ystäväksi, kaveriksi.” – Palaute VAUHTI! -toimintaan osallistuneen lapsen vanhemmalta. (VAUHTI! -hankkeen palautteet 2020–2022.)

Lähteet

Ahola, Sanna & Pollari, Kirsi 2018. Lapsella on oikeus osallisuuteen - vammaisuudesta riippumatta. Päätöksen tueksi. 1:2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135864/URN_ISBN_978-952-302-999-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 25.2.2023. 3, 6.

Aistrich, Matti 2014. Kannattaako vaikuttavuutta yrittää mitata? Sitra. <https://www.sitra.fi/artikkelit/kannattaako-vaikuttavuutta-yrittaa-mitata/>. Viitattu 25.2.2023.

Harrastamisen strategia -työryhmä 2019. Harrastamisen strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-621-8>. Viitattu 24.2.2023. 26.

Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi 2022. Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnassa. Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-378-4>. Viitattu 28.3.2023. 14, 24.

Kalland, Mirjam 2014. Hyvinvointitalous sosiaali- ja terveysjärjestöjen näkökulmasta. Hyvinvointitalous. Särkelä, Riitta, Siltaniemi, Aki, Rouvinen-Wilén, Päivi, Parviainen, Heikki & Ahola, Eija (toim.). Suomen sosiaali ja terveys ry. https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/hyvinvointitalous_final.pdf. 85.

Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö 2021. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>. 17-18.

TATU ry julkaisuaika tuntematon. Verkkosivut. <https://tatury.fi/>. Viitattu 24.2.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2020. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta. Verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta>. Viitattu 24.2.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>. Viitattu 28.3.2023.

Tuukkanen, Terhi 2022. (toim.) Lapsibarometri 2022 ”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää” – lasten näkemyksiä turvallisuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:9. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-334-6>. 27.

VAUHTI! -hankkeen palautteet 2020–2022.

Yle 2023. Kirjolla-sarja. Raamit eivät palvele kaikkia. <https://areena.yle.fi/1-60912414>. Viitattu 10.4.2023.

Kirjoittajat

Heikkinen, Mari, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, varhaiskasvatuksen opettaja

Hukkanen, Margit, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa

Kontturi, Sanna, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, varhaiskasvatuksen opettaja

Korpela, Minna, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, sairaanhoitaja/terveydenhoitaja lastensuojelussa

Koskimies, Saara, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, LAKU-perhekuntoutus sosionomi

Luokkanen, Annika, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, hankekoordinaattori Iisalmen avoimen varhaiskasvatuksen kehittämishankkeessa

Lähde, Virpi, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, kasvattaja lastensuojelun sijaishuollon yksikössä

Lyytinen, Julia, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, koordinaattori TATU ry:n VAUHTI! -hankkeessa

Malinen, Heta, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, Itä-Suomen nuorisotyön aluekoordinaattori

Mäki-Kahma, Matleena, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia - ammattikorkeakoulussa.

Nenonen, Seija, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, varhaiskasvatuksen opettaja

Pappi, Outi, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, resurssivarhaiskasvatuksen opettaja

Pehkonen, Pirjo, YTM, lehtori Savonia-ammattikorkeakoulussa

Perhovaara, Kaisa, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, ammatillinen opettaja

Rautaparta-Pennanen, Kaija, KM, lehtori Savonia-ammattikorkeakoulussa

Räsänen Tuija, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, lastensuojelualan yrittäjä sekä neuropsykiatrisen perhekuntoutuksen työntekijä

Savela, Sanna, FM, lehtori Savonia-ammattikorkeakoulussa

Sihlman, Jukka, sosionomi (AMK), AmO, Avosylin yhtymän koulutuspäällikkö, MES®-kouluttaja

Simonen, Mila, sosionomi (YAMK), perheohjaaja, Pohjois-Savon hyvinvointialueen keskinen alue, lapsiperheiden kotipalvelun ja perhetyön yksikkö

Sjølvgren, Sonja, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, varhaiskasvatuksen opettaja

Sjöblom, Taru, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija, Savonia-ammattikorkeakoulussa, varhaiskasvatuksen opettaja

Suorsa, Pirja, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija, Savonia-ammattikorkeakoulussa, opiskeluhuollon kuraattori

Turunen, Pirjo, YTL, sosiaalialan yliopettaja Savonia-ammattikorkeakoulussa

Varpula, Sari, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, ammatillisessa perhekodissa lomitusta alihankintana toteuttava yrittäjä sekä osa-aikainen perhehoidon ohjaaja yksityisen palveluntuottajan palveluksessa

Vesikukka, Susanna, sosionomi (YAMK) varhaisen tuen asiantuntija -opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulussa, varhaiskasvatuksen opettaja

PUHEENVUOROJA VARHAISEN TUEN MERKITYKSESTÄ

Julkaisussa kuvataan erilaisia pohdintoja, oivalluksia ja näkökulmia varhaisen tuen kehittämiseen. Julkaisu on tuotettu Savonian varhaisen tuen asiantuntijaopiskelijoiden ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opintoihin liittyvänä julkaisuna. Julkaisussa kuvataan erityisesti varhaisen tuen asiantuntijoiden ajatuksia varhaisen tuen työprosessien ja työn kehittämisen tarpeista ja kehittämisen kohteista.

Kirja on suunnattu monialaiselle joukolle kuten varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ammattilaisille, sosiaalialan ammattilaisille ja alan opiskelijoille sekä heille, jotka ovat aiheesta kiinnostuneet.

Kirja on tuotettu Savonia-ammattikorkeakoulun yhteistyönä.

